

Tartalomjegyzék
1995., 1. lapszám

Szerző

Dettre Erzsébet

Diósi Ágnes

Domszky András

Tóth László

Gedeon Andor

Ihász Márta

Margitta Nóra

Palla Mária (ford.)

Molnár László

Moszt Antalné

Roth Mária

Sörös László

Szávai Ilona

Szita Judit

Cím

A szociális szféra átszervezése
Magyarországon

Együtt – vagy külön?
Az első cigány hivatásos nevelőszülői
tanfolyam tanulságai

Mikor kezdődik a jövő?
A szociális idő és a gyerekek

Adalékok a Hajdú-Bihar megyei Gyermek-
és Ifjúságvédő Intézet 90 éves történetéhez

Életkezdő Otthon Fóton

ESZTER Ambulancia
Gyermekvédelmi anizs

Jelentések a magyarországi gyermekek
helyzetéről

Virginia Sotir: A család együttélésének
művészete

„Mentsük meg a gyermekeket”
Egy romániai kísérlet bemutatása

Egy világváros ifjúsági problémái

„Még maguk is gyermekek...”

NaNE!

Az állami gondozás Romániában 1990 előtt
és után

Törvények közt bújócska

Napló – 1995.

Interkulturális tábor animátoroknak

Virág György

Áldozatsegítés Angliában

Virágh Gábor

MCD vizsgálat a Zirzen Janka
Gyermekotthon és Általános Iskolában

ADD TOVÁBB

Klára várva várt gyermeke születése után nagyon bizonytalan lett, úgy érzi, még megfürösztetni is képtelen a kis Gergőt Ki hallgatja meg érzéseit, az őt foglalkoztató problémákat?

Eszter nem bír gyermekeivel. Míg más kislánya mosolygós, jól nevelt, úgy érzi, neki makacs vadócok jutottak. Főként a kis Etelkával nem elégedett. Ki az, aki együtt érez vele, és segíteni próbál?

Vilmos két óvodáskorú gyermekével maradt magára. Nincs elég türelme, nem képes boldogulni egyedül a nevelésükkel. Van-e olyan szülő, aki hasonló helyzetben már túljutott, és tanácsot tud adni?

Ritáék végre lakást kaptak, ám az új környezet ismeretlen, a szomszédok ridegek, a többi óvoda mamája zárkózott, vagy elfoglalt. Ki segít beilleszkedni?

Önnek is hasonló gondjai vannak?

Mi megpróbálunk segíteni!

Kamasz fiai már nem igénylik a támogatást? Gyermekei már a saját lábukon állnak? Vidéken laknak az unokái, csak ritkán látja őket? A háztartás vezetése már nem tölti ki minden idejét? Üresek lettek napjai, mert megszűnt a munkahelye?

NE ÉREZZE MAGÁT FELESLEGESNEK!

Van, akinek szüksége van az Ön tapasztalatára, türelmére, szeretetére!

Az **ADD TOVÁBB** a nehézségekkel küzdő, vagy stressztől szenvedő azon családokkal foglalkozik, akiknek legalább egy, 6 éves kor alatti gyermekük van. E családoknak az Add tovább önkéntesek a családok otthonában nyújtanak segítséget.

Legyen Ön is a segítők!

Jelentkezés: minden szerdán 9-44 óra között Dobos Zsuzsánál

Családi Szolgálatok Ligája Alapítvány – **ADD TOVÁBB**

1091. Budapest IX. Üllői út 99. Telefon: 215-97-68

Írta: Dettre Erzsébet

A szociális szféra átszervezése Magyarországon

Magyar vonatkozású cikket olvashatunk Anne Dauvergne és I. Millet tollából a francia La Revue Francaise de Service Social legutóbbi számában.

A szerzők már több éve kísérik figyelemmel a magyarországi szociális gondoskodás alakulását.

A cikk apropóját a Népjóléti Minisztérium által 1994 márciusában kiadott Hova forduljak segítségért? című füzet adta. A szerzők megemlítik, hogy a rendszerváltás idejére az alapvető szociális ellátások már kiépültek Magyarországon, s ezeket az új kormány is fenntartotta, legfeljebb megreformálta vagy reformálja. Egyik fontos kivétel az állampolgári jogon garantált öregségi nyugdíj, ami régen sem volt, és ma sincs, de már vannak helyette különböző segélyek. Újdonság a munkanélküliség egyre nagyobb aránya, amely nemcsak a segélyezett saját befizetésén alapuló munkanélküli járulék létrehozását tette szükségessé, hanem a szolidaritáson alapuló jövedelempótló támogatás bevezetését is, aminek kiutalását a törvény az önkormányzatok hatáskörébe utalta. Ez a jóságos törvény egyébként sok vihart kavart, hiszen a végrehajtáshoz nem biztosított pénzt az önkormányzatoknak. Hogy a probléma nagyságát meg lehessen ítélni, a budapesti bíróságnak be kellett kérnie a törvény végrehajtásával kapcsolatos kiadások 1994-es első negyedévi adatait, mert ezek – valamiféle kommunikációs hiba folytán – nem álltak a fővárosi vezetőség rendelkezésére.

A kis füzet részletes ismertetése közben a szerzők kitérnek a magyarországi lakáshelyzetre. Az önkormányzati lakások és üzlethelyiségek eladása az emberek egy része számára nagy eladósodást eredményezett, mert a lakhatási segély – mint az új szociális törvény csődjének megtestesítője – nem nyújt igazi segítséget, odaítélése túl bonyolult. Akik viszont nem tudták megvásárolni lakásukat, üzletüket, akár magánembertől bérelnek, akár önkormányzattól, igen kiszolgáltatott helyzetben vannak, mert a budapesti bérleti díjak magasabbak a megfelelő típusú párizsi bérleti díjaknál. A szerzők megállapítása szerint ma legalább két ember közepes keresete kell egy budapesti garzonlakás bérleti díjának kifizetéséhez. Ahol a lakbérek nem emelkedtek, ott a 4-5-ször magasabb rezsiköltségek kifizetése okoz gondot a lakóknak. Az épületek külső rendben tartására ilyen körülmények között végképp nincsen pénz, ami meg is látszik a budapesti belváros rogyadozó, öt évtizede Csipkerózsika álmát alvó utcáin.

Az otthoni betegápolás díjazásával kapcsolatban megjegyzik, hogy ez (mivel elsősorban az asszonyok veszik igénybe) nemcsak a női munkanélküliség enyhítésének eszköze, illetve az alacsony kvalifikált, ezért csak kis keresettel rendelkező nők magasabb jövedelemhez juttatásának egy módja, hanem tehermentesíti az állandó ápolásra szorulóknak ellátására létrejött, de túlszűfolt, a feladatukat ellátni nemigen tudó intézményeket is. Kár, hogy ez a betegápolási díj csak a család egy meghatározott tagjának jár, ahelyett, hogy egy bárki számára igénybe vehető „családi munkahelyként” funkcionálna.

A betegbiztosítással kapcsolatban kiemelik, hogy Magyarországon az elmúlt rendszerben – mivel az emberek munkahellyel nem tudták elérni a vágyott életszínvonalat – két vagy három munkahelyen dolgoztak egyszerre, gyakran igénybe véve a főmunkahelyen a

betegszabadságot. Az új törvény az ellenőrzést a munkahelyek érdekévé teszi, miközben tehermentesíti a társadalombiztosítást legalább a betegszabadság első három napjára eső táppénzek kifizetésével.

Végül a rangos francia folyóirat teljes terjedelmében közli fordításban a füzethez dr. Surján László akkori miniszter által írt bevezetőt.

Írta: Diósi Ágnes

Együtt – vagy külön?

Az első cigány hivatásos nevelőszülői tanfolyam tanulságai
(folytatás előző számunkból)

Életrajzok

Fontos volt, hogy mit tudnak a családjuk történetéről, meddig nyúlik vissza az emlékezet.

Irma 43 éves.

Zenész cigányok vagyunk. Nappal dolgozott az apukám, éjszaka ment muzsikálni. Kocsmába, lakodalomba, névnapokra, szüreti bálba. Prímás volt, ő szervezte meg a bandát. Anyukám elment házakhoz, tapasztani a magyar asszonyoknak. Adtak egy kis kenyeret, szalonnát. Volt egy köténye, annak a sarkába tette. Hazahozta, széttördelte nekünk.

A régebbi időkről homályosak az információk.

Apukám a háborúba is vitte magával a hegedűjét. Mesélte, összeszedték őket, a hosszú hajú nőket kopaszra nyírták, a férfiakat kiherélték, apukámat sárban megcsúsztatták. Mint a zsidókat, lágerbe vitték őket, gettóba, gázkamrába. Úgy úszta meg, hogy tudott zenélni.

Földosztásról is mesélt az apukám. A magyarok kaptak. A jegyző kiosztotta. Cigány nem kapott. Kért, de nem kapott. Sőt, ha valaki ilyet kijelentett, küldték rá a lovascsendőröket. Anyukámat úgy megverték, hogy hónaljrakot kapott. Ment a bábához, hogy segítsen rajta, adott valami füvet. Főzött teát, az csökkentette a fájdalmat.

Irma édesanyja meghalt, apja újra megnősült. Ani a második házasságból született, 37 éves.

Hatéves koromig a cigánytelepen laktunk. Apám kivetett volt, anyám árva. Az én szüleim nagyon sokat dolgoztak, hogy a faluban lakás tudjunk venni. Analfabéták voltak, sajnos. Apám élelmes volt, nálunk nem volt éhség. Olyan tiszta, rendes volt, a kapcáját le kellett vasalni. Nem ette meg a dögöt. Én elvágtam a nyakát, nem tudom, hogy csináltam, véres lett a nyaka. Mondtam, dolgoztam, onnan hoztam, és nem igaz volt, mert mondták, hogy van egy döglött tyúk, Anika, nem viszed el? Mikor apu ette, nem mertünk egy kukkot se szólani. „Veres ennek a húsa – azt mondja –, honnan hoztad?” „Honnan, honnan – mondja anyám –, nem láttad, hogy a jány elvágta a nyakát?” Három ház volt a legszebb a telepen, egyik a mienk. Szoba-konyha, ki volt meszelve. Anyu elment faluzni, derékig volt a sárban. Hol Irma volt vele, hol én. Kapta az ebédet, nem ette meg (sír), azt mondta, csomagolják be a gyerekeknek. Apám a cséplőgépnél dolgozott, és oda kellett vinnünk az ebédet, hogy egyen egy kis főtt ételt. Anyám fején a kendő, apámén a jambó ki volt fakulva nyáron, ahogy mentek kapálni a

téeszbe. Nekem kellett ellátni az aprójószágot, takarítottam. Csak mosogatni nem szerettem, mert apu nem engedett ultrát tenni a vízbe, kellett a disznóknak. Undorodtam tőle.

Nagy dolog volt, amikor beköltöztünk a faluba, villany volt, nem kellett szénvasalóval vasalni. Kemence volt – sütött anyám kalácsot. Pulykának meg kellett lenni karácsonykor.

Érdekelt, hogy emlékeznek a telepfelszámolásra, a cigányok nagyipari munkába állítására.

Irma:

A jó Isten megsegítette a cigányokat, nagyon nagy árvíz lett, kiöntött a Szamos. A cigánylakások dőltek össze. Jött ki a Köjál, megtiltották, hogy igyunk a kútból. Beszórták. De hogy egy kutat csináltak volna... Mikor a házak összedőltek, a cigányokat betelepítették a kultúrházba. Akkor épültek a CS lakások. Szerintem ugyanolyan cigánytelepet csináltak. Még egy köves út sincs, járda sincs, csak egy pumpakút. Lebetonozták nekik a szobát. Nyáron napszámából éltek, tallóztak, elmentek lopni. Egy család dolgozott Pesten. Utána mentek többen az építőiparba, kertészeti vállalatához.

Gizi 40 éves, szintén Szabolcsból származik.

Telepen laktunk. Téglából, cserepes tetővel szoba-konyhás házat építettünk. Apám csordás volt, téesz-tag. Fölment a tanácsba, telket akart venni a faluban. „Szó se lehet róla.” Apám leültetett, diktált nekem egy levelet az igazságügyi minisztériumba. Lejöttek kocsival, az elnök még bocsánatot is kért. Húszezerért vett apám telket, az elnök mindent intézett, építettünk lakást. Jöttek Pestre dolgozni. Tizenhárom éves voltam, hét gyerekkel maradtam. Főztem rájuk, tanultam, mindent csináltam. Ha apám jött haza, el volt készítve a kaja. De a húst annyifelé csípte, ahány gyerek volt.

Jöttek toborzók a faluba, vittek fonónőnek. Két hónapig voltam ott. Jött értem apám, hazamentem vele.

Később Gizi mégis fölkerült Pestre. Dolgozott az építőiparban, téglagyárban, még a férjhez menése után is, sok évig.

Ezek az életrajzi adatok akkor is kiderültek, amikor az eredeti kérdés az volt, hogy ki hogyan nevelte csecsemőkorban a gyerekeit.

Erzsike 46 éves.

Se putri, se lakás nem volt, amiben élünk, anyuék is ott voltak, két dikón. Megszületett a lányom, se bölcső, semmi nem volt, csak az a kelengyepénz, amiből megvettem a párnát, pelenkát. Pléhateknőben fűrésztöttük, és köztünk aludt a csecsemő. Lepedőnk nem volt, még méterben mérték a pelenkát, az volt a lepedő, a miénk is. Minden csak közösen zajlott le. Tizennyolc éves voltam, mikor a második megszületett, az is közöttünk aludt. Akkor már nagy ágyunk volt, tettünk bele szalmazsákot, négyen aludtunk. Én az egyik végén a kisebbikkel, az apja a másik végén a nagyobbikkal. Elég nehéz volt még a szeretkezés is.

Vetettünk vályogot magunknak, egy az egybe le a földre húztunk föl egy lakást. Semmi alapozás. Amikor meghallotta a tanácselnök, hogy mi építünk oda a gödrökre, akkor lerohant, márpedig itt nem építetek. Közben mi kondások voltunk, és volt a faluban kondáslakás, de abban magyar család lakott. Mondtam neki, hogy amennyiben kipakoltatja azt a magyar családot, és mi odamehetünk, akkor máris lebontom. Hogy képelek én olyat, hát annak családja van, hát, mondom, nekem is családom van, nekem is kell a lakás. Fölépítettük. Mikor

a második gyerekem született, már a gerenda rajta volt, szurkos papírt tettünk a két oldalára, és ide költöztünk be a második csecsemővel.

Amikor már tudott ülni, felültem és nézte, mit csinálok. Amikor már féltem, hogy leesik az ágyról, letettem dunyhára, vagy paplanra, felöltöttem, hogy föl ne fázzon, és közben ott mozogtam.

Mikor kikerültünk a kórházból, körülbelül három-négy hétig betartottam a szabályt, háromóránként kezdtem szoptatni. De mivel köztünk aludtak a gyerekek, egyre többet kívántak. Éjjel még föl is álltam tisztába tenni. Volt, hogy arra ébredtem, mikor már olyan nyolc-kilenc hónaposak voltak, hogy szopnak. És én még javában aludtam. Mikor már nem akartam, hogy velem aludjon – két éves volt –, akkor azt a pléhteknőt kibéleltem. Az volt a mosóteknőm, a gyerekágyam. Amikor jött a harmadik gyerekem, akkor ezeket a dolgokat levittem a vályogvetőre és a gyereket, amíg kicsi volt, ebbe tettem bele. A nagyobbik, a hároméves, meg mindig dédelgette a kicsit. Általában egy évig szoptattam őket. Egyedül a Józsi még másfél évesen is szopott. Leültem krumplit hámozni, hozta a kis széket, azt vettem észre, keres, kutat. Kikapta, kortyolt kettőt-hármat és otthagya.

Soha nem voltak egyedül. Pedig dolgoztunk. Vittem őket a vályogvetőre, jöttek velem, mikor a kondát hajtottuk. Egyik a ruhámat fogta, másik a karomon volt, harmadik a hasamban. Férjem az egyik faluvégről indult hajtani, én a másiktól. Ostor és kürt volt, amit meg kellett fújni. A gyerekek röhögtek, tetszett nekik, hogy az anyjuk fújja a kürtöt. Középen találkoztunk. Darabját tíz forintért őriztük, 450 disznó volt, az 4500 forint Ez '65-68-ban nagy pénz volt. És akkor egymás után jött: most húzzunk mellé egy kis konyhát... Megtermeltem a kertben, fogtam egy fél hold földet, nekünk járt háztáji. Magyarok között éltünk. Ajak szent falu, búcsújáráhely. Ott a cigányok nem voltak kitelepítve. A magyarok is szinte olyanok voltak, mint a cigányok. Békességben éltek. Ott azt lehetett megtanulni, hogy ha kevés is van, de legyen. Férjem is, én is, azon iparkodtunk, hogy a mindennapi falat meglegyen. Mindegy, hogy mosás, mázolás, tapasztás, vályogvetés, tallózás – meg kellett lenni.

Nyolc-kilenc hónapos korukig pelenkáztam őket, akkor már kezdtem szobatisztaságra szoktatni. De volt, amelyik hároméves korában se volt szobatiszta. Bugyi mindig volt rajtuk. Csabára például nem lehetett gumit húzni. Olyan volt a bőre, mint a pecsenye. A férjem rossz ingeinek a közepét kivágtam pelenkának. Vajjal kentem őket, kilóra lehetett kapni.

Tulajdonképpen én már majdnem mindennel elkezdtem őket etetni három hónapos koruktól. Például babfőzeléket főztem. Tettem bele egy kis babérlevelet, ecetet, szépen megfőztem, berántottam. Volt azért általában csirkehús, disznóhús. Amikor én ettem, kapott ő is. A számból.

Nagyon jólesett neki és szinte várta. Bármit ettünk, mindig kapott Vagy tőlem, vagy az apjától. Mikor már elkezdett járkálni, volt, amikor füstölt csontot kapott, ekkora cupákkal járkált, Istenem. Jólesett. Nem volt elég tányérunk. Fogtam egy tálat, leültem őket, és addig ettek, amíg volt. Fejére csapott egyik a másiknak a kanállal – Istenem. Akkor még kaptak. A tésztát imádták. Krumplis, káposztás, grízes, túrós – gyúrtam. Boltit nem ismertem. Táblám, az volt. Lenni kellett. Kiöntöttem a lisztet, három-négy tojást bele, vizet, amennyi kellett. Attól függött, mihez. Reszelt tésztához kőkeményre gyúrtam. Metélt tésztához: se kemény, se lágy ne legyen. Meggyúrtam, kinyújtottam. Két levéllel kellett. Kocka, metélt, szaggatott tészta...

Később, amikor már ezen a hagyományosnak mondható módon nem tudtak megélni, a fővárosba kényszerült Szabolcsból Erzsike családja is, Ennek a történetét egy másik kérdés kapcsán mesélte el.

Amikor Farkas Pista a hagyományos cigánycsaládról (saját, cigány anyanyelvű) családjáról beszélt, beleszóltak, ha a maguk életére ismertek. Persze, ezek a hagyományok mindenütt keverednek a paraszti hagyományokkal, mégis jellemző, hogy a cigányok mit tartanak fontosnak, milyen szokásokat őriznek. Például:

Pista:

Az asszony nem vetkezhettek le a családjuk előtt, ha menstruált, nem gyúrhatott tészta. Férfiak sem vetkezhettek a családjuk előtt, lányok a fiúk előtt.

Erzsike:

Ez nálunk is így volt. Sötétben vetkeztünk. Házaseletet az erdőben éltünk sokszor.

Pista:

Olyan asszony, aki sok gyereket hozott a világra, szent és sérthetetlen volt Olyan dicsőséget senki se élvezett a világon.

(De halkan azt is bevallotta Erzsike, hogy:

Az apám, meg a rokonok, meg mindenki bent feküdt az ágyon, én meg kint jajgattam éjszaka, egyedül, mint tizenhét éves anya. Szerencsére hozott a férjem bábát.)

De hogy a sok gyerek presztízskérdés a cigány családokban, s hogy egyesek jelentkezését a tanfolyamra az is motiválta, hogy valami ok miatt csak egy, vagy két gyereket tudtak szülni, többen is tanúsították.

Éva:

Én mindenképpen akartam volna még gyereket. Nem sikerült. Lakik a lakótelepen kívül egy cigánycsalád, a szülők nagyon rendesek, a gyerekek évek óta odajárnak hozzánk. Az én házam nyáron tele van gyerekekkel. Fiam is, lányom is mindig mondta: anyu, jó lenne még kistestvér. Mondtam, majd szerzek valahonnan. Ez így jött.

Pista:

Földes volt a szobánk. Szoba-konyha volt, két ágy benne, meg egy kis vacok. Anyám mázolt: lóganéval, sárga földdel. Az ágy lábáig ki volt meszelve. Hófehér volt az ágy alatt Ott égy szál szalma nem lehetett.

Erzsike:

Én is csináltam. Hófehérre meszeltem a földet. Különösen, mikor csecsemőt vártunk. Az volt a fertőtlenítés.

Pista:

Sokan jöttek hozzánk. Tele lettünk zsuvával. Anyám sűrűfésűvel fésülte ki, bekente petróval. De nem mondta, hogy ne jöjjenek. Elmentek, mindent lehúzott, kifőzött. Lúggal mosott.

Ani:

Hamuból csináltuk a lúgot.

Pista:

Ismerte a füveket. Főzött teákat. Pattanást kovással, görcsöt pohárral gyógyított, lázat vizes ruhával csillapított. Ha szorulása volt a gyerekeknek, fogta a háziszappant, kifaragott egy kis kúpot, ráfejté a tejét, betette neki. Ha valakinek fájt a szeme, jöttek anyámhoz. Belefejté a szemébe a tejet. Meggyógyult.

Pista:

Mária Terézia újmagyarnak nevezte el a cigányokat. Megtette, hogy elvette a gyerekeiket, mással neveltette, megverette, elpusztította őket. Akik úgy gondolták, hogy nem fogom megöletni magam, nem hagyom a gyerekeimet elvenni, letelepedtek, elhagyták a nyelvüket. Zenészek lettek, szép lakásuk lett, megtanultak magyarul. Akik meg nem akarták elhagyni a nyelvet, vándoroltak az erdőben. Ellentét támadt közöttük, pedig mind cigányok voltak. Nem azért cigány egy ember, mert tud cigányul beszélni, vagy nem tud. Arra kérem az Istent, hogy a magyar cigány és az oláh cigány között békét tegyen. Engedelmet kérek tőletek – sok magyar cigány nem akar tudni cigányul. De én azt szeretném, ha a ti gyerekeitek megtanulnának.

Anikó:

El voltam kényeztetve, mindentől óvtak. Az iskolában kevés cigánygyerekekkel érintkeztem. Fölzárkóztunk. Anyuék elfelejtették, hogy cigányok vagyunk, nem úgy neveltek. Most jön elő nekem. Azért örülök a tanfolyamnak, mert cigányokkal nem érintkeztem. Itt kapcsolatokat teremtek, érzelmileg is másképp hat. Itt tudok meg dolgokat, amit eddig nem tudtam. Ezért akarom a gyerekeimet cigány táborba küldeni: a saját fajtájukat ismerjék meg. Szégyellem, hogy nem tudunk cigányul.

A Fővárosi Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Központ egyhetes táborozást tett lehetővé számunkra Balatonszemesen. Nyolc család tudott eljönni, 14 felnőtt 27 gyerekkel. Egy-két-háromhónapos együttlét után nem lehetett észrevenni, hogy ki a saját, ki a nevelt gyerek. A családok gyerekei egymással is úgyszólván rokoni kapcsolatba kerültek. Azóta némely családok a szünidő folyamán saját egyik-másik gyereküket „kicserélték” egy-két hétre. Az egyik zenész apa magával hozta hangszerét a táborba, és vendéglátós romazenével szórakoztatta a társaságot, kisfiával együtt. Az autentikus cigányzenét az intézmény munkatársai biztosították számunkra. A legkisebbek is táncoltak, és a nagyobb gyerekek – egyik sem tud cigányul – lelkesen tanulták a cigány nyelvű dalokat. Néhány gyerekünket újra elvitte az intézmény táborozni a XV. kerületi gyerekekkel.

Folklórjuk a magyar cigányoknak is van. Szép volt, amikor a különböző származási helyről összekerült asszonyok közösen elénekeltek egy közösen ismert dalt:

*„A mándoki erdő
tele van virággal,
tele van virággal,
sok szép cigány lánnyal.*

*Doktor uram kérem,
vizsgáljon meg engem,
vizsgáljon meg engem,
mert én beteg vagyok.*

*Beteg vagyok, anyám,
vigyél a kórházba,
vigyél a kórházba,
tegyél a vaságyra.*

*Ha kérdik, hogy vagyok,
mondd, hogy beteg vagyok,*

*olyan beteg vagyok,
talán meg is halok.”*

Az identitás problémáit sokszor feszegettük, s firtattuk: mit jelent cigánynak lenni:

Ani:

Büszke vagyok, hogy én is be tudtam illeszkedni a társadalomba, mint egy magyar: lakást szereztem, bebútoroztam, feltöltöttem a mélyhűtőt, a gyermekeim tisztán mennek iskolába, jó jegyeket hoznak. Iskolás koromban duplán kellett bizonyítanom, hogy felvegyenek kisdobosnak, úttörőnek. Bizonyítani akartam a többi cigánylánynak, hogy meg lehet szerezni a piros nyakkendőt Nótafa voltam – mi legyen egy cigány. Nagy élmény volt, mikor kötötték a piros nyakkendőt a nyakamba.

Teri:

Én nem voltam büszke. Mire lettem volna, hogy lenéznek? Hátrány van ebből, még a gyermekeimnek is. Kisfiam azt mondta: „anyu, vegyél olyan krémet, ami megfehérít”. Magyarázom: neked sokat kell bizonyítanod. Tízéves, csak ül, nem szól, nem tudom, mi zajlik benne. Hiába járok szépen, a paraszton meg egy ócska mackó van – cigány vagyok, és annak vesznek és minősítenek. Szólnak: nem hozzám tartozik-e, aki a lépcsőházban alszik.

Persze, Teri is büszke, hiszen szavaiból világosan kiderül, hogy semmire se tartja azt, aki őt minősíti.

Egyik vendégelőadónk valami olyasmit mondott, hogy mennyivel jobban fogják érezni magukat a nevelt cigánygyerekek cigány nevelőcsaládban, mintha szigorúan fegyelmező magyar családba kerülnének; „mellétek piszkos lábbal is bebújhat az ágyba”. Azonnal érezte, hogy melléfogott, mert megfagyott a levegő. „Azért, mert mi cigányok vagyunk, nálunk se lehet piszkos lábbal befeküdni az ágyba.” „Rossz volt a hasonlat – próbáltam gyorsan menteni a helyzetet –, ezzel csak azt akarta mondani, amit ti úgy fejezték ki, hogy nálatok nincs „reggeli, ebéd, vacsora”, hanem „akkor eszik a gyerek, amikor éhes”.

Felszabadultan beszéltek nevelési szokásaikról a fejlődéslélektani témák kapcsán is, mert meggyőződtek róla, hogy ezeket nem illetjük ítélettel, sőt, sok esetben jobbnak ítéljük, mint a „magyar” szokásokat, amelyekre Mester Zsuzsa szerint az a jellemző, hogy a kelleket és a muzájokat nagyon hamar megtanítja a gyerekeknek.

Ani:

Már csecsemőkorukban elkezdtünk hozzájuk beszélni, amikor szoptatjuk. Én például úgy csináltam, pici volt a fiam, ágyban volt, én vasaltam és úgy dumáltam. Egyszer jött az anyósom, azt hitte, ember van nálam. Kivel beszélgetek? Mondom, a gyerekeknek beszélek. Ilyen

kicsinek? Hát, mondom, csórikám ott ül, nézze a falat? Dumálok neki. Csak azt bánom, míg élek, hogy selypítve beszéltem. Már Dávidnál másképp csinálok mindent, igaz, ehhez három gyereket kellett előtte megszülnöm.

Teri:

Nekem úgy maradt a gyerek, ha mostam, vagy valamit csináltam, volt otthonkám, azt így leterítettem, hogy a gyerek láthassa. És akkor beszélgetett, azt hitte, ott vagyok, csöndben volt. Ha elvettem, biztos, hogy sírt.

Közösen állapítottuk meg, hogy azt a melegséget, amire a gyerekek hatéves koráig nagy szüksége van, a cigány családban garantáltan megkapja. A korlátozást, amire szintén szüksége lenne, sokkal kevésbé.

Anikó:

Nem is büntettek a szüleim, maximum, mikor már serdülők voltunk, és azt mondta apu, kilencre haza kell jönni és késtünk, akkor durr, egy tasli. Azon kívül, bármilyen kárt okoztunk a lakásban, márpedig okoztunk, vagy bármit csináltunk, soha nem büntettek meg érte. Dicséret, jutalom, az dögivel. Észre se vettük. Én már gyerekeimmel másképp csinálok. Sokkal szigorúbban fogom őket. Mikor kicsik voltak, majomszeretben nőttek fel: olyan nagyfokú szeretetben, mint az igazi cigánygyerekek. Mindent szabad, semmi sincs tiltva. Mostanában jöttem rá, hogy ez nem jó. Tizenkilenc éves koromban szültem az elsőt, úgy érzem nem voltam elég érett.

A cigány családokban szokásos majomszeretet egyik oka, hogy a szülők saját, gyerekkorban elszenvedett sérelmeiket kompenzálják a gyerekek kényeztetésével. Ezek a sérelmek jobbra az iskolával kapcsolatosak.

Ani:

Ketten voltunk cigányok az osztályban, minket küldött a tanítónk a telepre, összeszedni a gyerekeket. Úgy emlékszem vissza, nem mertem jelentkezni. Olyan pofonokat kaptam, nekiestem a táblának. Soha nem fogom elfelejteni, téli bugyi volt rajtunk. Egy magyar gyerek, osztálytársunk, odapisilt az előtérbe. És mit csinált az osztályfőnökünk? Le kellett húznunk a bugyit és megnézte, bepisiltünk-e. Nekem kellett vágnom a husángot, amivel elvert. Úgy félttem, még álmomban is azt éreztem, ül a mellemen. Ha felszólított, nem tudtam megszólalni. Órán ki kellett mennem tyúkólat takarítani. Utána a szobáját kellett kitakarítani. És hiába tudtam a számtanpéldát, akkor is hármast adott. A titkár lánya csak makogott, megkapta az ötöst.

Irma:

Mezítláb, hóban-sárban mentünk tíz kilométert az iskolába. Hat osztályt is alig bírtam kijárni, annyira verték a cigányokat. Itt fejeztem be az iskolát Pesten, munka mellett.

Teri:

Gyöngyösön születtem, de mi itt laktunk Pesten a Dzsumbujban. Szoba-konyha volt, meg egy közös előtér. Tán még mindig megvan, nem szeretek arra menni. Tizenegyen voltunk testvérek. Egymás hegyén-hátán aludtunk, lábtól egymásnak, ki hogy. A fejünk alatt is gyerek volt. Apám zenész volt, primás, ilyen kocsmái, kultúrház, lagzi, ilyesmi. Nagybátyja, Radics

Béla tanította zenélni. Kottát nem ismert. Amit keresett, megitta. Nem bántott minket, de csak abból éltünk, amit árultunk. Adósságot szerzett magának a kocsmában, ki kellett fizetni. Árultunk napraforgómagot, virágot, főtt kukoricát. Anyám is, én is, testvéreim is. Iskolába jártunk, a megkülönböztetés Pesten is megvolt, ugyanúgy, mint Vidéken. Nővérem '55-ös, én '56-os, ő megbukott, egy osztályba jártunk, egy padban ültünk. Az ő idegei nem olyanok voltak, mint az enyéme, egyet rácsapott a tanárnő, bepisilt. Még egyet rácsapott, akkor be is kakilt. És amit tudunk, azt se mertük mondani, mert tudtuk, hogy kapunk. Körmös, nyakas, ami jött. Kisebb testvéreimet is. Akkor már az anyu bement, megcsapott egy-két tanárt, kizárták a testvéreimet. Van egy húgom, aki csak ötöt járt. Mai napig sincs több iskolája, takarít valahol.

Ezekkel az emlékekkel függ össze, hogy ha gyerekeiket valami valós vagy vélt sérelem éri, mint az anyaoroslánok rontanak be az iskolába.

Ani:

Ha én bemegyek abba a rohadt szülői értekezletre, ott kussol mindenki. Én nem engedem, hogy lemajmozzák a gyerekeimet, vagy hogy az önbizalmat elöljék benne.

Teri:

Jött pénteken haza, magába zárkózott, feje fájt. Gondoltam, biztos kering benne valami betegség. Éjjel hányt. Nem tudott rendesen orgonázni. Tanulás se ment, olvasni se tudott. Na ülünk csak le, valami történt az iskolában. Titkár Zsuzsa néni bement az osztályba, ordított vele. A gyerekekkel együtt éreztem a görcsöt a gyomromban, a hányingert. Olyan gyűlölet volt bennem, ha akkor látom, nekimegyek. Hétfőn bementem a gyerekekkel, állok az iroda előtt, jön a titkár Zsuzsa néni. Mondom, elnézést, van egy kis probléma. Annyi pénzt küldtem, amennyit mondtak. Miért ordított a gyerekekkel?

Gizi:

A cigányok úgy vannak, ha megsértik egy szóval: „azért, mert cigány vagyok?”

Irma:

Sajnos, a cigány anyukák túlságosan mindent a lelkükre vesznek, ami a gyerekekkel történik.

Anikó:

A tanító néni azt mondta, ő úgy fogadja el a gyereket, ahogy van. Ha ezt úgy értette, hogy ahhoz képest, hogy cigány, akkor megnézheti magát.

De amikor fölvettem a kérdést, hogy ha ennyire nehéz cigánynak lenni, nem lenne-e mégis jobb azoknak az intézeti cigánygyerekeknek magyar nevelőcsaládokban, egyhangú „nem”-mel válaszoltak.

Hiszen nyilvánvaló: csak a cigány anyának rándul ugyanolyan görcsbe a gyomra, és a görcsöt feloldani is csak ő tudja. Csak a cigány család nyújt igazi védelmet, csak az összetartozás melege vértelmezhet fel a hántások ellen. És csak a cigány családok tapasztalataiból lehet megtanulni a mégis talpra esés, talpon maradás technikáit.

Beszélgettünk a továbbtanulásról is. Világosan kiderült, hogy a szociális nehézségeken túl a cigány családok felfogása is akadályt jelentett: lányok esetében kurvaságnak tekintették a magasabb iskolázást.

Ani:

Miattam vették a tévét, hogy ne jöjjelek el otthonról. Egy napig dolgoztam a tanítónak, hogy szerelje be nekünk a tévét. Nagyon megbántam, hogy hallgattam apura, és nem tanultam tovább. Nyolcadik után otthon dolgoztam a téveszben apámékkal. Meg volt, hogy ebédet kellett főzöm, hordani a cséplőgéphez. Szerelmes voltam, három évig jártam egy fiúval, cigarettáztam. Egyszer apám ostorral megvert. Akkor írtam a nővéremnek, gyere értem, mert apám gyilkol. Jött is azon a szombaton a nővérem, elhozott Pestre. Szállóra mentem, ÉM Szolgáltatónál dolgoztam. Hírünk volt, a két Jónás lánynak, munkánk után.

Munka mellett szereztek többen szakmát. Betti munka mellett tett le közgazdasági érettségit. Igazán támogatólag csak Anikó és Noémi mellett állt a család. Anikónak kereskedelmi képzettsége van, Noémi gimnáziumban érettségizett, három félévet tanárképző főiskolán is elvégzett. Apjának nagy álmai voltak vele kapcsolatban, soha nem bocsátotta meg, hogy férjhezmenése miatt abbahagyta a tanulást. Csak amikor a tanfolyami képzésről értesült, enyhült meg kissé. Ildikó tanulását egy kollégiumi abúzus törte ketté: társai azt gondolták, a cigányok mind kurvák.

Gyerekeiket illetően nagyigényűek, és harcra készek valamennyien. Igazágtalannak tartott osztályzatok, vagy bármilyen leminősítés miatt felszólalnak, panaszt tesznek, intézkednek vérmérsékletük szavát követve.

Sokat beszélgettünk arról, hogy szükséges-e és szabad-e fokozott erőfeszítésekre sarkallni a cigánygyerekeket az iskolában. Megállapodtunk abban, hogy egészséges gyerekeknek előbb-utóbb mindenképp csak hasznukra válhat, amit megtanulnak. Viszont az érzelmileg sérült nevelt gyerekek esetében az érzelmi biztonság az elsődleges, és az iskolai teljesítmény csak másodlagos kérdés.

Hogy nem az iskola a legfőbb értékmérő, azt az életutak, pályatörténetek beszédesen bizonyították. (Természetesen nem a megítélés, hanem a valóságos érték szemszögéből.)

Erzsi:

Feljööttünk albérletbe hatan. Hat-hétszáz forint volt az összes vagyonunk. Minden adósságomat kifizettem, mielőtt eljöttem, hogy a jó híremet kifújja a szél. Épp belecsöppentünk egy lakodalomba, sógornőm fia esküdött. Nincs mese, be kell szállni, meg kell forgatni a menyasszonyt. Odaadtuk az utolsó hatszáz forintunkat. Na most mi lesz? Nincs mani. Nincs munkahely. Lefeküdtünk a földre, mert nem hozhattam föl a putri-dolgokat. Másnap megjött a cuccunk. A mosóteknő, edényeim, ruháink, a dunya. Ezen aludtunk, amíg nem tudtunk egy ágyat venni. Utána elkerült a férjem dolgozni. Kértünk kölcsön a bátyjától kétezer forintot, elindult a papírgyárba. Vagy négy-öt helyen volt. Először a bejelentkezés. Nem értett íráshoz-olvasáshoz, hiába négy osztálya volt, amiért nem tudta elintézni, engem ütött az úton. Cigánynál divat! Kibírtam a két egyformát, amíg kitöltöttem a papírt, jó, be vagyunk jelentkezve. Én is elindultam munkát keresni. Gyerekeket elindítottam iskolába, mindenütt rendesen fogadtak, annak ellenére, hogy cigányok voltunk, szegények is. Az átigazolást kellett kérnem, szó nélkül felvették a gyerekeket, rendes időben elindultak iskolába. Elálltam én is dolgozni. A férjem közben megismerte a jobb módokat, szőke nőket, társaságot, finomodott a beszéde. Közben monoklikkal mentem be, nem tudtam, hogy miért kaptam, csak kaptam. Már a harmadik-negyedik fizetésnél egy fillért nem adott haza. Egy bűdös fillérig mindent elivott. Elmentem a tanácshoz, hogy fölvehessem a családi pótlékot. Alá kellett írnom egy olyan papírt, hogy a férjem nem látja el a családját. Ettől kezdve én szedtem a családi pótlékot és úgy tartottam, mint a többi gyermekemet. Dolgoztam a Csepel

Művekben. Tízíg takarítottam, tizenegyötől kettőig a konyhán voltam, kettő után mentem géemkázni. Megszületett a Béni '81-ben. Már akkor bent volt a lakásigénylésünk. A szociális osztályon azt kérdezték tőlem: volt maga állami gondozott? Igen. Hány évig? Tizenhárom évig, írja be. Beírtam. Hetedik évembe léptem Pesten, amikor megkaptam a lakást. Letérdepeltem, és azt mondtam, amikor a férjem előtt ütött a családja, hogy ha csak egyetlenegyszer egy olyan lyukat kapok, ahova csak egy ágycat tudok betenni, nem érdekel, hol lesz, merre lesz, ha ugyanolyan putriba jutok vissza, amilyenből feljöttem, akkor is, abban a pillanatban elfogadom. És ez így is volt. Ezt az egy lakást kaptam, ebben vagyok. Az életemben, amióta születtem, egy putri-lakásom volt, meg ez, amit itt kaptam az államtól. Két és fél szobás. '83-ban mentünk oda, '85-ben már váltunk. A saját lakásomból a szállóra kellett költözni, mert a férjem agyonütött volna. Délután vittem a gyerekeknek a kaját, ők meg jöttek hozzám megbeszélni a dolgokat. És ők látták el a kisebbet, amíg el nem rendeződtek a problémák.

Amikor túlestem a műtéten, megpróbáltam feltápázkodni. A Csepel Műben hiába dolgoztam, nem emelkedett a fizetésem. Láttam, hogy a magyar barátnőimnek, akik körülöttem dolgoztak, mindegyiknek négy-öt száz, meg ezer forinttal emelkedik a fizetésük, szinte négy-öthavonta. És akkor fogtam magam és eljöttem. Egyik napról a másikra. Körbenéztem, és azt kérdeztem a szakszervezetistől: mire adjátok ti a béremelést? Arra, hogy valaki bejár részegen, vagy arra, hogy valaki dolgozik? Mert ez volt a magyar munkatársam.

Ennyit jelent az, hogy honnét és hova jöttem fel. De én azt is tudtam értékelni, a putrit is, meg ezt is tudom értékelni. És még az se volt, hogy hónapokig koldultam volna munka után. Egy nap nem telt el, hogy én munkát találjak. És mennyit dolgozok? Azelőtt két ember volt a földszinten, most egyedül dolgozom azért a szar tizennégyezer forintért, mert ennyit kapok kézhez.

Ani:

Ugyanígy éltem le az egész mindenségemet. A magyarok mind kapták a jutalmat, a pénzt, meghalt a férjem, azt se kérdezték tőlem: tudsz adni a gyerekeidnek enni? Vállaltam ablakpucolást, létráztam, hogy a gyerekeimnek legyen, és ugyanígy sirtam, mint te. Én is odamentem a szakszervezetishez. Azt mondta, miért nem kérek segélyt. Én? Segélyt? Hogy elvigyék a gyerekeimet intézetbe?

Juli:

Ahol laktunk, a házban lakott a testvére. Így ismertem meg. Milyen a cigány: erőszakos. Megtetszettünk egymásnak. Tudtam, hogy intézetben nőtt fel, de nem ivott, rendes volt, míg össze nem házasodtunk. Attól kezdve, hogy összeházasodtunk, egy darabig fogható volt. De a családja iszik nagyon. És ő, részegen, nagyon nagy bajokba keveredett. Toltam az utcán a babakocsit, elnéztem a boldog embereket. Két műszakban dolgoztam, ott voltam egy kéthónapos és tizenöt hónapos és egy óvodás gyerekekkel. Egy almával mentem el dolgozni, hogy a gyerekeknek a tejet meg tudjam venni. És akkor a családsegítőben elhangzott egy mondat: a gyerekeket el kéne vinni hetesbölcsődébe. Mondtam, akkor én itt se voltam. Nem akartam elválni. Gyerekeim apja, nem akarok válni. És bizony rájöttem, hogy el kell válnom. Harminc napot kapott, hogy elhagyja a lakást. Sose felejttem el, eltűnt egy hétre, azt hittem, megszabadultam. Jött egy hét után, azt mondta, most letette a poharat, többet nem iszik. Azóta nem iszik. Azóta megvettük a kocsit, lakást cseréltünk. Sikerült az, amit soha nem hittem. Boldog vagyok, kiegyensúlyozott.

Teri:

Tizenhat voltam, mikor férjhez mentem. Férjem recski. Legénykorában, míg élt az anyukája, följárta Párádra egy tanárnénihez, az tanította zongorázni. Megtanulta az alapokat, utána aztán nem használta a kottát. Kazettáról tanul. A vizsgához klasszikusokat kellett játszani, Für Elise-t például, Lisztől, Kodálytól darabokat, de hát a parasztnak nem az kell. Volt, mikor kicsit gádzáskodni akart, és akkor keresztet vetett a paraszt, hogy mi ez, templomban vagyunk? De ebből kellett vizsgázni. Először a regisztert kapta meg, aztán járt a stúdióba, az OSZK-ba befizette a pénzt, levizsgázott.

Én nem dolgoztam, nem engedte a papa, azt mondta, minek, mikor ő megkeres annyit. Járt lagzikba, mindenhova.

Mezőkövesdről kapott ajánlatot, csak pénzért adott helyet az OSZK. „Perkázatok, kaptok egy rajabb helyet, ahol lóvé is van”. Férjem egy kicsit perkázott, bekerült a Matyóba. Oda minden héten németek jártak, a parasztok előadták ezeket a lagzikat, fizettek. Utána, mikor ezek elmentek, bizony a parasztoktól keresett a férjem. Ott laktunk albérletben, amíg le nem járt a szerződés. Férjemet elhelyezték Párádra, utána Gyöngyösre. Ott szültem az első gyereket. Ez is felbomlott, menni kellett Nagyrédére, Sirokba – sok helyen laktunk Vésztő, Ladány, Biharugra – három-négy év leforgása alatt. Laktunk a Jászságban is, ott született a második gyerek, Szeghalmon a harmadik. Füzesgyarmaton háztájit kaptunk, neveltem csirkéket, keltetőgépeztem. Könyvet vettem, olvastam. Minden nap meszeltem az ólat, takarítottam. Mellettem lakott egy állatorvos, tőlem kért tanácsot. Ha lakodalom volt a faluban, hozzám jöttek. Tojásért sorba álltak. Onnan is el kellett jönnünk. Szerződötték a bagi csárdába. Ott megismerkedett egy pincérrel, hívta lakodalomba Veresegyházára. Elmúlt a rendezvény, a főnök ottmarasztotta. Meg volt érte halva Veresegyház. Mondtam, nekem már elég a vándorlásból, papa. Akartunk építkezni Veresegyházán. Az üzletet megvette valaki, férjem elment a Balatonra játszani, Fótra, az már a maszekvilág volt, kiszúrtak vele, nem kaptunk családi pótlékot. Na, mondom, elmegyek dolgozni. Albérletet fizettünk, gyűjteni kellett, négy gyerekkel nehéz volt már. A papa is elment dolgozni a Délkerhez rakodónak, mert amit a zenéléssel keresett, csak a kajára volt elég. Délután négytől tízig zenélt, reggel hatra dolgozni ment. A FER-nél ki volt írva a felvétel, raktári dolgozónak, felvettek. Ha tudták volna, hogy cigány vagyok, nem vettek volna fel. Nem titkoltam, de rajtam nem látszik. Úgy tudták meg, hogy ajánlottam egy cigánylányt. Őrajta látszott. Nem vették fel. Megálltam a helyem, befogadtak. Voltak is nálam, meglátogattuk egymást, mikor brigádyülés volt. Főztem lecsós nokedlit, töltött káposztát, bodagot sütöttem. Ha nagyobb beosztású embereket hozott a főnök, én szolgáltam ki. Papával jóformán csak leveleztünk. Nem volt telek Veresegyházán, csak a cigány részeken, én azt nem fogadtam el, messze volt az iskolától. Beadtam a lakásigénylésemet Gödöllőn is, a FER-nél is, akkor épült az Énekes úti lakótelep. Megkaptuk a lakást, nagyon boldogok voltunk. Akkor már valamit észrevettem a férjemen. Ingerült lett, pedig nagyon jó ember különben. Napról napra rosszabb állapotba került. Talán a sok minden kijött rajta, mire nyugalomba kerültünk. Sokáig kezelték, majdnem minden nap látogattam. De még most is, bármelyik orgonistával kiáll Pesten...

Hallatlan erőfeszítésekről és helytállásokról tanúskodtak a résztvevők élettörténetei. Elképesztő, mi mindenen verekedtek keresztül magukat ezek az asszonyok, amíg megteremtették mai életkereteiket. Lenyűgöző volt az elpusztíthatatlan erejük és vidámságuk.

Viszont borzasztó nehéz volt megértetni velük, hogy ez nem törvényszerű: nem mindenki, aki ugyanonnan indult, jutott el ugyanoda, ahova ők. A külvilág előítéleteinél is keményebb

szigorral ítélték meg a boldogulni nem tudó cigányokat. Eseteket elemeztünk, hosszasan vitatkoztunk a boldogulni nem-tudás okairól.

Teri:

Például a férjem nővérének a fia. A börtön eszi a nyakát. Fölhoztuk őt Pestre, nálunk laktak három gyerekkel, amíg nem szereztünk nekik albérletet. Betettük az olajgyárba, elintéztük az óvodát, fizettük az albérletet, segítettük őket mindenben. Harmadik nap már lopott a gyárban. Akkor még a portás elnézte, nem szólt. Az asszonyt is már fölvtették volna dolgozni, de a férfi újból csórt, elkapták. Otthon is lopta az áramot, jött neki egy papír, hogy ha nem fizet be kilencezer forintot tizenöt napon belül, elviszik a börtönbe. Én vettem föl személyi kölcsönt, a mai napig nem látom, nem azt bánom, hanem hogy nem állt meg a talpán. Építkeztek Recskén, mindenben segített az állam. Felesége nem tudta megfogni, a gyerekek pénzét megitta. Ez már nem önhibán kívül van.

Erzsi:

Az alkoholizmus betegség. Nem így született. Valahol biztos a gyerekkora lett elszúrva. Egy gyerek se jön úgy a világra, se cigány, se magyar, hogy az gyilkolni fog, lopni fog, részeges lesz. Az én férjem ugyanez volt. Minden este verekedett, minden este ivott, elvitte a pénzemet – de beteg volt! És megpróbáltunk, az egész család, ennek dacára úgy működni, hogy ő ember maradjon valamilyen úton-módon. És az én férjemnek is a gyerekkora lett elszúrva. A cigánygyerek listára van téve. Képesek a rendőrök a tízéves gyereket bevinni a rendőrségre, jegyzőkönyvezni, a magyar gyereket elengedik haza.

Számos hiteles történettel érzékeltettük, hogy az elszenvedett sérelmek hogyan vezetnek a személyiség leépüléséhez – mert nincs mindenkinek ereje a felülkerekedéshez –, ezért nem ítélnézhettünk az intézeti gyerekek vér szerinti szülei fölött.

A vizsgán rögtönzött és videón megörökített pszichodráma tanúsítja, milyen mélyen élték át ezeket a történeteket. Betti zokogva adta elő azt az anyát, akinek a gyerekeit később magához vette.

Olyan is volt a résztvevők között, aki úgy érezte, túl nagy teher ez az átélés még azon felül, amit a gyerekekkel magukra vesznek, és hogy neki várnia kell, amíg ezt feldolgozza magában.

Tragikus események is lezajlottak a tanfolyam ideje alatt. Noémi, aki februárra várta második gyermekét, decemberben koraszült, halvaszült. Előzőleg szkinhedek támadtak rá az utcán: meglökték a hasát és durva megjegyzést tettek a cigányok szaporaságáról. Sose fogjuk megtudni, van-e összefüggés a két esemény között, de sose fogunk megszabadulni a gyanútól. Vesztesége nem térítette el szándékától Noémit, hogy nevelőszülőként gyereket vegyen magához, de előbb meg kell gyógyulnia: hogy ne az elveszített helyét akarja betölteni. S akkor majd a nevelőszülőség remélhetőleg kárpótolni fogja a veszteségért.

Eredmények, remények, javaslatok

Azok az asszonyok, akik (vagy akiknek már a szüleik) kiemelkedtek a cigányság többségére jellemző sorsból, s e folyamat során némiképp el is távolodtak eredetüktől, a tanfolyam ideje alatt újra azonosultak cigányságukkal. A létrejött távolság jótékonyan befolyásolta ezt az azonosulást. Szinte maguktól váltak el a megőrzésre érdemes értékek a meghaladásra megérett szokásoktól. Nagy élmény volt, amikor a modern pszichológia és

orvoslás gyakorlatában ráismertek a maguk gyakorlatára. Megtudtuk például, hogy a Rókus kórházban van a „bababarátság” osztály, ahol az újszülöttek együtt vannak az anyákkal, nem teáznak, csak szoptanak, és akkor szoptanak, amikor sírásukkal jelzik, hogy szükségük van rá. Hoztak példát akkor is, amikor a pszichoszomatikus betegségek gyógyításáról, a lelki erők jelentőségéről volt szó. Két hívő asszony van a csoportban. Csodálatosan érdekes, ahogyan kereszténységük olykor egészen ősi, rontás hatalmát megtörő, démonokat elűző rítusokban nyilvánul meg. Betti azóta kigyógyította Gábort, Zolit és Attilát az éjszakai bepisilésből. Ani fehér, fodros ruháskában mutatta be Hajnikát a gyülekezetben, és együtt imádkoztak, hogy távozzon tőle minden öröklött rossz. Mélyről jövő, ősi erő sugárzik a gyerekek iránti szeretetükben. Ahogyan a kis jövevény pillanatok alatt otthon van a családjukban, feloldódik szokásaikban, ahogyan ünneplik érkezésüket, ahogy körülveszik őket a testvérek, rokonok, amilyen könnyedén megoldják a testvér-féltékenység problémáit, ha egyáltalán felmerül ilyesmi (hiszen nem probléma ez ott, ahol mindig sokan vannak) – az tanulhatatlan, taníthatatlan, tudományos szavakkal leírhatatlan. S eközben használják újonnan szerzett tudásukat, vizsgáztatják a védőnőt, óvónőt. „Képzeld, még azt se tudja, mi a szeparációs trauma. Azt se tudja, mi az, hogy deviáns.”

A tanfolyami vizsga családi légkörben zajlott, de ez nem azt jelenti, hogy elkedélyeskedtük a dolgot. Írásbeli, feleletválasztó tesztet töltöttek ki, és szóbeli kérdésekre adtak precíz válaszokat. Kéményen sulykoltuk a tételeket. Annyi könnyebbséget engedtem meg magunknak, hogy az utolsó foglalkozáson felosztottuk a tételeket, így a vizsgán senkit sem ért váratlanul a kérdés, s mivel együtt voltunk, kollektív tudássá összegződött a tananyag. Sikerült, amit elterveztem: eleget tettek az egységes követelményeknek, és megtanulták, ami csak tőlük volt elvárható.

Ennek jelképe lett a cigány franciasaláta. Felpakolva érkeztek a vizsgára az asszonyok süteményekkel, italokkal. Irma – szakképzett szakács – nagy halom rántott húst, nagy tál franciasalátát hozott, amit így kínált a megjelent vendégeknek: „Ez cigány francia saláta!” Mitől volt „cigány” ez a franciasaláta? Attól, hogy minden benne volt, amit franciasalátába bele lehet tenni, és azon kívüli még valami különleges fűszer. Meg attól, hogy nagyon sok volt: jusson mindenkinek bőven. S mindez nem volt mélyebb értelem híján. Azt a jelentést hordozta ez a különös metakommunikáció, hogy „mi elsajátítjuk, ami számotokra fontos, de abban a magunk módján akarunk megnyilvánulni, vegyétek már észre, és fogadjátok el tőlünk, amit adni tudunk, mert nagyon jó szívvel adjuk”.

Tanfolyam után lett még egy Julikánk és egy Magdink. Két cigányasszony a „gádzsók” tanfolyamára járt, de társaságunk és a számunkra biztosított státuszuk miatt hozzánk csatlakoztak.

Tanulásgként kell leszögezni, ami számomra teljesen természetes volt, hogy munkára és tanfolyami tanulásra csak úgy szabad szervezni embereket, ha állást is tudunk számukra biztosítani. Ha egyszer szükség van erre a munkára, akkor elfogadhatatlan érv, hogy státusra viszont nincs pénz. Azt is fel kell mérni, hogy a mai árak és jövedelmi viszonyok mellett mit jelent egy családban az új családtagok fogadása: át kell rendezni a lakást, bővíteni a berendezést, háztartási gépeket beszerezni a megnövekedett feladatokhoz. Ez támogatás nélkül nem megy. A tanfolyamunkon végzett és munkába állt nevelőszülőknek 120.000 forint beruházási segítyt tudunk adni a pályázaton nyert pénzből. Nem érhetjük be kevesebbel, ha igényes munkát, polgári életszínvonalon történő nevelést várunk, márpedig azt kell várnunk! A gyermekek jogai ellen vétünk, ha szegénységre ítéljük a nevelőcsaládokat.

Nagy szerencsémnek tartom, hogy a tanfolyam végeztével nevelőszülő tanácsadóként a családjaim mellett maradhattam, mert engem a folyamat egésze érdekel. Ők is abban

érdekeltek, hogy maradjak meg nekik, és azért imádkoznak, hogy adjon nekem az Isten erőt, egészséget, hosszú életet. Sokszor figyelmeztetnek, hogy vigyázzak magamra. S miután mindenben részt veszek, és távlatában igyekszem látni és mérlegelni a dolgokat, elég sok észrevételem van.

Nem tudom, ki foglalta határozatba azt a követelményt, hogy a hivatásos nevelőszülői munkaviszonyhoz legalább öt gyerek vállalása szükséges, és hogy végiggondolta-e, mit jelent ez a gyakorlatban, a mai magyar lakásviszonyok közepette. Belegondolt-e, hogy mit takar valójában ez a követelmény?

Korábban, ugye, csak „hagyományos” módon lehetett nevelőszülőnek lenni. Vagyis fizetés nélkül, azért az állami dotációért, amit a nevelt gyerekre rá is kell költeni. Amíg a nevelőszülőségre vállalkozó tisztos középhéteg más munkával megkeres annyit, amiből saját gyerekei és önmaga számára is biztosítani tudja legalább azt a fejkvótát, amit a nevelt gyerek számára az államtól megkap, az egyéb terheket erkölcsi indíttatásból, jószívvel vállalja, a dolog rendben van. Csakhogy, egyre kevésbé van így. Egyre több az elszegényedő, munkanélküli, nyugdíjas, rokkantnyugdíjas nevelőcsalád, ahol a költségvetés nagyobbrészt a családi pótlékra és gondozási díjra épül, s így a gyerekek számára hátrányos helyzetet garantál. Nemcsak anyagi, hanem lelki értelemben is, mert a szegénység okozta elégedetlenség, türelmetlenség, idegesség a gyerekek iránti türelmetlenségben, gyűlöletben csapódhat le. Ilyen körülményeknek nem szabad kitenni az amúgy is sokszorosan sérült gyerekeket. A nevelőszülői munkát azért kell tisztességesen megfizetni, és a nevelés költségeit is azért kell időről időre felülvizsgálni és korrigálni, mert a minőség másképp nem biztosítható. Aki a nevelőcsaládok áldozatvállalására számít, azt leplezi, hogy a minőség igazából nem is követelmény, csak az a fontos, hogy az állami gondoskodás alatt álló gyerekek nevelését minél olcsóbban meg lehessen úszni. A tanfolyamot végzett hivatásos nevelőszülő nem az elsajátított vázlatos ismeretanyagától lesz professzionista, hanem attól, hogy tudatosodik benne a minőségi követelmény. Ahogy a tanfolyam végén vizsgát tesz a tananyagból, úgy kell vizsgáznia nap, mint nap a nevelői munka minőségéből: mert ezért kapja a fizetését.

A minőségi követelmény pedig ellentmond annak a követelménynek, amely ezt a munkakört a gyerekek számától teszi függővé. Hiszen a munkáltató nem biztosít a meglévőnél nagyobb lakást, és nem fizeti a megnövekedett rezsiköltséget. Milyen jupon várhatná el, hogy a nevelőszülő saját költségén kisebbfajta intézetet rendezzen be és tartson fenn? Emögött is az a sanda szándék húzódik meg, hogy „ha már fizetést adunk, szabaduljunk meg minél több gyerek nevelésének terhétől”.

Programunk egyik eredményének könyvelhetjük el azt is, hogy csoportunkban ki-ki eldöntheti – családja létszámától, lakása nagyságától függően –, hogy hány gyereket tud vállalni. Ha csak egyet, akkor azért az egyért kapja a hivatásos nevelőszülői fizetést, ha hármat, akkor háromért, ha többet, többért. Nem szeretnénk ebben kiváltságosak lenni, kiváltképp azt nem szeretnénk, ha emiatt is a cigányok „túltámogatását” emlegetné bárki. Azt szeretnénk, ha példánkat törvénybe iktatnák az arra illetékesek.

Szükségesnek tartom annak belátását, hogy a nevelőcsalád – bár pénzért végzi a nevelt gyerekek nevelését – mégis: család. Nem intézmény. A benne végzett munka akkor szakszerű, ha megőrzi a család eredeti stílusát, hangulatát, eddig elért színvonalát. Meggondolásra ajánlom azt is, hogy a minőség ezen a téren is hosszú távú, a jövőben megtérülő jó befektetés. Nemcsak azt kell mérlegelni, hogy mibe kerül egy gyerek az intézetben, vagy a családban, hanem hogy mibe nem fog kerülni, ha intézményes támogatásra nem szoruló, talpán megállni tudó emberré válik egy normális családban.

A családba helyezést nagy körültekintéssel végezzük. Kimondott alapelv, hogy az intézmény a gyerekeknek keres szülőket, és nem megfordítva. A tanácsadó feladata, hogy a „kínálatot” a „kereslettel” összhangba hozza. Fontos szempont a már meglévő gyerekek életkora, a szülők életkora, az érzelmi egymásra találás, az egész család részéről megnyilvánuló fogadókészség a jövevény iránt. A családba fogadást barátkozás előzi meg az intézetben: ezt a folyamatot a pszichológusok kísérik figyelemmel az intézetekben. Kihelyezésre akkor kerül sor, ha a kapcsolat hitelt érdemlően kialakult.

Az érzelmekben gazdag cigány anyáknál a kapcsolatteremtés könnyen és gyorsan megy. Egyszerűen arról van szó, hogy valóban nagyon megszeretik a számukra „kijelölt” gyerekeket, akik ezt félreérthetetlenül megérzik. Általában még egy fillért se kapnak, amikor már bevásárolják a leggyönyörűbb holmikat, játékokat, hordják be a narancsot, banánt, csokoládét. Az otthonba kerülés „beöltözést” is jelent: intézeti holmiból a család, a közösség ízlése szerinti ruhába. A kislányok fülbevalót is kapnak hamarosan. Ajándékokkal halmozzák el az új kistestvért a család nagyobbik gyerekei, boldogok velük az apák, áldásnak érzi jövetelüket az egész rokonság.

Megnyilvánulásaik általában kellemes, néha furcsálló vagy rosszálló meglepetést okoznak azoknak a szakembereknek, akik ennek a népnek a karakterét csak a vér szerinti szülők példájából ismerik, vagy abból se igazán. Bármennyit is foglalkozott az intézmény a cigánygyerekekkel, a gyermekvédelemben is fehér folt még a róluk való igazi tudás. Inkább csak lepusztulásuk jellemzői ismeretesek. Talán a mi tanfolyamunk története is elárul valamit értékeikről, a bennük rejlő gazdag lehetőségekről.

Július végéig 10 nevelőcsaládunk állt munkába összesen 17 nevelt gyerekkel. Egy családban van 4 gyerek, két családban 3-3, hét családban egyelőre 1-1. Közülük a későbbiekben többen fognak még 1-2 gyereket vállalni. Szeptemberben ismét munkába áll egy család – lakásproblémájuk megoldódott –, előreláthatólag 2 gyerekkel.

A kihelyezésekkel megkezdődött egy figyelmet érdemlő újabb folyamat. Közben terjed a hírünk a cigányság körében, már sokan érdeklődnek a következő tanfolyam iránt. Nincs kizárva, hogy egy merőben speciális közösségben is beindul ez a munka. Érdeklődés támadt ugyanis iránta a cigány anyanyelvű, gazdag kereskedők körében is, akik fizetés nélkül vállalkoznának rá.

Ha így lesz, ez egészen más felkészülést-felkészítést igényel, és új konzekvenciákat helyez kilátásba.

Írta: Domszky András

Mikor kezdődik a jövő? A szociális idő és a gyerekek

*„Fiatalok! Tiétek a jövő!
– úgy volt, hogy mi kapjuk!”
(Sándor György humorista)*

Érvényes-e az a kép, ami bennünk él a gyermekekről?
Hogyan tudnak (tudnak-e egyáltalán) egymással kommunikálni a különböző generációk?
Miért van ez így, és mi következik ebből?

A szociális idő

Az idős emberek emlékeznek, a középgeneráció a jelent formálja, a gyerekek és a fiatalok a jövő várományosai.

A múlt, jelen és jövő fogalmával gyakran társítják a három generáció „jogát” az aktív társadalmi jelenlétéhez, kifejezve ezzel azt is, hogy milyen társadalmi időben élnek, mikorra tehető az az időszak, amikor teljes értékűen beleszóltak/beleszólnak, beleszólnak majd életünk alakulásába, viszonyaink formálásába.

A társadalmi idő fogalmának értéktartalma van: a jelenlegi aktív korú, munkában álló nemzedék helyzetéhez viszonyítja a másik kettőét, és (kimondva vagy kimondatlanul) ezek kisebb fontosságát közvetíti.

Ez a rangsor egyben a generációk erőrendjét, hatalmi viszonyait is leképezi: a társadalmi cselekvőképességet jelenidejűnek tartja, és a középkorosztálynak tulajdonítja.

Érvényes-e a lineáris gondolkodásnak ez a kényelmes, megszokott sztereotípiája ama együtt élő korcsoportok életére is?

Én úgy látom, hogy az aktív generációs jelenlét ideje mindkét irányban tágul. (Aktív generációs jelenlét alatt azt az időtartamot értem, amelyben az egyének és korcsoportjuk aktívan formálják mindennapi életüket szervezeteikben, gazdasági és kulturális téren.)

Erről szeretnék néhány benyomást, tapasztalatot rögzíteni, mindenféle elméleti, tudományos igényesség nélkül, figyelemfelkeltésül. (Utalok azonban arra, hogy a témának – szétszórt mozaikként létező – hatalmas és sokirányú, történeti-szociológiai, demográfiai, mentalitástörténeti, politológiai stb. irodalma van.)

A magyar demográfiai helyzetre – köztudottan – az a jellemző, hogy az éves születésszám már réges-régen nem pótolja a népesség fogyását. A társadalom „előregszik”. Azért is, mert bár a nálunk fejlettebb országokhoz képest viszonylag alacsony a születéskor várható átlagos élettartam, de ha ez a tendencia folytatódik, akkor az aktív korú népességnek relatíve nagy arányú és növekvő számú inaktív korosztályokat kell eltartania. Ennek egyik ellensúlyozási lehetősége (kényszere) a kiöregedő korcsoport gazdasági aktivitásának, társadalmi jelenidejűségének időben való meghosszabbítása. Erről és az ebből adódó gondokról is hosszan és sokféle megközelítésben lehetne írni. Most azonban a generációk viszonyán belül

csak a gyermek- és ifjú korosztály helyzetének változástendenciáiról szeretnék szólni. (De még ez a leltár sem lesz teljes.)

Az „átlátható világ” elvesztése

A civilizáció fejlődése a tudás és az intézmények egyre nagyobb bonyolultságát, az „átlátható világ” elvesztését eredményezte, miközben az információk egyre gyorsabb avulásával, az új ismeretek bővülő özönével kell naponta megbirkóznunk.

Az életre való felkészülés ideje, amely korábban a gyermekkor lényegi tartalmát képezte, kitolódik.

A jogi értelemben vett nagykorúság a 18. életévben kezdődik. Az Európai ifjúsági jogok chartája az ifjúság fogalma alatt a 15 és 25 év közötti személyeket érti.

Pszichológusok véleménye szerint megnyúlt a „szociális pubertás” időszaka. A 13. és 28. életév között egyfajta fejlődéslélektani szakadás következett be. Ma már nem szakaszolható és jellemezhető olyan egyértelműen ez az időszak, mint akárcsak 15-20 évvel ezelőtt.

A fiatal házasoknak számítaniuk kell arra, hogy háztartásuk önálló ellátását és anyagi függetlenségét felmenő rokonaik tevéleges támogatása nélkül évtizedekig nem tudják megoldani.

Végül, talán nem elhanyagolható szempont, ha megemlítem, hogy biológiai és érzelmi kötöttségünk okán mindaddig gyermekei maradunk szüleinknek, amíg élnek.

Bizonytalanná váltak azok az ismérvek is, amelyek mentén a gyermek- és a felnőttkort eddig elkülöníthettük egymástól.

Gyermekek korábban az számított, aki még nem volt képes mindarra, amire a felnőtt: nem tudott magáról önállóan gondoskodni, nem volt szakmatudása, erkölcsi és fizikai fejlettsége is korlátozta az önállóságát, és önbecsülése döntően attól függött, hogy mit mondanak róla mások.

A gyermekkori szocializáció elsődleges szereplője a család volt, a gyermekérdekek szószólói és képviselői pedig, párszáz évig – a pedagógusok.

Mára a gyermekkor tartalmi jellemzői, a szereplők, és részben a szerepek is megváltoztak.

A családok szereplehetősége szűkül. Nálunk a megélhetési gondok, a női foglalkoztatás részben pozitív, de sok negatív mellékkörülményt is eredményező kiterjedése, csaknem teljesskörűvé válása és a családok mind gyakoribb fölbomlása azok a körülmények, amelyek alapvetően hiányállapotokhoz és diszfunkciókhoz vezetnek.

A családban együtt töltött idő, a család időalapja katasztrofálisan csökkent. Az agyonhajszoltság és a találkozás hiánya miatt általános a családtagok „érzelmi alultápláltsága”, növekszik a napközben felügyelet (és ellátás) nélkül élő gyermekek aránya. Így a családok nem tudnak mindennapi mintát, eligazító értékeket nyújtani a döntésekhez, a magányos gyermekek számára már egészen kicsi korban megnő a hasonlóan tapasztalatlan kortársak mintaadó (és kultúráképző) szerepe.

Az egyszülős családok életkörülményei is összezavarhatják a szerepviszonyokat. Ezekben a családokban (de érdekes módon olykor a sokgyermekes családokban is) megjelenhet a pszichológusok által parentifikációnak nevezett, olykor a gyerek szabadságának hitt, rejtett kinevezés. Olyan döntésekben kell részt venniük (a távol lévő szülőt, házastársat helyettesítve), amelyekhez élettapasztalatuk, érettségük még nem elegendő. Bár a gyerekek valóban sokat tudnak a felnőttek életéről, a feszültségekről, a szülőknek gyakran túlzott elvárásai vannak a gyermek érzelmi teherbírásához képest.

S ha már a szerepeknél és a mintáknál tartunk: a gyermekek és fiatalok fogyasztói célcsoporttá váltak. Szédült tempójú fogyasztási verseny kiszolgáltatóitjai. Fenyegedtségük nem csak anyagi természetű. Nagyobb baj az a függőség, amely a szinte hetente változó, új és újabb „értékek”, „minták” követését és a korábbiak teljes elvetését eredményezi. Vannak-e még versenyképes, a párbeszédhez és konszenzusra jutáshoz nélkülözhetetlen, a jövőben is érvényes alapértékeink?

Úgy tűnik, mintha az elektronika fejlődése is átformálná az emberi kapcsolatok természetét. Az újságok máris antropomorf stílusban cikkeznek a számítógépek és az ember viszonyáról („A lakásokban, irodákban számítógépek állnak, s vágyakoznak arra, hogy gazdáik etessék, szórakoztassák őket, velük együtt önmagukat is.” Népszabadság, 1994. X. 11. 25. o.) Lehet, hogy rövidesen jobban tudunk majd kommunikálni a számítógéppel, mint embertársainkkal? Vagy partnerünkhöz is úgy közeledünk, mint az interaktív videóhoz, és viszont? Hogyan védekezzünk az elidegenedés ellen?

Azért azt sem mondhatjuk, hogy mindez a kor mentalitásszennyező veszélyes hordaléka, inkább a társadalmi és társas alkalmazkodás feltételrendszerének forradalmi átalakulásáról van szó.

Ma már azt sem állíthatjuk egyértelműen, hogy a fiatalok leendő termelők, és társadalmi szempontból passzívak. Gondoljunk csak például éppen a számítógépes ismereteikkel vállalkozó gyerekekre. (Nemrég Magyarországon is megrendezték a külföldön igen népszerű *Milliomos akarok lenni!* című programot. A résztvevő 28 fiatal, 21 féle vállalkozással 300 ezer forint profitot termelt!) Bontakozó társadalmi aktivitásukat, pedig jól példázza a települési gyermekönkormányzatok szélesedő mozgalma.

Bár a változások nem mondhatók általánosnak, a gyerekeket/fiatalokat nem kezelhetjük valamilyen új tulajdonságokkal leírható, de egységes kategóriaként. Annyit mindenesetre rögzíthetünk, hogy a tömegkommunikáció és a számítógép segítségével nagyon sok olyan ismeret és készség birtokosai, melyekben szüleik járatlanok. Ezért bizonyos csoportjaik készséges mintakövetőkből mintaadó és kultúraközvetítők lettek.

Ugyanakkor nem szűnt meg a generációk egymásra utaltsága, mert a kulturális tőke megszerzésének nagyobb időigényessége miatt az ifjúsági életszakasz kitolódik. A fiataloknak ezért is szükségük van arra, hogy a szüleik – legalább részben – hosszabb ideig tartsák el őket, mint korábban.

Az eddig felsoroltak csak egy részét képezik azoknak a fenyezőknek, melyek a generációk élet- és mozgásterét, társas viszonyait napjainkban keretbe foglalják.

De talán – a teljesség igénye nélkül is – elegendőek ahhoz, hogy belássuk: az életünket szabályozó szociális idő hagyományos felfogásával szakítani kell.

A múlt-jelen-jövő egymásra épülésének logikájára építő gondolkodás elzárja a megismerés elől a gyermek- és ifjúsági korosztály univerzumát, amely egyre kevésbé feleltethető meg egy lineáris öröklési rendnek.

Egyértelműen megváltoztak azok a rendszerfeltételek, amelyek elfogadott felosztás szerint kijelölték például az elsődleges és másodlagos szocializáció lehetséges szereplőit és színtereit.

A fiatal korosztályról ma már nem lehet csak jövő időben szólni. Társadalmi jelenidejűségük, jelenlétük és aktivitásuk bizonyító tényezői, hogy fogyasztók, termelők, mintaadó, kultúraközvetítők, saját szervezeteikben aktívak, és cselekvésükben autonómak.

Mindez mentálisbeli változásokat is hozott. Az identitás (önazonosság) meghatározásakor nem annyira a származás, a múlt, a tapasztalat a döntő, hanem a pillanatnyi önazonosság, a jelenlegi állapot. Amelyről tudnunk kell, hogy azonnal meg kell változtatni, ha az egyén adaptálódni kíván átalakuló környezetéhez.

Nyilvánvaló, hogy az eredményességet, érvényesülést biztosító személyiségértékek rangsora is megváltozott. Háttérbe szorultak a hagyományos közösségi értékek, például az engedelmesség, a jó magaviselet, az udvariasság, a tolerancia. Helyüket átvette az önállóság, a fantázia, a határozottság, a vezetőkészség és az önérzetesség.

Van még egy fontos kérdés, amiről szólnom kell, ez pedig az, hogy hol, hogyan, kik által fogalmazódnak meg a korosztály érdekei?

Az olvasó megkérdezheti, hogy ha ilyen sok területen újszerűen aktív ez a korosztály, akkor fellép-e önállóan érdekei érvényesítésében is?

A válasz röviden: egyelőre (?) nem.

Az érdekképviselő buktatói

Érdekeit az tudja védeni, aki képes az azonos helyzetűekkel koalícióra lépni és erő- vagy alkupozícióban van.

A gyermek és az ifjúság csak meghatározott (mint láttuk: mozgó felső határú) életkori sávban vonható össze. Egyéb társadalmi csoportképző ismérvek nehezen vonatkoztathatók rájuk. A korcsoport tagjainak nincs saját társadalmi státusuk, azt a családjuk határozza meg. Így érdekeik (felismert szükségleteik) kielégítésének feltételei is saját családjukéhoz kötik őket. Nem beszélhetünk tehát homogén státuscsoportról.

A korcsoport tagjai számára ebből következően általában nem merülhet föl, hogy bizonyos közös szükségleteik kielégítetlenek, ami a szerveződésre, koalícióra való óhaj és képesség gerjesztője lehetne.

Alkupozicióban sincsenek, mert nem nyújtanak olyan közös teljesítményt, amelynek rendszerstabilizáló értéke magas, és elmulasztásával „fenyegetőznek”.

Na, de mi van akkor a gyermekek és fiatalok formalizált vagy kevésbé formalizált csoportjaival? Például az iskolai és települési önkormányzatokkal, a vallási vagy politikai tartalmú gyermek- és ifjúsági szervezetekkel, a hallgatói érdekképviselőkkel vagy a szubkultúra-csoportokkal?

A legáltalánosabb válasz ezekre a kérdésekre az, hogy minden társadalom a saját demográfiai és ideológiai újratermelése érdekében gondoskodik a felnövekvő nemzedékről.

A szükségletek megjelennek ugyan a korosztály szintjén, de a kielégítésükre irányuló csoporttá szervezés már egy másik szinten történik, társítva e szükségletek kielégítését a saját céljai elérésével. (Önmaga utánpótlásának nevelésével, társadalmi bázisa megerősítésével, hatalmi helyzete javításával.) Magyarán, a felnőtt generáció használja ki őket saját céljai érdekében.

Az egyesületek, szervezetek, szerveződések reális szükségleteket elégítenek ki, de egy sincs köztük, amelyiknek hogy úgy mondjam, „érdek nélkül tetszik” a gyermekérdekek felkarolása. Az a probléma, kielégítetlen szükséglet, amely az egyének csoportjainak vagy a családoknak gondot okoz, ugyanakkor működési feltétele a társadalmi intézményeknek, szervezeteknek.

Kell-e ezért kárhozzátunk őket? Nem, csak értékükön kell becsülnünk. Hiszen önmaguk újratermelése tagságuk által valódi társadalmi szükséglet, a társadalom életének szerves része, fennállásának, folytonosságának feltétele.

Egyetlen veszélyforrásra szükséges felhívni a figyelmet: az egyensúly elvesztésére. (A gyermekek érdekérvényesítési képessége korlátozott. A felnőttek pedig – „a gyerekek érdekében” – ezt sokszor úgy használják ki, hogy észre sem veszik, mit tesznek, amikor helyettük szólalnak meg.)

Minél kevésbé biztosított a gyermek- és ifjúsági korosztály harmonikus fejlődése, jólléte egy társadalomban, és minél fejletlenebb a problémákhoz értékmentesen közelítő szakmai szervezetek, segítő szolgáltatások rendszere, annál erősebb a késztetés arra, hogy a problémák az említett szervezetek érdekmegjelenítő tevékenységében kanalizálódjanak. Ez pedig a szakszerű szakmai és/vagy segítő megközelítések értékének devalválódását és a problémák átpolitizálódását eredményezheti, s végül a szervezetek saját érdekei kerülhetnek előtérbe a valódi megoldások helyett. (Ez itt, Közép-Kelet-Európában persze eléggé általános érvényű jelenség, a gazdaság, a kultúra, a szakmák és a közélet is „átpolitizált”.)

Más megközelítésben, és állításomat a mi mai valóságunkra vonatkoztatva ez a veszély úgy jelentkezik, hogy pluralizálódó társadalmunkban a gyermek- és ifjúsági szervezetek gombamód szaporodnak és „similis simili gaudet”- alapon koalíciókban rendeződve lépnek föl a korosztály érdekeinek képviselőiként, igényelnek maguknak tárgyalási pozíciót a kormányzati döntések során.

Most még emlékszünk rá, ezért – kordokumentumként is – érdemes rögzíteni, hogy 1988-ban alakult meg a MISZOT (Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa), hogy a kormányzati munkában körülbelül hatvan szervezet véleményével képviselje a gyermek- és ifjúsági érdekek egyeztetését. eltérő ideológiai alapon álló tagszervezeteinek nézetkülönbségei miatt azonban 1993 őszén kimondta a feloszlását. Ezt követően tizenhét, a jelenlegi kormánykoalícióhoz közelebb álló szervezet létrehozta a MAGYIT-ot (Magyar Gyermek- és Ifjúsági Tanács), a bíróság elismerte a MISZOT jogutódának, és teljes jogú tagjának tekinti a CENYC (Council of European National Youth Committees – Európai Nemzeti Ifjúsági Bizottságok Tanácsa). S bár még a Boross-kormány idején a Miniszterelnöki Hivatal Ifjúsági Koordinációs Titkársága kezdeményezte minden ifjúsági szervezet összehívásával az IÉF (Ifjúsági Érdekegyeztető Fórum) elnevezésű szervezet létrehozását, az nem alakult meg. Ezzel szemben két új „ernyőszervezet” született, részben a korábbi MISZOT-ban szerepet játszó, de a MAGYIT-ból kimaradt szervezetek összefogásával. Ezek a NIT (Nemzeti Ifjúsági Tanács) és az OGYIP (Országos Gyermek- és Ifjúsági Parlament). Így jelenleg (1994 telén) három nagy gyermek-és ifjúsági szervezeti tömörülés működik Magyarországon.

1994 őszén az OFESZ (Országos Felsőoktatási Érdekképviseleti Szövetség) kezdeményezte egy érdekegyeztető megbeszélés összehívását a lehető legtöbb ifjúsági szervezet részvételével. A konferencia végül tizennégy szervezet tagjaiból küldöttséget választott (többségük a MAGYIT tagja), ők terjesztették a kormányzat elé az egyeztetésük szerint legfontosabb ifjúsági és gyermek-érdekű problémákat. Előterjesztésük címe: „Előny a jövőnek!”

(Azóta megalakult a Miniszterelnöki Hivatalon belül a Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanács és a gyermekszervezeteket, valamint a gyermekekért ténykedő, támogató szervezeteket tömörítő Gyermek- és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanács.)

A kormány számára nyilván könnyebb, ha kevés érdekképviseleti szervezettel kell tárgyalnia. Mégis remélem, a legfelsőbb szintű döntések meghozatalakor, a kiegyensúlyozott és hatékony ifjúságpolitika érdekében figyelembe veszik az alábbi szempontokat is:

- ilyen fokon rétegtagolt társadalomban semmilyen szervezeti tömörülés nem képes leképezni a korosztály összes csoportjának problémáját;
- még akkor is, ha e tömörülések azonos igényekkel lépnek föl, amögött szervezetként más hangsúlyok állnak, ezek más-más cél- és feladatrendszerbe illeszkednek;
- a jövőre utaló üzenetek, elvárások dekódolásához az itt és most szükségleteit és a szervezetek mai érdekeit kell pontosan feltérképezni;

– valamint, hogy a szociális, segítő foglalkozású szakmai intézmények és szervezetek jelzései ugyanilyen fontosak, sőt, mivel politikailag nem motiváltak, kontrollként is szolgálhatnak.

Nagy kár, hogy a jelenleg még szerveződő szociális szféra szakmai körei nem tudják olyan nyomatékmal hallatni a szavukat, mint a gyermek- és ifjúsági szervezetek koalíciói.

Írásom végére érve szükségesnek érzem, hogy szerteágazó gondolatmenetemet és következtetéseimet összefoglaljam.

Abból indultam ki, hogy átalakulóban van a szociális idő generációkra vonatkoztatott hagyományos jelentéstartalma. Ez elsősorban a gyermek- és ifjúsági korcsoportra nézve igaz. Őket informáltságuk és társadalmi aktivitásuk miatt ma már nem lehet kizárólag jövőidejű polgároknak tekinteni.

Ugyanakkor azok a családokat érintő válságjelenségek, melyeket ma a nehezített élethelyzetek, rossz életkörülmények társadalmi problémájaként élünk át, meggyengítették a családok szocializáló, véleményirányító szerepét. Ezzel szemben fölértékelődött a kortársak és a tömegkommunikáció befolyása az intellektuális és normatív befolyásolásban.

A kommunikációs elektronika világában olyan forradalom megy végbe, amilyen a Gutenberg-galaxis kialakulása óta nem volt, és amely a mentalitásunkat, lelki jelenségeink természetét, de elsősorban talán a gyermekeinkét megváltoztatja. (A multimédia korszakába lépve térhatású módon állítható elő olyasmi is, ami anyagként nem létezik. Bizonytalanná válik a valóság és a képzelet közti különbség észlelése.)

A korcsoport érdekeinek képviselőiben a gyermek- és ifjúsági szervezetek koalíciói a legaktívabbak. Ezeknek igen fontos feladatuk lehetne tagjaik teljes értékű társadalmi jelenidejűségének biztosításában. De egyelőre még nem tudatosították eléggé ezt a funkciójukat, inkább az általuk képviselt ideológiák jövőbeni folytatóit látják a gyermekekben és a fiatalokban, nem reagálnak kellően tagjaik mai társadalmi képességeire és átalakuló mentalitására. Én úgy látom, hogy érdekartikulációs tevékenységükben ennek a helyét családi, társadalmi problémák összegyűjtése tölti ki, ami politikai feladatuk ugyan, de elfedi egyben, hogy gyermekképük korszerűtlen.

Újra kellene gondolnunk a gyermekekre vonatkozó ismereteinket és feltételezéseinket, és egybe kellene vetnünk mindennapi tapasztalatainkkal, hogy felfedezzük és kiküszöbölhessük az ellentmondásokat.

A gyermek- és ifjúsági szervezetek ideologikus jellegű érdekképviselője mellett – kialakulatlansága miatt – kevésbé „hangos” a problémákhoz értékmentesen közelítő szociális szolgálatok, segítő foglalkozású szakmák jogkereső és szükségletkielégítő aktivitása.

Nézetem szerint az egyenlőtlen képviselői viszonyok megnehezítik, hogy a kormány és intézményei saját, valódi súlyukon és értékükön „becsülhessék” a közvetített problémákat, indítványokat.

Mindent egybevetve: a társadalmi, családi válságjelenségek és a multimédia-korszak átalakította a gyermek- és ifjúsági korosztály szocializációjának feltételrendszerét és társadalmi szereplehetőségeit. A velük foglalkozó szervezetek gyermek- és ifjúságképe viszont nem követte a változásokat.

Öt évvel a rendszerváltozás után, és öt évvel az ezredforduló előtt, nagyobb figyelmet kellene fordítanunk a változások megismerésére. Figyeljünk másként a jelenre, mert már megkezdődött a jövő!

Írta: Derek: Tóth László

Adalékok a Hajdú-Bihar megyei Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet 90 éves történetéhez

A haladó hagyományok megismerése és ápolása nemcsak múltunk megbecsülését jelenti, hanem a jelen és a jövő számára is útmutatással szolgálhat

Így van ez a most 90 éves múltira visszatekintő Hajdú-Bihar megyei Gyermek-, és Ifjúságvédő Intézet esetében is.

Az árvák, a védelemre szorulóknak ügyét és közelebbről a gyermekvédelmi törvények és a gyakorlat megvalósításában résztvevő intézmények alapjait a múltban vetették meg – vagy el –, így bármilyen változások is voltak az ország életében, illetve bármikor is volt az, mindig benne rejtett az előző rendszer eredménye is. Hajdú-Bihar megyében a Magyar Királyi Gyermekmenhely megnyitását megelőzően is találunk olyan haladó törekvéseket, melyek – ha nem is jelentős mértékben befolyásolták – segítették a védelemre, támogatásra szoruló gyermekek és fiatalok ügyét. Az 1600-as években és azt követően megjelentek az alapítványok az árva és szegénysorsú gyerekek segélyezésére, illetve árvaházi elhelyezésére. Ezek közül is jelentős az 1538-ban alapított debreceni Református Kollégium, majd Debrecenben az 1700-as évektől megnyílt árvaházak (Theresianum Árvaház, Nőegyleti Árvaház, Országos Tanítói Árvaház). Kevesen tudják azonban, hogy a reformkori kezdeményezések közül is a Debrecen környékén – közelebbről Zelemérszántán – alakult meg a szervezett gyermekvédelem egyik kimagasló kísérlete, a zelemérszántai első fiú árva- és szeretetház, melynek vezetője Gönczy Pál reformer pedagógus volt, aki később Eötvös József miniszter államtitkáráként országosan is elismert tanügyi szakemberként tevékenykedett

Mi is volt tulajdonképpen Zeleméren? Földműves iskola, szeretetház, gazdasági tanintézet vagy gyámintézet?

Ez is, az is. 22 éves korig a gyámság érvényesült – mivel a növendékek teljesen árvák voltak. Sajnos az 1848/49-es szabadságharc után az intézet nem folytathatta munkáját, mivel az osztrákok által behívott cári csapatok a kimagasló kísérletnek helyet adó otthont feldúlták, a növendékek pedig elszéledtek. Az alapítók nem folytatták a ma is példaként előttünk álló kísérletet.

A zeleméri gyámintézet megszűnése után 1887-ben megjelenik az első magyar gyámsági törvény, majd 1899-ben Magyarországon összeül az Első Nemzetközi Gyermekvédő Kongresszus, mely első ízben mozgatta meg a gyermekvédelmi feladatok ügyében az illetékes szerveket. Statisztikai adatokkal – különösen a megdöbbentő képet mutató halálozási arányszámmal (az 1 éven aluliak 28%-a meghalt) bizonyította, hogy a jótékonykodás mellett intézményesen kell az elhagyott és züllésnek indult gyerekek gondozásával, nevelésével foglalkozni. A leghatározottabban kifejtette az eddig hozott rendeletek elégtelenségét, azok végrehajtásának elmaradásából következő hátrányokat.

Az állami gyermekvédelem megteremtése

A Hajdú-Bihar megyék megyegyűlésein, a városi és falusi településein, az országgyűlésen és különböző fórumokon, így az Első Nemzetközi Gyermekvédő Kongresszuson sok értékes javaslat hangzott el – nem egyszer drámai vitával egybekötve – arra vonatkozóan, hogy a gyermekek védelmének ügyét az állam tegye magáévá, és ne halogassa e kérdés rendezését.

Az 1901. VIII. és XXI. te. sz. törvények mondták ki először, hogy a gyermekmentés elsősorban állami feladat, és ezt a 15. életévig terjesztették ki.

A fenti törvények nyomán az alábbi városokban alakultak gyermekmenhelyek: Arad, Budapest, Debrecen, Gyula, Kassa, Kecskemét, Kolozsvár, Marosvásárhely, Munkács, Nagyvárad, Pécs, Rimaszombat, Szabadka, Szeged, Szombathely, Temesvár, Veszprém.

Debrecenben 90 évvel ezelőtt, 1901-ben a Pesti utca sarkán kezdte meg működését a Magyar Királyi Állami Gyermekmenhely, a mai Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet elődje.

Előzőleg Debrecen Szabad Királyi Város törvényhatósági bizottságának 1903. május 16-án megtartott közgyűlésén névszerinti egyhangú szavazással döntöttek a Mester utca végén levő telek állami gyermekmenhely céljaira való átengedéséről.

Az építkezés bámulatosan rövid idő alatt zajlott le. A nagyon tetszetős és szép tervrajzot Ybl Lajos műépítész készítette.

„Épült az örök emberszeretet nevében, az 1901. évi VIII. törvénycikk rendelkezéséből. Az alapkövetétt I. Ferenc József apostoli királyunk uralkodása és Széli Kálmán miniszterelnök belügyminisztersége idején az 1903. évben” – hirdeti a márványtábla az épületen.

A Magyar Királyi Gyermekmenhely, illetve jogutódja a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet a fenti helyről átszervezések miatt a DEMKE (Dél-magyarországi Egyetemi Hallgatók Közművelődési Egyesülete) néven ismert épületébe, majd 1972-től a Lóverseny utcába – új épületbe – került, és ma is ott működik, illetve újabb épülettel gazdagodva a Vármegye utcán lévő volt rendőrségi rendeltetésű épület az intézet megnövekedett tevékenységét is szolgálja.

Az intézet működése az első és a második világháború előtt

Az elmúlt 90 évnek a jelen és a jövő szempontjából is tanulságos állomásai és hagyományai vannak.

A gyermekmenhelyek a 1/1903. BM. számú rendelet Szabályzat az elhagyott gyermekek védelméről c. kézikönyv alapján működnek.

Az akkori gyermekvédelemben a gondozónői tevékenységet tartották elsőrendű feladatnak. 1905-ben Temesvár után másodikként az országban, Debrecenben is megindult a 12 hónapos gondozónői képzés. Így az intézet dolgozóinak egészségügyi, illetve némi óvodapedagógiai felkészítése folyamatossá vált. Ezek voltak a gyermekvédelmi szakemberképzés első hajtásai Magyarországon.

A debreceni 62 férőhelyes intézet otthonrészlege – hasonlóan a mai gyakorlathoz – átmeneti jellegű volt. Az elhelyezésre szorulóknak csak ideiglenesen – kihelyezésükig – tartózkodtak itt.

Az intézet működési körzete Hajdú és Szabolcs megye volt. 1907-ben a nagyszöllősi menhelyet zárt intézetté alakították át, s ekkor Szatmár és Máramaros megyéket is idecsatolták. Már a megnyitás évében 1500 gyermeket vettek fel, és ez a szám évről évre gyarapodott.

Ezt követően évente általában 1000 gyermeket kellett az intézetnek felvennie. Elhelyezésüket elsősorban nevelőszülőknél, kisebb hányadát árvaházakban sikerült biztosítani.

Az 1910-1915 közötti időszakot nevezhetjük a magyar gyermekvédelem virágkorának. Nagy László és társai értékes szolgálatot tettek a gyermekvédelemnek is. Hittel vallották: „Aki az elhagyott és védelemre szoruló gyermekek ügyét akarja szolgálni, annak tervszerűen kell eljárnia a gyermek egyéniségének figyelembevételével.” Ekkor a megyénkben tucatszám emelkedett a jótékonsági egyesületek száma. Sok gyereknek és családnak nyújtottak segínyt a megélhetéshez.

Ezt a munkát segítették a század elején megindult gyermekvédelmi folyóiratok is. *Gyermekápolás és gyermekvédelem* (1902), *Gyermekvédelem* (1904-1907-1929-1949)

A cikkek nem hallgatták el az állam felelősségét sem. Így szóvá tették azt is, hogy a közoktatási, köznevelési törvényekben nincs kellő szerepe a gyermekvédelemnek.

A debreceni gyermekmenhelyhez az első világháború után újabb körzeteket csatoltak: Hajdú-Bihar, Borsod, Gömör és Kishont megye, Heves megyének egy része, Szabolcs, Ung, Szatmár, Ugocsa, Bereg és Zemplén megye tartozott a debreceni intézethez. Az elcsatolt váradi, valamint kassai, rimaszombati és munkácsi menhelyekből csaknem 2000 gyermeket vettek át. Ez a bővítés még nehezebb helyzetet teremtett, és ezért 1924-ben már nem lehetett kitérni a fejlesztés elől. A Magyar Királyi Népjóléti Minisztérium 35 ágyas pavilont szervezett a betegek számára, és bővítette a meglévő ágyak számát. 1904-1926 között 26.400 gyermeket vettek fel az intézetbe. Ez egyben azt is jelentette, hogy ugrásszerűen megnőtt az elhelyezési igények száma. Emiatt a menhely állandóan zsúfolt volt.

Az intézet 1926-ban érte el a legnagyobb létszámot. Ekkor 7009 gyermekről kellett gondoskodni. 1928 után az állami gondozottak száma 4464-re csökkent, mivel visszavonták az 1923-ban hozott rendeletet, amely a vér szerinti családoknál való térítéses elhelyezésre vonatkozott.

Az általános gazdasági válság hatására ijesztő méreteket öltött a Tiszántúlon – így megyénkben is – a csecsemőhalandóság: terjedt a gyermekek között a fertőző megbetegedés, s mutatkoztak a nyomor tipikus jegyei és következményei.

Érdeemes megemlíteni, hogy ebben az időben Debrecenben a gyermekvédelmi munka szélesebb társadalmi alapokra helyezésére, a megelőzés fontosságára az árvaszék akkori elnöke, dr. Tatay Zoltán tette meg az első lépéseket. Az árvaszék keretében 1934-ben gyermekvédelmi osztályt állított fel.

A város 14 körzetében 230 pártfogóval igyekezett enyhíteni a 3-18 éves korú veszélyeztetett gyermekek helyzetén.

Szólni kell arról is, hogy a menhelynek kezdettől jó kapcsolata volt a különböző egyházi és társadalmi jótékonsági szervezetekkel. Külön is kiemeljük a menhely kapcsolatát a Keresztyén Ifjúsági Egyesület által 1935-ben a csavargó gyermekek számára egész napos foglalkozást nyújtó napköziotthonával, később az 1943-ban Debrecenben megnyílt, majd később Szepes tanyán „Fiúkfalva” nevét viselő intézettel, melyben elsősorban csavargó, család nélküli gyermekeket helyeztek el. A családias nevelés, önkormányzat és nyitott közösségi élet volt a nevelési gyakorlat.

A debreceni Magyar Királyi Gyermekmenhely felekezeti különbség és megkülönböztetés nélkül segítette a rászorulókat.

A második világháború idején sok zsidó gyermeket sikerült megmenteni a „begettózástól” úgy, hogy keresztyén nevelőszülőkhöz, keresztyén gyermekek neve alatt helyezték el őket. Ez merész és dicséretes vállalkozás volt.

Később a magyar és román kormányok kölcsönös megállapodása értelmében a magyar állampolgárságú, Romániában tartózkodó állami gondozott gyermekek, valamint román állampolgárságú, Magyarország területén lévő állami gondozottak kicserélését a debreceni menhely látta el. Ez 400 gyereket érintett. A családgyesítési kérelmek abban az időben viszonylag könnyen megoldódtak.

1904-től 1944. október 19-ig – tehát Debrecen felszabadulásáig – 62. 000 állami gondozott került a menhely kötelékébe.

Az intézet munkája a II. világháború után

A debreceni menhely dolgozói a második világháború idején a nehéz napokban is teljesítették kötelességüket.

1945-ben a debreceni intézet munkatársai arra kaptak megbízást, hogy Hajdúszoboszlón gyermekotthont alapítsanak, 1946-ban pedig megszervezték Hajdúhadházon az ország első gyermekvárosát Ádám Zsigmond gyermekvédő pedagógus irányításával. Ennek a megbízásnak a teljesítéséhez új szellemben, nagy szeretettel és lelkesedéssel láttak hozzá.

Az intézetek sikeres létrehozásával fokozatosan megváltoztak az állami gondozottak elhelyezési lehetőségei és nevelési körülményei.

Megyerikhez, pontosabban a hajdúhadházi gyermekvároshoz fűződik egy jelentős mozgalom is. 1946-ban Hajdúhadházon kezdődött el és fejlődött ki a gyermekvédelmi intézmények és állami gondozottak patronálási mozgalma.

A hajdúhadházi gyermekváros után 1948-ban Debrecenben is megnyílt az új gyermekváros.

Ebben az időben különösen nagy szükség volt minden összefogásra, mert a háború következtében sokan maradtak árván, félárván, elhagyottan és minden támasz nélkül. Sok család otthona teljesen elpusztult. Megyénkben ebben az időben kb. 4000 elhagyott gyermek volt.

A város és a társadalom támogatásával javult a menhely és a gondozottak helyzete. A forint bevezetésével és a dolgozók fokozatos munkába állásával a családok anyagi gondjai is rendeződni kezdtek.

Megteremtődött a lehetősége egy egységes szervezetű és tartalmú gyermekvédelmi hálózat kiépítésének.

A menhely szót, amelynek pejoratív tartalma volt, 1949-ben kormányzatunk eltörölte, és helyette a Gyermekvédő Intézet elnevezést adta.

A gyermekvédő intézetek átszervezésére többször is sor került. Az állami gondozott gyermekek sorsának nevelési oldalról való megközelítése eredményezte azt az ismételt átszervezést, amelyre 1953-ban került sor. A megyei Tanács VB. oktatási osztálya a Gyermekvédő Otthon személyi és tárgyi feltételeinek fokozatos javítását, a korábbi menhelyszemlélet megváltoztatását tekintette egyik legfontosabb feladatának.

Előtérbe helyezte a korabeli igényeknek megfelelő nevelést, így a megyében egymás után nyíltak meg az új gyermekotthonok.

Komádiban pl. a diákotthonból nevelőotthon lett, majd Hajdúnánáson, Debrecenben, Tégláson, Hajdúszoboszlón, Berettyóújfaluban, Nyírmártonfalván és legutóbb ismét Debrecenben létesültek újabbak. Hasonlóan fejlesztették az állami gondozottakat befogadó egészségügyi intézményeket, így a csecsemőotthont, egészségügyi gyermekotthont, valamint a gyógypedagógiai intézményeket.

A Gyermek Ideggondozó Intézet, Nevelési Tanácsadó, Gyógypedagógiai Áthelyező Bizottság, Pályaválasztási Tanácsadó Intézet munkája is nagyban hozzájárul gyermekeink személyiségfejlődéséhez.

Ma már természetes, hogy az állami gondozott gyermekek nevelését a nevelőotthoni és egyéb intézeti, valamint a nevelőszülői hálózat együttesen oldja meg. A nevelőszülői hálózat igen fontos bázis a családi élet nevelési pozitívumainak felhasználására. Nélkülözhetetlen feladatokat oldanak meg, sokszor vállalva a nehezebb, sok törődést igénylő gyermekeket és az ebből adódó különleges feladatokat is. Ezért a terület fejlesztése nagyobb figyelmet igényel és érdemel. 1963-tól kedvezően alakultak a Hajdú-Bihar megyei Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet személyi feltételei. Az 1960-as évek végén már pszichológiai, hivatásos pártfogói csoport és logopédiai központ is működött a GYIVI-ben.

A Hajdú-Bihar megyei Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet sokszínű tevékenységéből az 1983/84. évben kiemelkedett a családgondozói (segítő) terepmunka, illetve az a családgondozói kísérlet, amely a kiemelt segítségre szoruló családok életének kedvező irányú befolyásolását kívánta elősegíteni. A GYIVI-nek szép hagyományai vannak a családgondozás és az ezzel kapcsolatos tanulmányok, publikációk terén.

A kísérlet bebizonyította, hogy a bajok időbeni megelőzése eredményesebb és olcsóbb, mint azok utólagos orvoslása.

A családgondozói kísérlet hatására megindult tevékenységek:

- szakemberképzés,
- intervenciós kísérlet csövesek részére családjuk közreműködésével,
- kísérleti modellek (jól működő cigány és nem cigány családok keretében),
- a családsegítő központok kialakításának segítése,
- otthonház létesült Debrecenben volt állami gondozott fiatalok számára,
- családgondozás a GYIVI és a terület együttműködésével.

Természetesen a GYIVI tevékenysége ma már sokkal szerteágazóbb, mint néhány évvel ezelőtt, és e munkában elsősorban a gyerekek védelme mellett a családokra irányuló megelőző, segítő munka is dominál.

A végére hagytam egy szubjektív megjegyzést.

A Menhelyre, illetve a GYIVI-re, annak 90 éves évfordulójára visszaemlékezve örömmel mondhatom el, hogy ebből a 90 évből több mint 40 éven keresztül kapcsolatban voltam és vagyok a jubiláló intézettel és az intézményes gyermekvédelemmel.

Előbb az intézet megyei felügyelőjeként, később, 23 éven keresztül, mint igazgatója, de úgy mondanám, hogy közkatonája voltam ennek a felelősségteljes szolgálatnak.

Életkezdő Otthon Fóton

Fóton 1994. dec. 20-án otthonvezető ünnepséget tartottak.

A gyerekek, fiatalok állami gondozásának egyik legnagyobb gondja az önálló életkezdés: a viszonylag védett, gondoskodó környezetből kikerülni az önálló életvezetést kívánó hétköznapi forgatagába. E feladat megoldása érdekében kezdeményezték a nálunk fejlettebb szociális rendszerrel rendelkező országokban az ún. „félutas házat”. Ebben az intézményben a fiatalok félúton vannak a gondoskodás és az önálló életvezetés között. Az állami ellátás olyan formájáról van szó, melyben a fiatalok önállósága, felelőssége saját életük alakításában lényegesen nagyobb, mint egy intézetben, de megkapják azt a segítséget, amely a teljes önállóság gyakorlásához még kell.

A fóti Károlyi István Gyermekközpont a faluban társadalmi adományok felhasználásával házat vásárolt. A házat egy 50 ezer ECU-s Phare-programi pályázat elnyerésével felújították, berendezték. Ezzel nyolc fiatal számára biztosítanak lakóhelyet, biztosítják az élet feltételeit. Itt a fiatalok maguk látják el önmagukat, önállóan intézik ügyes-bajos dolgaikat. Természetesen a Gyermekközpont a helyben lakó pedagógus házaspár révén biztosítja a fiataloknak az önálló életvezetés fortélyai megtanulásához a segítséget. Sőt: az önállóságra való felkészítést intenzív módszerekkel is segítik: személyiségfejlesztő tréning, intézménylátogatások, a szakmaszerző iskolák, tanfolyamok jelentik ezt a segítséget.

Természetesen az önállóság kezdete nem kizárólag a fiatalra, az intézetre ró feladatokat. Az Életkezdő Otthonban dolgozó pedagógus a fiatalok családi-rokoni kapcsolatainak aktivizálásával, az önkormányzatokkal való kapcsolatfelvétellel, a segítő szervezetekkel való együttműködésével segíti a fiatalok első önálló lépéseit.

A fóti Életkezdő Otthon a Károlyi Gyermekközpont szakmai programjának egyik új eleme. Folytatása a lakásotthoni családszerű intézeti nevelésnek. Az intézet vezetői szerint csak ez a szakmai út járható: a valóságos mindennapok gyakorlásához leginkább közelítő viszonyok megteremtése révén, természetes társadalmi közegbe integrálódva biztosítani az önhibájukon kívül családjukból kiszakadt gyerekek társadalmi beilleszkedését.

ESZTER Ambulancia

Pszichoterápiás szakrendelés a szexuális erőszak áldozatai számára

Telefon: 166-1040 Postacím: 1525 Budapest, Pf.: 41

Becslések szerint Magyarországon évente mintegy tízezen válnak szexuális erőszak áldozatává. Ez a sérelem nem egyszerűen a testet éri, hanem a lélek mélyrétegeibe hatol. Az áldozat körül minden megváltozik: kapcsolataiban megzavarodik, szégyen, félelem, büntudat bénítja meg – többé nem azonos korábbi önmagával.

Az ESZTER ALAPÍTVÁNY szakképzett munkatársak közreműködésével a szexuális erőszak áldozatainak lelki felépülését szolgálja. Azért hoztuk létre, hogy az áldozatok ne maradjanak magukra sérelmükkel, és rendelőkben segítséget kapjanak önmaguk, életük, kapcsolataik újrászervezéséhez. Célunk, hogy a hozzánk forduló feldolgozhassa a vele történteket, és terheitől szabadulva ismét élhesse a saját életét.

Kifordulhat az Eszter Ambulanciához?

Bárki, akit bármikor, bármilyen szexuális visszaélés, támadás, erőszak ért.

Az erőszak elsősorban a legvédtelenebbeket, a nőket és a gyermekeket fenyegeti. Az áldozatok között azonban vannak férfiak is, még ha ez a tény kevésbé közismert is.

Vannak, akik közvetlenül a cselekmény után szólni tudnak, jelentkezni mernek. De vannak, akiket a félelem és a szégyen éveket, évtizedekig hallgatásra kényszerít, akik súlyos terhüket magukkal görgetve egyedül küszködnek az erőszak testi és lelki következményeivel.

Az Eszter Ambulancia ellátást nyújt:

- nőknek, akiket megerőszakoltak, vagy bármely más szexuális visszaélést szenvedtek el
- gyermekeknek, akik szexuális visszaélés áldozatává váltak
- férfiaknak, akiket bármilyen szexuális erőszak ért
- az áldozat hozzátartozóinak, akik segítségét igényelnek ahhoz, hogy maguk segíteni tudjanak

Az Ambulanciát felkeresheti,

ha a cselekmény most történt, és sürgős segítségre van szüksége, vagy ha a cselekmény korábban, akár évekkal ezelőtt, vagy még gyermekkorban történt, de maradandó következményei még ma is befolyásolják életét.

Az Ambulancia lélektani segítséget kínál, és szándékaink szerint minden hozzánk forduló rászorultnak ellátást nyújt. Az Ambulancia független, alapítványi működtetésű. Az ellátásnak nem feltétele, hogy a hozzánk forduló a cselekményről korábban bejelentést, feljelentést tett, vagy hogy a jövőben ilyen szándéka legyen. Alapvető működési elvünk a bizalmi és titkossági elv: a tudomásunkra jutott valamennyi tény, körülményt titokként kezeljük, és azokat csak az érintett kérésére és hozzájárulása alapján hozzuk bárki tudomására.

Az Ambulancia ellátási formái:

– egyéni beszélgetés, tanácsadás, egyéni pszichoterápia, csoportos pszichoterápia, orvosi vizsgálat és tanácsadás

Az Ambulancia alapellátásai – ameddig ezt biztosítani tudjuk – ingyenesek. Az Ambulanciát az Eszter Alapítvány adományokból, pályázatokon elnyert támogatásokból tartja fenn.

Az Ambulancián telefonon jelentkezhetsz. Munkatársunk elmondja címünket és az időpontot, amikor személyesen fogadni tudjuk. Ha hívására csak a rögzítő válaszol, kérjük, hagyj üzenetet, amint tehetjük, visszahívjuk, megkeressük. Levélben postafiókunkon keresztül érheti el az Ambulanciát. Postafordultával válaszolunk és időpontot adunk.

Ha segítségre van szüksége, ne várjon tovább! Ami történt, nem az ön bűne! Mondja el, hogy segíthessünk!

Számlaszámunk: Kereskedelmi Bank Rt 228-01933

Írta: Gedeon Andor

Gyermekvédelmi anizix

Az utóbbi években, ha lassan is, de kezd megváltozni nevelőotthonaink egysíkú világa. A gyermekek személyiségét, szuverenitását korábban figyelmen kívül hagyó intézmények megújulnak, differenciálódnak – az otthonokon belül „családi csoportok” alakulnak, törekednek a testvérek együtt történő elhelyezésére, nem egy helyen profilváltásra, profilbővítésre került sor. Az persze vita tárgya lehet, hogy ezeknek a pozitív átalakulásoknak sokkal gyorsabbnak kellene lenniük.

Éppen a fentiek miatt megdöbbentő a következő eset.

Az egyik dunántúli megyénk – Tolna megye – két nevelőotthonnal rendelkezik. Az egyik nevelőotthon 1993-ig koedukált volt, a másikban csak fiúk nevelkedtek. Ez azt jelentette, ha egyéb előnyökét nem is részletezünk, hogy az előbbi nevelőotthonban együtt nevelkedhettek fiú-lány testvérek is.

A koedukált otthon jól működött, az igazgató az évek során több szakmai elismerésben részesült. A rendszerváltás, azaz a demokrácia harmadik évében a megyei önkormányzat – állítólag anyagi okokra hivatkozva – mégis úgy döntött, hogy a koedukációt megszünteti. Ennek következtében ma az egyik otthonban csak lányok, a másikban csak fiúk nevelkednek. Ezzel egy csapásra testvérkapcsolatok, barátságok, fontos emberi kapcsolatok szakadtak meg. A döntéshozók bizonyára tisztában voltak ezzel, mégis más szempontoknak adtak prioritást.

Talán azt is tudták, hogy hazánk is deklarálta az ENSZ Gyermeki Jogok Egyezményét. Remélhetőleg ez a tény egyszer a gyermekek érdekeit figyelembe vevő kötelezettségekkel jár majd – megyei szinten is...

Addig is elgondolkodtató azonban, hogy egy ilyen szakmailag dilettáns döntés érvényre juthatott. Ami történt, egészen pontosan gyermekellenes cselekedetnek minősíthető. De megtörtént.

Írta: Ihász Márta

Jelentések a magyarországi gyermekek helyzetéről

Ez évben a negyedik kötete jelent meg annak a sorozatnak, amelyet 1990-ben indított a Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma azzal a céllal, hogy évente számvetés készüljön a Magyarországon élő gyermekek helyzetéről.

A rendszerváltással összefüggő felfokozott várakozást követően hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a társadalmi átalakulás ellentmondásait végső soron a gyermekek sínylik meg leginkább. A „Jelentés” készítői arra vállalkoztak, hogy a helyzetértékeléssel befolyásolják a közvéleményt, ébren tartsák lelkiismeretét, és cselekvésre késztesse a gyermekek érdekében.

A négy kötet között szoros tematikus kapcsolat nincs. A szerkesztők minden évben valamely aktuális téma, felmérés, nemzetközi kötelezettségből adódó feladatok köré rendezték a megjelenő írásokat.

Az egyes kötetek tartalmát tematikai önállóságuk miatt lehetetlen összehasonlítani. Az értékeléshez pusztán az adhat némi támpontot, hogy a szerkesztők akkor és ott éppen mit tartottak fontosnak elmondani. A témaválasztást befolyásolta persze az is, hogy milyen kész kutatások, elemzések álltak rendelkezésre.

Az első évkönyv egyetlen nagyobb lélegzetű tanulmánya a társadalmi jelzőrendszer tükrében mutatja be a gyermekek helyzetét. A tanulmány írója adatokkal, statisztikai táblázatok bemutatásával cáfolja, hogy a magyar társadalom ténylegesen gyermekközpontú lenne. A szociológiai felmérés foglalkozik a gyermekek számának alakulásával, az iskolarendszerben elfoglalt helyükkel, a gyermekes családok szociális helyzetével, a gyermekek egészségi állapotával, életmódkérdésekkel és a gyermekkori devianciákkal. A gyermekekre vonatkozó számadatok újabb bizonyítékát adják a romló társadalomképnek, előre vetítve a várható tendenciákat.

1991-ben a kötet egyetlen témája a gyermekek egészségi állapota és annak társadalmi háttere. Az írások képet adnak a gyermek-egészségügyi ellátásról, születési adatokról, testi, szellemi fejlettségről. Több tanulmány foglalkozik a serdülőkorú fejlődést befolyásoló magatartási, környezeti tényezőkkel, a dohányzással és alkoholfogyasztással, valamint szervi és mentális megbetegedéssel. Helyet kapott az írások között a környezetszennyezés és a gyermekek egészségi helyzetének összefüggéseit bemutató elemzés. Az adatokból ijesztő következtetéseket vonhatunk le.

Az 1992-es évkönyv igyekezett árnyaltan bemutatni a társadalmi változások ellentmondásaiból vesztésként kikerülő gyermekek helyzetét. A Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma létrehozta a Gyermektanulmányok Alapítványt, melynek célja, hogy minél szélesebb rétegeket inspiráljon a gyermekekkel kapcsolatos új adatok, tényképek feltárására. A kötetbe ezek közül válogatta a szerkesztő a legjobbakat. Mellettük helyet kaptak a Gyermekjogi Műhely szakértőinek tanulmányai. Az évkönyv középpontjában a gyermeki jogok és a gyermek jogi helyzete áll. Ennek apropója, hogy Magyarország 1991-ben törvényben hirdette ki a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezményhez való csatlakozást. Egy év elteltével számot kellett volna adni arról, hogy mit is végeztünk a nemzetközi

normákhoz való igazodásban. A szakértők választ adnak arra a kérdésre, hogy miért kell a gyermek jogainak megkülönböztetett figyelmet szentelni. Tanulmányok sora foglalkozik a gyermekeket körülvevő világ hatásaival és a gyermek kiszolgáltatottságával e hatásokkal szemben. A jogi elemzések mellett ezek a szemelvények mind azt támasztják alá, hogy a gyermekeknek az általános emberi és a felnőttekétől megkülönböztetett jogai vannak, amelyek érvényesüléséhez jogi-társadalmi garanciák szükségesek.

Az 1993-ról szóló évkönyv kapcsolódik az előző évi jelentéshez. A kötet mintegy számvetés is a rendszerváltást követő első kormányzati ciklusról. A tanulmányok szerzői nem pusztán az ország határain belüli helyzetet próbálják elemezni, nemzetközi összehasonlításokat is tesznek. Rávilágítva ezzel annak fontosságára, hogy Magyarországot a nemzetközi összefüggésrendszerben kell szemlélni és értékelni. A tanulmányok között helyet kap az ENSZ Egyezségokmány elemzése, értelmezése.

Az ENSZ egyezmény aláírása a magyar kormányra, parlamentre, a politikai közéletre és az egész társadalomra súlyos kötelezettségeket rótt. A konvencióhoz való csatlakozás tényének sűrű emlegetése mellett mintha elfeledkeznénk ugyanakkor az ebből adódó feladatokról.

Az Egyezmény végrehajtására hozott intézkedésekről és az elért változásokról Villusz Antónia és Németh László készített jelentést az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága részére. A jelentést tartalmazza a tanulmánykötet.

Helyet kap az évkönyvben a nonprofit szervezetekről, a civil szféra és az ifjúság kapcsolatáról, sajátos helyzetük értékeléséről, a kormányzat és az önkormányzatok gyermek- és ifjúsági ügyekhez való viszonyáról szóló írás.

Ennek végkicsengése, hogy az állami önkormányzati felelősség túlsúlya mellett a civil kezdeményezések továbbra sem kapnak elegendő támogatást, annak ellenére, hogy a felelősség megosztását szívesen vállalnák (és egy ideje már gyakorolják is).

Az egyes kötetekben az elemző tanulmányok mellett az adott év sajtótermékeiből válogatva keresztmetszetet kapunk arról, hogy a gyermekekkel kapcsolatban mi foglalkoztatja leginkább a publicistákat, szakembereket, politikusokat, a közvéleményt? Hol is van valójában a gyermekek helye itt és most a magyar társadalomban?

Az első két kötetben a sajtó egészére kiterjedő válogatást olvashatunk. A kép így talán teljesebb, bár árnyaltabbnak alig mondható, mint a következő két év erősen leszűkített, a három politikai pólust reprezentáló napilapok sajtófigyelője.

A kapott kép elgondolkodtató. A rendszerváltást követően a gyermekek ürügyén felbukkanó politikai ütésváltások uralják a sajtót. Később ez valamelyest csitulni látszik, de a gyermekekkel kapcsolatos viták óhatatlanul leképezik a „nagypolitikát”. Sokkal több az olvasó borzongatására apelláló cikk, mint az értelemre-érzelemre ható írások.

Ezzel együtt a sajtófigyelő segíti a kötet olvasóját abban, hogy a különböző nézőpontokkal megismerkedve látóköre szélesedjen.

Az évkönyv kiadása tiszteletre méltó kezdeményezés. Még akkor is, ha évről évre maguk a szerkesztők fogalmazzák meg elégedetlenségüket: alig-alig sikerül felrészni a közvéleményt, ráirányítani a politikusok figyelmét arra, hogy a „jövők letéteményese a gyermek” és hasonló szlogenek hangoztatása helyett kézzelfogható eredményeket hozó döntésekre, a civil szféra kiteljesedésére van szükség.

A rendszerváltást követő identitáskeresésünk sokszor külsőségekben való megnyilvánulásaként 1990-91-ben a magyar gyermekek helyzetéről szolt a jelentés. 1992-től a kötetek a Jelentés a gyermekek helyzetéről Magyarországon címet kapták. Úgy gondolom ez utóbbi sokkal méltóbb ahhoz a törekvéshez, ami iránt, s akik iránt a sorozat készítői

elkötelezték magukat. A jelentésnek minden Magyarországon élő gyermekre és minden Magyarországon élő gyerekért kell szólnia.

Szimbolikus értéke van, hogy az első kötet borítólapjának egységes fekete színét következő évben a szürke, majd elmosódott csoportkép váltja fel. A legújabb kötet borítólapján szemtől-szemben jelenik meg egy gyermekportré. Kellő optimizmussal azt mondhatnánk, remény van arra, hogy egyre „élesebb képünk” lesz arról, mit is kívánunk elmondani, elmondani a gyermekekkel kapcsolatban, s talán az is egyre világosabb, hogy mit kellene tennünk érdekükben. Bár a kötet színe még mindig csak szürke...

Könyvespolc

Jelentések a magyarországi gyermekek helyzetéről

Ez évben a negyedik kötete jelent meg annak a sorozatnak, amelyet 1990-ben indított a Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma a céllal, hogy évente számvetés készüljön a Magyarországon élő gyermekek helyzetéről.

A rendszerváltással összefüggő felfokozott várakozást követően hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a társadalmi átalakulás ellentmondásait végső soron a gyermekek sínylik meg leginkább. A „Jelentés” készítői arra vállalkoztak, hogy a helyzetértékeléssel befolyásolják a közvéleményt, ébren tartsák lelkiismeretét, és cselekvésre késztesse a gyermekek érdekében.

A négy kötet között szoros tematikus kapcsolat nincs. A szerkesztők minden évben valamely aktuális téma, felmérés, nemzetközi kötelezettségből adódó feladatok köré rendezték a megjelenő írásokat.

Az egyes kötetek tartalmát tematikai önállóságuk miatt lehetetlen összehasonlítani. Az értékeléshez pusztán az adhat némi támpontot, hogy a szerkesztők akkor és ott éppen mit tartottak fontosnak elmondani. A témaválasztást befolyásolta persze az is, hogy milyen kész kutatások, elemzések álltak rendelkezésre.

Az első évkönyv egyetlen nagyobb lélegzetű tanulmánya a társadalmi jelzőrendszer tükrében mutatja be a gyermekek helyzetét. A tanulmány írója adatokkal, statisztikai táblázatok bemutatásával cáfolja, hogy a magyar társadalom ténylegesen gyermekközpontú lenne. A szociológiai felmérés foglalkozik a gyermekek számának alakulásával, az iskolarendszerben elfoglalt helyükkel, a gyermekes családok szociális helyzetével, a gyermekek egészségi állapotával, életmódkérdésekkel és a gyermekkori devianciákkal. A gyermekekre vonatkozó számadatok újabb bizonyítékát adják a romló társadalomképnek, előre vetítve a várható tendenciákat.

1991-ben a kötet egyetlen témája a gyermekek egészségi állapota és annak társadalmi háttere. Az írások képet adnak a gyermek egészségügyi ellátásról, születési adatokról, testi, szellemi fejlettségről. Több tanulmány foglalkozik a serdülőkori fejlődést befolyásoló magatartási, környezeti tényezőkkel, a dohányzással és alkoholfogyasztással, valamint szervi és mentális megbetegedések. Helyet kapott az írások között a környezetszennyezés és a gyermekek egészségi helyzetének összefüggéseit bemutató elemzés. Az adatokból ijesztő következtetéseket vonhatunk le.

Az 1992-es évkönyv igyekezett árnyaltan bemutatni a társadalmi változások ellentmondásaiból vesztésként kikerülő gyermekek helyzetét. A Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma létrehozta a Gyermektanulmányok Alapítványt, melynek célja, hogy minél szélesebb rétegeket inspiráljon a gyermekekkel kapcsolatos új adatok, tényképek feltárására. A kötetbe ezek közül válogatta a szerkesztő a legjobbakat. Mellettük helyet kaptak a Gyermekjog[^] Műhely szakértőinek tanulmányai. Az évkönyv középpontjában a gyermeki jogok és a gyermek jogi helyzete áll. Ennek apropója, hogy Magyarország 1991-ben törvényben hirdette ki a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezményhez való csatlakozást. Egy év elteltével számot kellett volna adni arról, hogy mit is végeztünk a nemzetközi

normákhoz való igazodásban. A szakértők választ adnak arra a kérdésre, hogy miért kell a gyermek jogainak megkülönböztetett figyelmet szentelni. Tanulmányok sora foglalkozik a gyermekeket körülvevő világ hatásaival és a gyermek kiszolgáltatottságával e hatásokkal szemben. A jogi elemzések mellett ezek a szemelvények mind azt támasztják alá, hogy a gyermekeknek, az általános emberi és a felnőttekétől megkülönböztetett jogai vannak, amelyek érvényesüléséhez jogi-társadalmi garanciák szükségesek.

Az 1993-ról szóló évkönyv kapcsolódik az előző évi jelentéshez. A kötet mintegy számvetés is a rendszerváltást követő első kormányzati ciklusról. A tanulmányok szerzői nem pusztán az ország határain belüli helyzetet próbálják elemezni, nemzetközi összehasonlításokat is tesznek. Rávilágítva ezzel annak fontosságára, hogy Magyarországot a nemzetközi összefüggésrendszerben kell szemlélni és értékelni. A tanulmányok között helyet kap az ENSZ Egyezségokmány elemzése, értelmezése.

Az ENSZ egyezmény aláírása a magyar kormányra, parlamentre, a politikai közéletre és az egész társadalomra súlyos kötelezettségeket rótt. A konvencióhoz való csatlakozás tényének sűrű emlegetése mellett mintha elfeledkeznénk ugyanakkor az ebből adódó feladatokról.

Az Egyezmény végrehajtására hozott intézkedésekről és az elért változásokról Villusz Antónia és Németh László készített jelentést az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága részére. A jelentést tartalmazza a tanulmánykötet.

Helyet kap az évkönyvben a nonprofit szervezetekről, a civil szféra és az ifjúság kapcsolatáról, sajátos helyzetük értékeléséről, a kormányzat és az önkormányzatok gyermek- és ifjúsági ügyekhez való viszonyáról szóló írás.

Ennek végkicsengése, hogy az állami önkormányzati felelősség túlsúlya mellett a civil kezdeményezések továbbra sem kapnak elegendő támogatást annak ellenére, hogy a felelősség megosztását szívesen vállalnák (és egy ideje már gyakorolják is).

Az egyes kötetekben az elemző tanulmányok mellett az adott év sajtótermékeiből válogatva keresztmetszetet kapunk arról, hogy a gyermekekkel kapcsolatban mi foglalkoztatja leginkább a publicistákat, szakembereket, politikusokat, a közvéleményt? Hol is van valójában a gyermekek helye itt és most a magyar társadalomban?

Az első két kötetben a sajtó egészére kiterjedő válogatást olvashatunk. A kép így talán teljesebb, bár árnyaltabbnak alig mondható, mint a következő két év erősen leszűkített, a három politikai pólust reprezentáló napilapok sajtófigyelője.

A kapott kép elgondolkodtató. A rendszerváltást követően a gyermekek ürügyén felbukkanó politikai ütésváltások uralják a sajtót. Később ez valamelyest csitulni látszik, de a gyermekekkel kapcsolatos viták óhatatlanul leképezik a „nagypolitikát”. Sokkal több az olvasó borzongatására apelláló cikk, mint az értelemre-érzelemre ható írások.

Ezzel együtt a sajtófigyelő segíti a kötet olvasóját abban, hogy a különböző nézőpontokkal megismerkedve látóköre szélesedjen.

Az évkönyv kiadása tiszteletre méltó kezdeményezés. Még akkor is, ha évről évre maguk a szerkesztők fogalmazzák meg elégedetlenségüket: alig-alig sikerül felrészni a közvéleményt, ráirányítani a politikusok figyelmét arra, hogy a „jövők letéteményese a gyermek” és hasonló szlogenek hangoztatása helyett kézzelfogható eredményeket hozó döntésekre, a civil szféra kiteljesedésére van szükség.

A rendszerváltást követő identitáskeresésünk sokszor külsőségekben való megnyilvánulásaként 1990-91-ben a magyar gyermekek helyzetéről szolt a jelentés. 1992-től a kötetek a Jelentés a gyermekek helyzetéről Magyarországon címet kapták. Úgy gondolom ez utóbbi sokkal méltóbb ahhoz a törekvéshez, ami iránt, s akik iránt a sorozat készítői

elkötelezték magukat. A jelentésnek minden Magyarországon élő gyermekre és minden Magyarországon élő gyerekért kell szólnia.

Szimbolikus értéke van, hogy az első kötet borítólapjának egységes fekete színét következő évben a szürke, majd elmosódott csoportkép váltja fel. A legújabb kötet borítólapján szemtől-szemben jelenik meg egy gyermekportré. Kellő optimizmussal azt mondhatnánk, remény van arra, hogy egyre „élesebb képünk” lesz arról, mit is kívánunk elmondani, elmondani a gyermekekkel kapcsolatban, s talán az is egyre világosabb, hogy mit kellene tennünk érdekükben. Bár a kötet színe még mindig csak szürke...

Ihász Márta

A szociális szféra átszervezése Magyarországon

Magyar vonatkozású cikket olvashatunk Anne Dauvergne és I. Millet tollából a francia La Revue Francaise de Service Social legutóbbi számában.

A szerzők már több éve kísérik figyelemmel a magyarországi szociális gondoskodás alakulását.

A cikk apropóját a Népjóléti Minisztérium által 1994 márciusában kiadott Hova forduljak segítségért? című füzet adta. A szerzők megemlítik, hogy a rendszerváltás idejére az alapvető szociális ellátások már kiépültek Magyarországon, s ezeket az új kormány is fenntartotta, legfeljebb megreformálta, vagy reformálja. Egyik fontos kivétel az állampolgári jogon garantált öregségi nyugdíj, ami régen sem volt, és ma sincs, de már vannak helyette különböző segélyek. Újdonság a munkanélküliség egyre nagyobb aránya, amely nemcsak a segélyezett saját befizetésén alapuló munkanélküli járulék létrehozását tette szükségessé, hanem a szolidaritáson alapuló jövedelempótló támogatás bevezetését is, aminek kiutalását a törvény az önkormányzatok hatáskörébe utalta. Ez a jóságos törvény egyébként sok vihart kavart, hiszen a végrehajtáshoz nem biztosított pénzt az önkormányzatoknak. Hogy a probléma nagyságát meg lehessen ítélni, a budapesti bíróságnak be kellett kérnie a törvény végrehajtásával kapcsolatos kiadások 1994-es első negyedévi adatait, mert ezek – valamiféle kommunikációs hiba folytán – nem álltak a fővárosi vezetőség rendelkezésére.

A kis füzet részletes ismertetése közben a szerzők kitérnek a magyarországi lakáshelyzetre. Az önkormányzati lakások és üzlethelyiségek eladása az emberek egy része számára nagy eladósodást eredményezett, mert a lakhatási segély – mint az új szociális törvény csődjének megtestesítője – nem nyújt igazi segítséget, odaítélése túl bonyolult. Akik viszont nem tudták megvásárolni lakásukat, üzletüket, akár magánembertől bérelnék, akár önkormányzattól, igen kiszolgáltatott helyzetben vannak, mert a budapesti bérleti díjak magasabbak a megfelelő típusú párizsi bérleti díjknál. A szerzők megállapítása szerint ma legalább két ember közepes keresete kell egy budapesti garzonlakás bérleti díjának kifizetéséhez. Ahol a lakbérek nem emelkedtek, ott a 4-5-ször magasabb rezsiköltségek, kifizetése okoz gondot a lakóknak. Az épületek külső rendben tartására ilyen körülmények között végképp nincsen pénz, ami meg is látszik a budapesti belváros rogyadozó, öt évtizede Csipkerózsika álmát alvó utcáin.

Az otthoni betegápolás díjazásával kapcsolatban megjegyzik, hogy ez (mivel elsősorban az asszonyok veszik igénybe) nemcsak a női munkanélküliség enyhítésének eszköze, illetve az alacsonyán kvalifikált, ezért csak kis keresettel rendelkező nők magasabb jövedelemhez juttatásának egy módja, hanem tehermentesíti az állandó ápolásra szorulóknak ellátására létrejött, de túlsúlyos, a feladatukat ellátni nemigen tudó intézményeket is. Kár, hogy ez a betegápolási díj csak a család egy meghatározott tagjának jár, ahelyett, hogy egy, bárki számára igénybe vehető „családi munkahelyként” funkcionálna.

A betegbiztosítással kapcsolatban kiemelik, hogy Magyarországon az elmúlt rendszerben – mivel az emberek munkahellyel nem tudták elérni a vágyott életszínvonalat – két vagy három munkahelyen dolgoztak egyszerre, gyakran igénybe véve a főmunkahelyen a betegszabadságot. Az új törvény az ellenőrzést a munkahelyek érdekévé teszi, miközben tehermentesíti a társadalombiztosítást legalább a betegszabadság első három napjára eső táppénzek kifizetésével.

Végül a rangos francia folyóirat teljes terjedelmében közli fordításban a füzethez dr. Surján László akkori miniszter által írt bevezetőt.

Dettre Erzsébet

Virginia Satir: A család együttélésének művészete

Ha engedünk a rossz szokásnak, és csak beleolvastunk ebbe a nagyalakú mesekönyvszerű borítót viselő könyvbe, akkor azt hihetnénk: íme egy újabb tegeződös, amerikai pszichomegváltó. Ne engedjünk a rossz szokásnak, kezdjük inkább az elején!

Az 1988-ban elhunyt szerző a családterápia egyik apostola. Pszichológusként több száz családnak segített sokszor lehetetlennek tűnő helyzeteikben. Bölcs nagyanyaként és tudós varázslóként szólítja meg olvasóját, és biztosan elbűvöl mindenkit.

„A családi élet olyasmi, mint a jéghegy: a legtöbb ember csak a tizedrészét veszi észre annak, ami valójában történik – a tizedét annak, amit láthat és hallhat –, és gyakran azt hiszi, hogy ez minden, ami létezik. Néhányan gyanítják, hogy lehet még valami más is, de nem tudják, mi az, és fogalmuk sincs, hogyan találják meg. Ez a nem tudás veszélyes irányba viheti a családot. Ahogy a tengerész sorsa azon múlik, tudja-e, hogy a jéghegy nagyobbik része a víz alatt van, a család sorsa attól függ, érti-e a mindennapos családi események mögött meghúzódó érzéseket, vágyakat.”

Virginia Satir viszont arra törekszik, hogy minél több mindent megtudjon az olvasó, legyen akár szakember, akár laikus érdeklődő, arról, amit a szem nem láthat.

Életünket szerepeink és kommunikációnk módjai határozzák meg. Ez persze nem a szerző felfedezése. A magyar laikus olvasóközönség körében például szinte bestsellernek számítanak Thomas Gordon könyvei, és annak idején sokan forgatták Eric Berne: Emberi játszmák című munkáját is, hogy csak a kérdéssel foglalkozó legismertebb szerzőket említsük. Könnyű felfedezni a közös forrásokat, az azonos gondolatokat. Virginia Satir könyvének igazi titka viszont az, hogy számára a technikák másodlagosak. Írásának, s bizonyára egész munkásságának fő célja is ezeknek a bizonyos szerepeknek, kommunikációs sémáknak a megismerése, meghatározó gyökereinek feltárása. A szerző, pedig tényleg varázsló: még a legelszántabb ellenzőket is megérinti bölcsességével, közvetlen őszinteségével.

A fejezetek állításait gyakorlatok, játékok illusztrálják. A hazai olvasó talán megütközik, hogy ezeket otthoni, családi gyakorlásra ajánlja Virginia Satir, de hát honi viszonyaink a lélekkel, az önmegismeréssel, a meditációval kapcsolatban egészen másminőségűek, mint az amerikai átlag olvasóközönségé, még akkor is, ha elsősorban nem Woody Allent tekintjük az átlagnak. Ám rengeteg az olyan gyakorlat és feladat, ami alkalmas arra, hogy elgondolkoztassa az olvasót és rávegye, hogy más megvilágításból, más oldaláról nézze a dolgokat még akkor is, ha netán nem próbálná ki a feladatokat. És végül ezek a játékos feladatok ugyanazt sugallják, amit a szerző egyébként is rengetegszer hangsúlyoz, hogy éppen a játék és a humor az, ami hozzásegíthet, hogy valamivel többet sejtünk a család láthatatlan világából.

Virginia Satir egymás után olyan kérdéseket szegez az olvasónak, melyeken általában nem szoktunk gondolkodni. Milyen is az a család, amiben élek? Miként vélekedem magamról, önértékelésem miként befolyásolja a család egészét? És fordítva: egy család miként befolyásolja a résztvevők önértékelését? Miként kommunikálunk? Észrevesszük-e, hogy gyermekünkre nehezédünk, vagy hogy házastársunk tapos rajtunk? Esetleg mi fojtogatjuk valamelyik szülönket, merő jószándékból? Mit mond a testünk, mit fejeznek ki a gesztusaink?

Napjainkban sok könyv tesz fel hasonló éles kérdéseket, ám Virginia Satir sohasem vádol vagy leckéztet, nem ítélkezik, hisz tudja és ki is mondja, hogy az emberek általában igyekeznek a lehető legjobbat tenni, ám a család a világ egyik legbonyolultabb dolga, melybe az emberek minden tanulás és felkészülés nélkül csupán belecsöppennek.

A könyv több fejezete is olyan speciális problémákat érint, melyekkel külön-külön is terjedelmes könyvek foglalkozhatnának. Szó van a normál párkapcsolatok jelenségeiről, és kitér a szerző különféle speciális családokra is: a csonka családokra, az örökbefogadott gyerekekre és örökbefogadó szüleikre, az újrarázasodott szülőkre és gyermekeikre, az alkohol- és kábítószerfüggő betegekkel együtt élő családokra stb. Ezeket a gondokat mindnyájan ismerjük, ám nemhogy segítséget, jogi védelmet nehéz ezeknek a családoknak találniuk, de még beszélni is szinte lehetetlen az efféle súlyos kérdésekről.

Rendkívül fontos, hogy ez a munka, mely a család életét kívánja feltérképezni, a tágabb családot is figyelembe veszi, és ami a legfontosabb, az öregedéssről az idős emberek problémájáról is szól, hisz a családterápiával foglalkozó könyvek többsége a házaspárra, a gyermekekre szokott korlátozódni, és legfeljebb azzal a nagyszülővel foglalkoznak a szerzők, akinek valami része van a családi konfliktusban. Megrendítően ismerős az a történet, amikor a pszichológiai rendelésen megjelent család nagymamája elsírja magát, amikor Virginia Satir a nevének, nem pedig nagymamának szólítja őt.

A kötet utolsó fejezetei a családot tágabb perspektívába helyezik. Milyen viszonyban van a család a spiritualitással? És a társadalom egészével? Miféle külső és belső békére kell a családoknak törekedniük ahhoz, hogy egy jobb világot teremthessünk? Ezekre a kérdésekre végképp nincs kész és egyforma válasz, de ezek azok a problémák, melyéken tényleg érdemes néha elgondolkodnunk. Mindannyiunknak.

(Ford.: Miklósfalvi Mária, BFI-Budapest, 1993.)

Margitta Nóra

Írta: Margitta Nóra

Virginia Satir: A család együttélésének művészete

Ha engedünk a rossz szokásnak, és csak beleolvassgatunk ebbe a nagyalakú, mesekönyvszerű borítót viselő könyvbe, akkor azt hihetnénk: íme egy újabb tegeződös, amerikai pszichomegváltó. Ne engedjünk a rossz szokásnak, kezdjük inkább az elején!

Az 1988-ban elhunyt szerző a családterápia egyik apostola. Pszichológusként több száz családnak segített sokszor lehetetlennek tűnő helyzeteikben. Bölcs nagyanyaként és tudós varázslóként szólítja meg olvasóját, és biztosan elbűvöl mindenkit.

„A családi élet olyasmi, mint a jéghegy: a legtöbb ember csak a tizedrészét veszi észre annak, ami valójában történik – a tizedét annak, amit láthat és hallhat –, és gyakran azt hiszi, hogy ez minden, ami létezik. Néhányan gyanítják, hogy lehet még valami más is, de nem tudják, mi az, és fogalmuk sincs, hogyan találják meg. Ez a nem tudás veszélyes irányba viheti a családot. Ahogy a tengerész sorsa azon múlik, tudja-e, hogy a jéghegy nagyobbik része a víz alatt van, a család sorsa attól függ, érti-e a mindennapos családi események mögött meghúzódó érzéseket, vágynakat.”

Virginia Satir viszont arra törekszik, hogy minél több mindent megtudjon az olvasó, legyen akár szakember, akár laikus érdeklődő, arról, amit a szem nem láthat.

Életünket szerepeink és kommunikációnk módjai határozzák meg. Ez persze nem a szerző felfedezése. A magyar laikus olvasóközönség körében például szinte bestsellernek számítanak Thomas Gordon könyvei, és annak idején sokan forgatták Eric Berne: Emberi játszmák című munkáját is, hogy csak a kérdéssel foglalkozó legismertebb szerzőket említsük. Könnyű felfedezni a közös forrásokat, az azonos gondolatokat. Virginia Satir könyvének igazi titka viszont az, hogy számára a technikák másodlagosak. Írásának, s bizonyára egész munkásságának fő célja is ezeknek a bizonyos szerepeknek, kommunikációs sémáknak a megismerése, meghatározó gyökereinek feltárása. A szerző pedig tényleg varázsló: még a legelszántabb ellenzőket is megéri a bölcsességével, közvetlen őszinteségével.

A fejezetek állításait gyakorlatok, játékok illusztrálják. A hazai olvasó talán megütközik, hogy ezeket otthoni, családi gyakorlásra ajánlja Virginia Satir, de hát honi viszonyaink a lélekkel, az önmegismeréssel, a meditációval kapcsolatban egészen másmilyenek, mint az amerikai átlag olvasóközönségé, még akkor is, ha elsősorban nem Woody Allent tekintjük az átlagnak. Ám rengeteg az olyan gyakorlat és feladat, ami alkalmas arra, hogy elgondolkoztassa az olvasót és rávegye, hogy más megvilágításból, más oldaláról nézze a dolgokat még akkor is, ha netán nem próbálná ki a feladatokat. És végül, ezek a játékos feladatok ugyanazt sugallják, amit a szerző egyébként is rengetegszer hangsúlyoz, hogy éppen a játék és a humor az, ami hozzásegíthet, hogy valamivel többet sejtünk a család láthatatlan világából.

Virginia Satir egymás után olyan kérdéseket szegez az olvasónak, melyeken általában nem szoktunk gondolkodni. Milyen is az a család, amiben élek? Miként vélekedem magamról, önértékelésem miként befolyásolja a család egészét? És fordítva: egy család miként befolyásolja a résztvevők önértékelését? Miként kommunikálunk? Észrevesszük-e, hogy gyermekünkre nehezedünk, vagy hogy házastársunk tapos rajtunk? Esetleg mi fojtogatjuk valamelyik szülőnket, merő jószándékból? Mit mond a testünk, mit fejeznek ki a gesztusaink?

Napjainkban sok könyv tesz fel hasonló éles kérdéseket, ám Virginia Satir sohasem vádol vagy leckéztet, nem ítélkezik, hisz tudja és ki is mondja, hogy az emberek általában igyekeznek a lehető legjobbat tenni, ám a család a világ egyik legbonyolultabb dolga, melybe az emberek minden tanulás és felkészülés nélkül csupán belecsöppennek.

A könyv több fejezete is olyan speciális problémákat érint, melyekkel külön-külön is terjedelmes könyvek foglalkozhatnának. Szó van a normál párkapcsolatok jelenségeiről, és kitér a szerző különféle speciális családokra is: a csonka családokra, az örökbefogadott gyerekekre és örökbefogadó szüleikre, az újraraházasodott szülőkre és gyermekeikre, az alkohol- és kábítószerfüggő betegekkel együtt élő családokra stb. Ezeket a gondokat mindnyájan ismerjük, ám nemhogy segítséget, jogi védelmet nehéz ezeknek a családoknak találniuk, de még beszélni is szinte lehetetlen az efféle súlyos kérdésekről.

Rendkívül fontos, hogy ez a munka, mely a család életét kívánja feltérképezni, a tágabb családot is figyelembe veszi, és ami a legfontosabb, az öregedésről, az idős emberek problémájáról is szól, hisz a családterápiával foglalkozó könyvek többsége a házaspárra, a gyermekekre szokott korlátozódni, és legfeljebb azzal a nagyszülővel foglalkoznak a szerzők, akinek valami része van a családi konfliktusban. Megrendítően ismerős az a történet, amikor a pszichológiai rendelésen megjelent család nagymamája elsírja magát, amikor Virginia Satir a nevének, nem pedig nagymaminak szólítja őt.

A kötet utolsó fejezetei a családot tágabb perspektívába helyezik. Milyen viszonyban van a család a spiritualitással? És a társadalom egészével? Miféle külső és belső békére kell a családoknak törekedniük ahhoz, hogy egy jobb világot teremthessünk? Ezekre a kérdésekre végképp nincs kész és egyforma válasz, de ezek azok a problémák, melyéken tényleg érdemes néha elgondolkodnunk. Mindannyiunknak.

(Ford.: Miklósfalvi Mária, BFI-Budapest, 1993.)

Fordította: Palla Mária

„Mentsük meg a gyermekeket” Egy romániai kísérlet bemutatása

Az utóbbi három évben változások egész sora zajlott le Románia társadalmi, politikai és gazdasági életében, melyek kihatnak a gyermekvédelmi rendszerre. Országunk szociálpolitikájának főbb elemeit az ENSZ Gyermeki Jogok Egyezményének ratifikálása, új kezdeményezések megjelenése a törvényhozásban, a korrekciók a gyermekes családok állami anyagi támogatásrendszerében és az intézményi gyermekgondoskodásban bekövetkezett javulások jelentik.

1991 és 1992 folyamán észrevehetően csökkent az intézményi gondoskodásban részesülő gyermekek száma. 1993-ban azonban számuk újra emelkedésnek indult az akut problémák és a növekvő szegénység következtében. Ennek főbb okai:

- alacsony jövedelem, illetve a jövedelem hiánya, nem megfelelő életkörülmények, gyakori árváltozás, munkanélküliség, csoport- és közösségi kapcsolatok felbomlása, a társadalom szerkezetének megváltozása
- megfelelő szociális támogatási rendszer hiánya: nincsenek alkalmas intézmények, képzett szakemberek, megfelelő törvények, a szükséges anyagiak minimuma sem áll rendelkezésre
- összetett családi problémák: széthullott családok, fiatal egyedülálló szülők, a partnerek szétválása, alkoholizmus, a családtervezés és szexuális nevelés hiánya, a kultúra és oktatás alacsony szintje – ezek nyomán alakult ki az a vélemény, hogy az intézeti elhelyezés ideálisan helyettesíti a családot, legalábbis anyagi vonatkozásban

Több lehetőség is kínálkozik a nehéz helyzetben lévő gyermekek problémáinak megoldására. A **Salvati copiii** (a romániai Save the Children) közülük azt a megoldást támogatja, amelyik szerint az intézményben nevelkedő gyermekek visszakérülnek vér szerinti családjukhoz. Úgy gondoljuk, hogy ez az újraegyesítés nemcsak lehetséges, de kívánatos is, hiszen a család biztosítja a gyermek fejlődéséhez a megfelelő háttérrel és teszi lehetővé, hogy a gyermek normálisan integrálódjon a társadalomba.

A projekt célkitűzései

- bátorítani és segíteni azokat a családokat, melyek magukhoz akarják venni intézetben elhelyezett gyermekeiket
- felhívni a döntéshozó testületek és a közvélemény figyelmét arra, hogy amennyire csak lehet, kerüljék a gyermekek intézetbe helyezését
- védelmet és segítséget nyújtani a válságos helyzetben lévő nőknek
- megváltoztatni az intézményi nevelők felfogását arról, hogy mi a legjobb a gyermekeknek

- tudatosítani, hogy a gyermeknek alapvető joga van szüleivel vagy tágabb rokonságával élni, kivéve természetesen azt, amikor ez inkább árt, mint használ a gyermeknek

A gyermekek vér szerinti családjukhoz való visszahelyezését állami szervek is intézik, abban az esetben, amikor a család kéri az újraegyesítést, de ez a folyamat csak a hivatalos ügyintézését foglalja magába. Az általunk javasolt projekt ennél tágabb körű. Felvállalja, hogy havi járadékot juttat a gyermek anyjának/apjának/gondozójának, szociális segítséget kínál, megszervezi a tanácsadást, tájékoztatást nyomtatott anyagok révén is, jogi konzultációt nyújt stb.

A projekt alkotóelemei

- **preventív lépések** (azoknál a családoknál, melyek megkeresték a gyámhatóságot, vagy valamilyen szociális védelemmel foglalkozó intézményt, egészségügyi szervet, hogy gyermeküket ideiglenesen intézményben helyezték el)
- **korrigáló lépések** – a gyermek visszahelyezése az intézményből vér szerinti családjába.

A projekt időtartama: 1992. január-1994. december

Érintett területek: az ország 20 megyéje különböző történelmi-kulturális régiókban

Kísérleti csoport: 200 eset

A gyermekek kora: 0-8 év

A projektben résztvevő intézmények:

- bölcsődék (0-3 éves gyermekek)
- szülőotthonok, szülészetek
- otthonok alultáplált gyermekeknek
- intézmények óvodáskorú gyermekeknek (3-7 éves gyermekek)
- intézmények iskolás gyermekeknek (7-18 éves gyermekek)

A projektben résztvevő személyek:

- önkéntesek, szervezetünk bukaresti és maros megyei csoportjának tagjai
- a Munkaügyi és Szociális Minisztérium által javasolt munkatársak
- az Egészségügyi Minisztérium által javasolt munkatársak

Minden résztvevő önkéntesként dolgozik a projektben.

Szakképzés

A projektben dolgozók 1992-93-ban három továbbképzésen (a szociális munkások és a gyermekorvosi asszisztensek tevékenységét illetően) vettek részt. A projektnek két fő fázisáról beszélhetünk:

I. fázis – 1992.

A program kezdete, a módszertani és adminisztratív elemek kidolgozása. Bár maga a család-újraegyesítés minden esetben másképp zajlott az adott eset sajátosságaitól függően, vannak bizonyos általános vonásai is:

- vagy az intézetek személyzete, a megyei közegészségügyi hivatalok, a munkaügyi és szociálvédelmi osztályok, a gyámhatóságok irányították figyelmünket az egyes esetekre, vagy a családok közvetlenül léptek velünk kapcsolatba
- a család megkeresése és szerkezetének feltérképezése
- a gyermek intézeti elhelyezéséhez vezető okok elemzése
- elbeszélgetések a rendszerint krízishelyzetben lévő anyával
- elbeszélgetések az apával (ha egyáltalán lehetséges), hogy jogilag ismerje el magáénak a gyermeket, még ha nem is szándékozik házasságot kötni a gyermek anyjával
- elbeszélgetések a gyermek szüleivel (testvéreivel) arról, hogy milyen lehetősége van a gyermeknek a családba való visszatérésre
- kapcsolatfelvétel a tágabb rokonsággal, esetleg néhány szomszédal, akikkel a család/egyedülálló anya kapcsolatot tart fenn
- segítségnyújtás a gyermek visszahelyezésénél előforduló nehézségek legyőzése érdekében (beszélgetések a szülőkkel, együtt vagy külön-külön, tanácsadás az anyának, hogy hogyan érvényesítse törvény adta jogait)
- kapcsolatfelvétel a gyermekkel és a gyermek szüleivel való érintkezésének elősegítése az intézet dolgozóival együttműködve; pszichikai és orvosi felkészítés az újraegyesítésre

Minden esetről összegyűjtjük annak dokumentumait, köztük munkatársunk beszámolóját az újraegyesítésről és az anya nyilatkozatát, hogy gondozni fogja gyermekét, a havi járadékot a gyermekre költi és beleegyezik, hogy az esettel foglalkozó munkatárs időközönként felkeresi. Ezután megkezdjük a járadék havonkénti kiutalását.

Az újraegyesítés nyomon követése

Munkatársunk havonta egyszer vagy kétszer ellátogat a családhoz és beszámol a koordinátornak, jelzi a család helyzetében esetleg bekövetkezett változásokat és javasolhatja a járadék kiutalásának beszüntetését, ha a gyermeket nem látják el megfelelően, újra intézetbe helyezték vagy elhunyt. Szükség esetén egészségügyi, önkormányzati és/vagy gyámhatósági szervek bevonását kérheti. A programkoordinátor vagy szervezetünk más megbízott tagja is felkeresi otthonában a visszahelyezett gyermeket. A krízishelyzetek elkerülése érdekében az anyák jogi és erkölcsi támogatását megszervezzük, valamint a gyermekgondozással kapcsolatos ingyenes oktató anyagokkal segítjük.

II. fázis – 1993.

A projekt fejlesztésére és a hosszabb távú működtetés kialakítására létrehoztunk egy számítógépes adatbázist az esetek nyilvántartására, oktatófilmet és más nyomtatott oktatóanyagokat készítettünk, melyeket ingyen rendelkezésre bocsátunk, megpróbáltuk közzismertté tenni a média által.

Tervek

- A hátrányos helyzetű nőkre vonatkozó törvényjavaslatok előkészítése és a már meglévők kidolgozása
- a családokkal való kapcsolat kialakítás és -fenntartás munkamódszereinek fejlesztése és sokoldalúbbá tétele
- megyei szintű koordináló csoportok létrehozása az újraegyesítés lebonyolítására
- jogi útmutató összeállítása a projektben érintett anyák/családok számára olyan témákról, mint például a válás, tartásdíj, apaság stb.
- olyan kézikönyv elkészítése munkatársaink és a családok számára, mely tartalmazza az anyák jogait és azon intézmények listáját, ahová segítségért fordulhatnak, útmutatót nyújt arról, hogyan léphetnek kapcsolatba a hatóságokkal, hogyan érvényesíthetik jogaikat és kérhetnek szociális segítséget, tanácsokat ad az anyáknak a családtervezés témakörében

Megfigyelések

1. Az újraegyesítésben eddig érintett összesen 193 gyermekből 133 három év alatti. Őket állítottuk figyelmünk középpontjába, mivel azoknak a gyermekeknek van a legjobb esélyük, hogy a családjukhoz történő visszahelyezésük sikerrel járjon (55 sikeres eset), akiket közvetlenül születésük után hagytak el, vagy már ekkor kérvényezték intézményi elhelyezésüket. Mindössze 50 óvodáskorú és 3 iskoláskorú gyermek vesz részt a projektben, ez utóbbiakra nem is irányulnak erőfeszítéseink.

Fontosnak tartottuk, hogy olyan gyermekeket válasszunk ki, akiket az intézményekben látogattak családtagjaik, többnyire az anya, és így szoros érzelmi kapcsolat volt közöttük, ami meggyorsította és megkönnyítette az egyesítést/újraegyesítést.

2. A gyermekek jogi helyzetéről megállapíthatjuk, hogy 69 törvényes gyermek, vagyis az apák elismerték az apaságot, a legtöbb gyermek, 118 törvénytelen, vagyis az apák nem ismerték el az apaságot, 6 esetben a helyzet még nem egyértelmű az információk hiányossága folytán.

Általában azt tanácsoljuk az anyáknak, hogy indítsák be az apasági keresetet, mivel ez a kérdés a gyermek önazonosságát érinti, és kielégíti később jelentkező kívánságát, hogy ismerje mindkét szülő kilétét.

3. Az esetek többségében az anya és gyermeke közötti kapcsolat stabil (180 esetben tartósan az anyjával él a gyermek). Viszont az apával való kapcsolat már nem ilyen egyértelmű. 91 esetben semmilyen kapcsolata sincs a gyermeknek az apjával, mivel az apa elhagyta a családot vagy a gyermek anyját, az apa kiléte ismeretlen, elhunyt vagy börtönbüntetését tölti, 82 gyermek állandó kapcsolatban van az apjával, 20 gyermek csak időnként találkozik az apjával, mert az elhagyta a családot, vagy, mert a szülők elváltak.

4. A családok jellegét tekintve fő szempontunk az volt, hogy krízishelyzetben lévő családokkal foglalkozzunk, míg azon belül, hogy a partnerek milyen jogviszonyban állnak, nem volt kritérium a számunkra. 64 családban a házastársak közötti kapcsolat megértésen és az egymás iránti tiszteleten alapult, de anyagi nehézségeik voltak. Ezek többnyire sokgyermekes családok. A legmagasabb gyerekszám egy családon belül 12 volt, 69

elhagyásos esetet tártunk fel (14 esetben az apa elhagyta a családot). Ebbe a kategóriába tartoznak azok a sokgyermekes családayúk, akiknek a férje nem tesz eleget törvényes kötelezettségeinek, sokuknak állandó munkahelye és állandó jövedelme sincs, vagy még a címe is ismeretlen. Ezért nagyon nehéz bírósághoz fordulni ilyenkor. Ebben a helyzetben az anyák a gyermekek után járó segélyt sem kapják meg.

55 esetben az apa elhagyta a gyermek anyját. Ebbe a kategóriába olyan férjezetlen anyák tartoznak, akik többségükben nagyon fiatalok (15 életkoruk 15-18 év), és már a terhesség ideje alatt elhagyta őket partnerük. A többi esetben a házastársak külön éltek (12), a szülők új társakkal éltek együtt (17), a gyermek alkalmi kapcsolatból született (8), a házastársak vagy élettársak átmenetileg éltek csak külön objektív okok (börtönbüntetés) miatt (7).

5. Kritériumaink között szerepelt a családok anyagi helyzete. A jelen körülmények között az országban a szegénység mértéke egyre növekszik, és mivel a társadalom mind nagyobb rétegét érinti, egyre kevesebb az esély a helyzet javulására. Egy jellemző adat a vizsgált esetekre: mind a nők, mind a férfiak közül 86 (vagyis az érintetteknek majdnem a fele) munkanélküli.

Ebben a helyzetben nehéz feladat meggyőzni egy családot, hogy vegye vissza az intézetből a gyermekét, és otthon nevelje föl.

Minél alacsonyabb a családban az iskolázottság és kulturáltság foka, annál nehezebb segítséget nyújtani a családnak, hogy a krízishelyzetet elkerüljék, és megtalálják annak a lehetőségét, hogy gyermeküknek/gyermekeiknek tisztességes életkörülményeket biztosítsanak. A projektben érintett szülők iskolázottsági szintjét tekintve megállapíthatjuk, hogy viszonylag kevés közöttük az, aki többet végzett a kötelező nyolc osztálynál (51 nő és 54 férfi), sokan pedig még azt sem fejezték be.

Fontosnak tartjuk, hogy a gyermek törvényes gondozója szakmával rendelkező személy legyen, mert e szakképzettség révén magasabb fizetést kap, ha dolgozik, illetve könnyebben talál majd munkát, ha az adott időszakban éppen munkanélküli. Sajnos, az ilyen személyek kevesen vannak (38 nő és 56 férfi). Sok nőnek (94) semmilyen szakmája nincs, a férfiak közül sok (83) pedig csak segédmunkás.

A szülőnek/törvényes gondozónak nemcsak az iskolai végzettsége, de a foglalkozása is szempontjaink között szerepelt, mert ebből következik, hogy az újraegyesítéskor majd azt követően milyen anyagi biztonságra számíthat a család, a gyermek törvényes gondozója milyen támogatásra jogosult munkaszerződése értelmében (gyermeksegély, szakszervezeti segély, lakásigénylés), mekkora a valószínűsége annak, hogy a másik szülő gyerektartást fog fizetni, ha ezt bírósági döntés előírja.

6. A családok kiválasztásánál figyelembe vettük még, hogy a gyermekek jövendőbeli gondozói (többnyire az anyák) egészségesek legyenek, társadalmi viselkedésük átlagos legyen, és a gyermek is jó egészségi állapotban legyen. Viszont nem tartozott a kiválasztás szempontjai közé a szülők életkora, bár nyilvánvalóan különös figyelmet fordítottunk a 15 fiatakorú, és a 22 huszonegy év alatti anyára.

7. Egy időközi értékelés alapján elmondhatjuk, hogy a 181 esetből, amelyben 193 gyermek volt érintve (voltak ugyanis olyan esetek, amikor 2 vagy 3 gyermeket helyeztünk vissza egy családba) 92-nél (vagyis körülbelül az esetek felében) megszűnt a támogatás a jelenlegi tanulmány elkészítésének idejére. Ennek okai a következők:

- 59 esetben letelt az az egy év, ameddig, a projekt értelmében a családot támogatjuk. Ennek a periódusnak a végén a válsághelyzetet felszámoltnak

tekinthetjük, a gyermek pedig beilleszkedett a családba. A következő időszakban egy asszisztens még fel fogja keresni a családot, hogy az újraegyesítést egy hosszabb időszakban figyelemmel tudjuk kísérni.

- 2 esetben a gyermek elhunyt
- 2 esetben román családok örökbe fogadták a gyermekeket
- 2 esetet az „egyéb” kategóriába soroltunk, mivel az egyik esetben a gyermek az apával együtt elhagyta az országot, a másikban, pedig az anya új férjet választott magának, aki nem a gyermek apja volt, és így egy új család jött létre, melynek nem volt szüksége a korábban egyedülálló anyának felajánlott segítségre
- 2 esetet leállítottunk, miután a szociális munkások kiderítették, hogy a gyermeknevelésre kiutalt járadékot más célokra használták fel, és a család nem akart együttműködni a projektben a megbízott asszisztenssel
- 23 esetben a járadék kiutalását beszüntettük, mivel a gyermekeket újból intézményi nevelésbe helyezték.

Konklúzió

A bemutatott helyzet alapján megállapíthatjuk, hogy az újraegyesítés működő módszernek bizonyult az említett esetekben. Véleményünk szerint azáltal, hogy közvetlen segítséget nyújtunk a családoknak, legalább három kedvező eredményt érünk el: a gyermek családi környezetben nő fel, a vér szerinti családjához visszahelyezett gyermekek életszínvonala és iskolázottsága magasabb lesz, mint intézményi társaiké, a szociális támogatásra szánt pénzösszeget igazságosabban lehet elosztani.

Természetesen nyilvánvaló, hogy sok szempontból még lehetne tökéletesíteni munkánkat, és ezért nyitottak vagyunk viták és konstruktív javaslatok iránt.

Carmen Secăreanu

Írta: Molnár László

Egy világváros ifjúsági problémái

Diákönkormányzatok

A minden évben megrendezésre kerülő Fővárosi Oktatáspolitikai Tanácskozás legutóbb 1994. októberében volt. A fenti címmel meghirdetett szekció munkájában a nagyszámú résztvevő fokozott érdeklődéssel és visszafogott várakozással vett részt. Várakozásuk az iskolákban hasznosítható problémakezelési technikákra és a preventív-ismeretterjesztő programokra irányult.

Az ifjúságot érintő számos jelenség markánsabban érhető tetten a nagyvárosokban, különösen egy olyan világvárosban, mint amilyen Budapest.

Milyen jelenségekről van szó?

Jelentőségüknél fogva elsősorban devianciákról, nevezetesen a gyermek- és ifjúsági bűnözésről, az alkohol- és drogfogyasztásról.

Miért aktuálisabb szólni e témáról mostanság, mint más időben? Mert a családok elszegényedése, a fiatalok munkanélkülisége rohamosan növekszik, és e tendenciák demoralizálnak, az érintett rétegek depriváltságát mélyítik. A jórészt szociális háttérű okok, a kilátástalan élethelyzetek gyakran elsődlegesek, ha a bűnözés gyökereit, a szükségletté váló orális örömforrások (alkohol, drog, gyógyszer, dohányzás) eredőjét keressük.

Budapest világvárosi vonzereje a „nagy lehetőségek” csábításában érhető tetten. Az ország gazdasági-szociális és kulturális viszonyai kiegyenlítetlenek, szinte minden a fővárosban kumulálódik: érték- és értéktelenség; jólét- és szegénység; valódi lehetőségek és hamis álmok. A szerencsét próbálni indulók előbb-utóbb ide jönnek, és élnek a város rejtőzködésre alkalmas személytelenségében, akár azok a társaik, akik itt születtek. Sokuk soha nem illeszkedett be a társadalomba, vagy éppen „kiilleszkedett” belőle. A munka és pénz, sokszor biztonságos hajlék nélkül bolyongó fiatalok potenciális elkövetők és/vagy áldozatok,

Megnőtt az ingerküszöbünk, vagy a látszólagos tehetetlenség okán a bűnözést drámai, vagy vészjósló jelzőkkel illetni – mára színüket vesztett, hatástalan szavak. Ezért volt jó dr. Csendes Lászlónak, az ORFK osztályvezetőjének előadása, mikor a gyermek- és fiatalkori bűnözés fővárosi strukturálódását, mutatóit ismertette, mert érezhető volt a tényszerűség expresszív hatása a jórészt intézményvezetőkől álló hallgatóságra.

Az elmúlt 5 évben országosan 90%-kal nőtt a bűnözés, ebből Budapest részesedése jelentékeny. Az ismertté vált ifjúsági bűncselekmények száma elérte a 15 ezret, a gyermekkoriak által elkövetett bűncselekmények, pedig megközelítik a 4 ezret. (Máshonnan tudjuk, hogy az ismertté vált és a becsülhető bűncselekmények száma között reális a tízes szorzószám használata.) Tendenciájában növekszik a mind fiatalabb (gyermek)korban elkövetett személy elleni erőszak, a vagyon elleni bűncselekmények dominanciája mellett. Az elkövetések módját mindinkább jellemzi a brutalitás. Míg korábban gyakran állt a háttérben felnőtt felbujtó, addig mára az „önmagát szervező” (gyermek) csoportos bűnözés válik meghatározóvá.

Az elmúlt időszakban felerősödött az ún. szkinhed jelenség, amely többnyire a családjukban érzelmi biztonságot, az életben értelmes célt nem találó fiatalokat ragadja magával. A kisebbségek ellen uszító, bűnbakkereső ideológia elleni „puha” fellépés, és némely politikai erő nem kellő elhatárolódása a jelenségtől bátorítólag hat az önmagukat társadalomellenes módon kibontakoztatni kívánó fiatalokra.

Ugyancsak új keletű jelenség olyan kisebb vallási csoportok szerveződése, amelyeknek tagjai a személyiségük súlyos roncsolódása mellett, mintegy kilépnek a társadalomból. Ennek legismertebb, ez idáig már számos tragédiához vezető válfaja a sátánizmus.

E jelenségek ellen egy anómiás társadalom egyidejűleg kétféleképpen tehet(ne). Egyfelől hosszú távon kamatozó befektetéssel: egészségesen fejlődő, az autonóm személyiséget kibontakoztató, sokféle, de alapvetően a polgári értékrendet preferáló civil társadalom megteremtésével. Másfelől olyan nyilvánosság biztosításával, ahol a társadalom- és közösségbarát értékek nyílt közvetítése valósulhat meg a tájékoztatás, a felvilágosítás, az ismeretterjesztés és a pedagógia eszközeivel. Az értékek közelítését hitelességével hatékonyan segítheti, ha a fiatalok részesei e munkának, hiszen ők referencia csoportjai egymásnak.

A résztvevők egy ígéretes felvilágosító-ismeretterjesztő programról szerezhetek információkat. A los angeles-i rendőrség világszerte szabadalmazott, ún. DADA programját már 55 fővárosi iskolában vezették be. (DADA: dohányzás, alkohol, drog, AIDS szavakból alkotott mozaikszó.) A program egyik sajátja, hogy 8 éven keresztül, koncentrikus tantervi felépítésben közvetíti az ismeretanyagot és a gyermekek látens tanulási helyzetben szereznek ismereteket. A program másik lényeges vonása, hogy kizárólag rendőrök vezethetik a foglalkozásokat. Az Egyesült Államok kultúrájában a rendőri szerep presztízse lényegesen magasabb, mint nálunk, ezért a gyerekek előtt egyenruhában megjelenő rendőrnek jobb esélye van a bizalomépülésre, a megelőző rendőri munka szerepének elismerésére. Egyelőre csak bizakodhatunk, hogy e felértékelődés előbb-utóbb idehaza is megtörténik.

Ma Budapesten az ifjúságvédelemmel foglalkozó rendőrök száma csekély, és a kapitányságokon nem szakosodott szervezeti struktúrában dolgoznak. A koncentrált szervezeti keretek kialakítása a szándékon túl pénzfüggő is, ezért egyelőre kilátástalan. A szakosodás, a professzionalizálódás nemcsak szervezeti kérdés, hanem döntően képzés, módszertan dolga, melyre fel kell készíteni. A jövőben a bűnmegelőzés, bűnüldözés és a büntetés-végrehajtás terén egyaránt a nemzetközi normák – ENSZ gyermekjogi egyezmény Lyoni szimpózium normái, Pekingi szabályok – szerint kellene dolgozniuk.

Dr. Veér András pszichiáter ijesztő adatokkal illusztrálta a devianciák térhódítását. Eszerint 600 ezer alkoholbeteggel, 50-60 ezer drogélvezővel és évi 4500 öngyilkossággal számolhatunk. Az igen magas halandóságból egyharmad részben a fenti okok valamelyike szerepel.

A szenvedélybetegségben érintettek többségénél kimutatható egyfajta lelki diszpozíció, melynek közismert megjelenési formája a szorongás. A pszichoszomatikus betegségek és a szenvedélybetegségek egyaránt a szorongás talaján keletkeznek. A szorongást kiváltó pszichés hatások leginkább veszélyeztetettjei a gyermekek és a fiatalok. Míg a társadalom a kétséges eredménnyel kezelhető alkoholbetegekre, drogfüggőkre koncentrálna praxisát, addig a valódi preventív célról, a szorongás oldásáról megfeledkezik. A családi diszfunkciók mellett az iskolarendszer a gyermekkori szorongás másik legkomolyabb forrása. Az individuális sajátosságokat figyelmen kívül hagyó oktatás a teljesítménykényszerrel és annak ellentétével, a teljesítmény visszatartással egyaránt szorongás előidézője lehet. A szorongást oldó drogokhoz és más kábulatkeltésre alkalmas anyagokhoz való hozzászokás, a függőség

kialakulása ellen a legáltalánosabban fogalmazva a kiegyensúlyozott, érzelmi biztonságban eltöltött gyermekkor lehet az igazi garancia. A komprehenzív iskolák – ha egyszer majd lesznek – és mindazon iskolák, amelyek személyiségközpontú pedagógiákra szerveződtek, jobb eséllyel képesek a harmonikus gyermekkorhoz hozzájárulni.

Az elmúlt hónapok élénk drogvitájáról dr. Veér András elmondta, hogy egy legalizációs állapot előidézése azért volna veszélyes szerinte, mert a könnyűdrogok (pl. marihuána) bevezető állomásai a keményebb drogok fogyasztásának, noha ezt az adatot nem támasztják alá egyértelműen, és a vita sem nevezhető érzelemmentesen tárgyyszerűnek. Leleplezően szólt az egészségügyben (köz)ismert elhárító mechanizmusokról és a gyermekkori drogpszichiátriai ellátás teljes hiányáról.

Élénk vita folyt arról, hogy a megelőző-felvilágosító munka mennyiben feladata a pedagógusoknak, és mennyiben volna helyénvaló más segítők bevonása: iskolai szociális munkások, védőnők, önkéntes segítők. A többség számára elfogadható volt az a nézet, mely szerint a pedagógusoktól elvárható, hogy a felvilágosító-preventív munkát a napi oktatás részeként kezeljék, s csak a különleges szakismeret és felkészültséget igénylő feladatokra hívjanak segítségül külső szakembereket. Ekkor azonban az ő képzésüket, továbbképzésüket is ehhez kell javítani. Mint a legtöbb iskolai gyermekvédelmi kérdés esetében, a pedagógus kompetenciája a pedagógiai eszközökkel befolyásolható esetekre terjedhet ki. Az így nem kezelhető problémáknál a pedagógusoknak (az iskolának) szignalizációs szerepe kell legyen az egyelőre csekély számban alkalmazott iskolai szociális munkások felé, vagy az iskolán kívülről kell segítséget kérni, legvégső esetben a hatóságoktól.

A pedagógusok jogos kérése, hogy munkájukhoz kapjanak segítséget és támogatást. Mint már oly sokszor, most is kiderült, hogy nem jut el hozzájuk (az iskolába sem?) az alapvető irodalom, a felkészítő tanfolyamokról, tréningekről hírt adó információ.

Nem volt szerencsés a diákönkormányzatokról, mint a demokrácia és a polgári technikák elsajátítása egyik iskolai színteréről és a devianciákról egyazon szekcióban értekezni. Ellenérzésüknek többen hangot is adtak.

Jasper András és Koltai Péter az Országos Diák Unió és a Közoktatás politikai Tanács diák oldalának képviselői nehezményezték, hogy a még hatályos ifjúsági törvény (1971. évi IV. törvény) végrehajtását elszabotálta az előző kormányzat, azaz felelősség terheli a korábbi közoktatási minisztereket, mert országos diákparlament összehívásáról nem intézkedtek.

Számos hozzászólás utalt arra, hogy a diákönkormányzatok működési kereteinek biztosítása és az iskolai döntéshozatalba történő bevonásuk mutatója az iskolai demokrácia szintjének. Eszerint igen szórt képet kapunk. A diákok állampolgári tudata általában fejlettebb a fővárosban, ezért itt gyakrabban találunk jól működő diákönkormányzatokat. Feltehetően a környezet is nyitottabb, több a választási lehetőség! Azonban közöttük nincsen kommunikáció, nincsen érdemi kapcsolat. Célként fogalmazták meg a kapcsolatalakítást egymás erősítésének szándékával.

Tisztázatlan, hogy az iskola falain túl milyen jogosítványokkal rendelkeznek a diákönkormányzati képviselők, képviselhetik-e önkormányzatukat az iskolán kívül. A kérdés egyik jelentősége abban áll, hogy az iskolafenntartókkal szembeni érdekképviseletben kaphatnak-e szerepet. Reményeik szerint majdan a fővárosi diákönkormányzati közgyűlés tisztázni fogja mandátumukat.

Intézmény- és személyfüggőnek tűnik az is, hogy a tanulókat érintő fegyelmi tárgyalásokon elláthatnak-e érdekvédelmet.

A diákönkormányzatokat segítő tanárok hiányolták a munkájukat könnyítő kiadványokat, könyveket. Kínos volt mikor ilyen kiadványok létezéséről tájékoztattak Jasper András és Koltai Péter.

Mi fogalmazható meg a szekció munkája nyomán?

Mindenekelőtt az, hogy a diák-önkormányzatiság kérdése megérdemli, hogy önálló szekcióban vitassák meg aktuális gondjait. Továbbá az, hogy az élet egyik meghatározó színterén, az iskolákban, a meglehetősen oktatás-centrikusság mellett nyílt kommunikációban szükséges megvitatni számos olyan kérdést is, amely nem része a tantervnek. A személyiségfejlesztés követelménye a másik sarkalatos kérdés, amely a jelenleginél komolyabb szerepet kell kapjon valamennyi, a tanulók többsége számára „kitalált” iskolatípusban, mint amilyen például a tízosztályos általános iskola. Az iskoláknak együtt kell működniük mindazokkal a társadalmi szervezetekkel és egyházakkal, amelyek segíthetik személyiségformáló munkájukat.

A jó iskolai osztályközösségek spontán önsegítő csoportként működnek, s ez hallatlan erejük lehet, ha bajba jutott társaikon kell segíteni. Az iskolai gyermek- és ifjúságvédelem, mint preventációs feladat így is realizálódhat. Ha mindez kevés – marad az iskola szignalizációs szerepe...

E beszámoló készítőjének azt a hálás feladatot adták a pedagógusok és a diákok, hogy továbbítsa kérésüket a tanácskozás plenáris fórumához, mely szerint kéri, hogy a Fővárosi Önkormányzat valamennyi budapesti oktatási intézménybe (kollégiumokba is), valamennyi tanulóhoz juttassa el az ENSZ gyermekek jogairól szóló egyezségománának az UNICEF által kiadott magyar nyelvű fordított szövegét.

Írta: Moszt Antalné

„Még maguk is gyermekek...”

Aki nem tud semmit, nem szeret semmit. Aki tehetetlen: érthetetlen. Aki nem ért semmit, nem is ér semmit. Aki viszont ért, az szeret is, néz is, lát is... Minél több tudás rejlik egy-egy dologban, annál nagyobb a szeretet... Aki azt képzei, hogy minden gyümölcs ugyanakkor érik meg, mint a szamóca, az semmit sem tud a szőlőről.

Paracelsus

A GYIVI utcai gondozószolgálatára prevenció és egyben utógondozás. Megelőzzük a kisgyermek állami gondozásba kerülését azzal, hogy a volt állami gondozott anyákat életvezetési tanácsokkal látjuk el úgy, hogy gyermekük iránti felelősségüket egy pillanatra sem vesszük át, és a végleges megoldásig biztos lakhatást nyújtunk számukra.

1993-ban utcai gondozói tanfolyamon vettem részt.

Második terepgyakorlatunk kezdetén megkérdezték, szeretnék-e leányanyákkal és gyermekekkel foglalkozni, egyszerre csöppségekkel és fiatal, volt állami gondozott anyákkal, akik szinte **még maguk is gyermekek**.

Tereptanárnok felajánlotta: kapcsolódjak be a GYIVI utcai gondozó szolgálatának csoportmunkájába, a szolgálat új profiljának kialakításába. Így lettem a csoport tagja és egyben az átmeneti anyaszálló gyakorló gondozója.

Első találkozás

Tele szorongással és izgalommal mentem tanfolyamtársammal (aki már ismerte a lányokat) a régi bérház 1. emeletén lévő két és fél szoba összkomfortos lakásba. Tulajdonképpen ez az első igazi megmértetés önmagam számára: képes leszek-e felvenni a kapcsolatot a lakás 8 lakójával? A gyerekektől nem félek, de az anyák?

Csöngetésre gyerekzsivaj, apró mezítlás, maszatos apróságok szaladnak a hideg kövön. Legszívesebben felkapnám őket, meg ne fázzanak. Babaiatról nem beszélhetünk, inkább vegyes „kaki-dohány”-szag van.

Megtörténik a bemutatásom. A lányok csókolommal köszönnek, én szervuszt mondok. Társamnak el kellett mennie, egyedül maradok az anyákkal és a kicsikkel. Behívnak a szobába, helyet kínálnak. Elmondom nekik, hogy gyakorlaton vagyok, a szolgálat átszervezése folytán én leszek az új gondozójuk és szeretném, ha – amennyiben ez őket nem zavarja – tegeződnénk. Nem nagyon szólnak, félhangosan megjegyzik: „minek ennyi gondozó nekünk?”

Szilvia, aki gondozottból lett gondozója lakótársainak, megmutatja a kis szobát. Az a mi irodánk, ahol a napi eseményeket naplóformában kell lejegyezni. Itt található a házirend,

amelyet rögtön elolvasok. Ez a lányokkal szembeni elvárásokat tartalmazza, kötelezettségeiket az otthonban való tartózkodással kapcsolatban.

Közben tiszta pelenka kerül a gyerekekre (ki kellene nyitni az ablakokat, szellőztetni, ágyazni, mosdatni őket, reggelit készíteni nekik. Habár nincs már korán, még csak egy kislány reggelizett, a többiek cumisüveggel a szájukban szaladgálnak). Az anyák, Szilvit kivéve, hálóingben. A folyamat, ami az ébredés utáni teendőket illeti, csak az én fejemben, az én értékrendem szerint van így kialakítva. Látszólag jól érzik magukat, nem hiányolják a számomra fontos teendőket.

Elsődlegesen a napi életvezetés kialakításához kell segítséget nyújtanom a lányoknak, és hozzásegíteni őket az egyre önállóbb ügyintézéshez. Megkínálnak kávéval, közben öltöztetik a gyerekeket, akik oda-odaszaladnak hozzám, az ölembe ülnek, így én is öltöztetem őket. Megkérdezik, van-e családom, gyerekem, miért jöttem pont hozzájuk. Elmondtam körülményeimet és azt, hogy szeretem a gyerekeket, és ha ők is úgy akarják, ha problémájuk van, szívesen segítek a megoldásban. Nem szóltak, és én nem ismételtam meg a kérdésem. Szerettem volna megtudni, hogy együtt-e, vagy külön szoktak főzni, a takarítási rendet, hogy ma mi lesz az ebéd, de éreztem, hogy ezek a kérdések még túl koraiak. Többször kell találkozunk ahhoz, hogy a kérdéseimet feltehessem – válasz reményében.

Ismerkedés

Ettől a naptól kezdve rendszeresen járok a lányokhoz. Úgy érzem, elfogadtak. Apró lépésekkel napról-napra kerültünk közelebb egymáshoz. Ez a közelség nem egyforma, természetesen személyenként változó. Az első lépésünk a házirend közös elolvasása, értelmezése. Megkérdeztem, szerintük betartható-e; pillanatokon belül kaotikus állapot alakult ki. Volt, aki a mindennapi főzéssel, voltak, akik a korai hazaérkezéssel, és volt, aki a takarítással nem értett egyet. Úgy gondoltam felajánlom, megmutatom, hogy én hogyan szoktam megoldani környezetem rendben tartását. Együtt csinálunk egy nagytakarítást, és utána már könnyebb a meglévő rendre vigyázni.

Segítségemet és az ötletemet elfogadták. Gondoltam, munka közben kötetlenebbül tudunk beszélgetni, megtudhatom, mik a vágyaik, terveik. Sikerült a tervem, a takarítást jó hangulatban csináltuk végig, a kicsik is „segítettek”. Közben megtudtam, hogy mindegyik anyuka állami gondozott volt. Jelenleg GYED-en, GYES-en vannak. Vannak, akik méltányossági GYES-t kapnak. Ami mindannyiukra jellemző volt, az a kevés jövedelem, és a napi anyagi gondok, no meg a felkészületlenség a felnőtt életre, az anyaságra.

Amikor elkészültünk a takarítással, Marika (az egyik anya) azt mondta „milyen jó érzés, hogy ilyen szép rend van a szobában”. A többiek is élvezték, barátságosabb lett a lakás, és én nagyon örültem, hogy ők mondták ki ezt a mondatot.

Hazafelé megpróbáltam az elhangzottak alapján a legfontosabb célokat felvázolni. Úgy gondoltam, megvárom, míg tőlük érkezik a kérés. Speciális helyzetükből adódóan a közös célt számomra a magasabb jövedelem és az önálló lakáshoz való jutást jelentette, és támaszt az éréshez, az anyaság sikeres vállalásához. Minden találkozásunk után otthon névre szólóan feljegyzéseket készítettem az elhangzottakról. Mindenek előtt a nevek megjegyzésére törekedtem, hogy még véletlenül se keverjem. A kicsik nevét könnyebben megjegyeztem, mert velük hamarabb kerültem közelebbi kapcsolatba.

Eleinte az orruk gyakran folyt, és a popsijuk is piros volt néha. De egyre gyakrabban volt a lábukon papucs, amikor mentem, és egy pár babazsebkendőt is elfogadtak. A lakásban nem

egyformán volt lehetőség a ruhaneműk rendben tartására. Kevés a szekrény, és a szennyes tárolása is nehezen megoldható, ahol négy pici baba és négy felnőtt van egy lakásban.

Hetek teltek el, és minden nap apró örömmel és gondokkal tértem haza. Mivel a szociális munka team-munka, reméltem, hogy tereptanárom segítségével megismerkedek olyan „kollégákkal”, segítő szakemberekkel, akiknek tapasztalata hozzásegít ismereteim bővítéséhez. Így ismerkedtem meg Edinával, aki évekig volt utcai gondozó, Zsuzsanna doktornővel, aki ismeri a lányokat, és rajtam keresztül segíti őket (recept, vizsgálati beutaló) a kicsik orvosával és védőnőjével, valamint két kismama utógondozójával, akiktől fontos információhoz jutottam a korábbi élettörténetekkel kapcsolatban.

Kollégámmal és egyben tanfolyamtársammal más segítő szervezetekkel, szolgálatokkal és leányanya-otthonokkal vettük fel a kapcsolatot, amelyek hasonló sorsú anyákat szükség esetén tudnak fogadni. (Milyen jó is a személyes ismeretség, a várakozó listát ismerve élni fogunk a lehetőséggel.) A Vöröskereszt anyaotthonnal a kapcsolatfelvétel már konkrét ügy kapcsán történt. Anyukát kisfiával fogadtak be kérésünkre. Ennél az esetenél segített a szociális osztályvezető személyes ismeretése. A gyakorlattal egybekötött munkám során legtöbb kézzelfogható segítséget a Máltai Szeretetszolgálattól kaptam. Szintén személyes ismeretség kapcsán jutottunk segélyszállítmányi bébiételekhez, pelenkához, ruhaneműhöz. Tereptanárnkhöz jött felajánlás alapján kerestük fel a GYIVI egyik hivatásos nevelőszülőjét, ahol a Fehér Kereszt Alapítvány által felajánlott, és egy kiskereskedő önzetlen adományaként több zsák vadonatúj bébiruhához jutottunk. Nagyon nagy volt az öröm, látva a legújabb divat szerinti kisruhákat. Alig tudtam válogatni a sok szép holmi között. Ekkor már jobban ismertem a kis lakóimat, névre szólóan válogathattunk. Vannak olyan kisbabák is, akik, noha nem az átmeneti otthon lakói, de kapcsolatban állunk velük, természetesen nekik is vittünk.

A hivatásos nevelőanyával folytatott beszélgetés során kiderült, szeretne egy nagyobb méretű lakást, és akkor megoldható lenne, hogy egy leányanyát gyermekével is fogadjon. Van egy anyukánk, aki teljesen önálló életre nem lenne alkalmas (ez a tereptanárnő és a doktornő véleménye is), de ez a forma talán megoldás lenne számukra. Beszéltem azóta vele, tetszett neki az ötlet, szívesen költözne össze a nevelőmamával. Ha a lakáscsere megoldódik, talán sikerül az anyaszálló legrégebbi lakójának mindenki által elfogadhatónak tartott elhelyezése.

A kapcsolatok kialakítása, a kapott adományok elhelyezése rengeteg időt vett el gondozottaimtól és tőlem is. Alig vártam, hogy odaadhassam a szép kisruhákat. Hatalmas zsákokat cipelve megérkezésünkkor az egyik anyuka megjegyezte: mostanában kevesebbet van velünk Éva néni. Igazából ez a megjegyzés nagyon jól esett, érezhettem, hogy hiányolják, ha nem töltöm velük a megszokott időt. A ruhaosztás nem volt olyan, mint ahogy elképzeltem. A lányok olyan ritkán jutnak új holmikhoz kevés pénzükből. Örültek, de mégis visszafogottan, nem ahogyan vártam. Az én lelkesedésem nagyobb volt. Azt hiszem, tanultam valamit. Saját környezetemben, kapcsolataimban az öröm megnyilvánulásának más formáit ismertem meg. Ők is örültek, csak máshogyan. Az egyik anyuka nem volt otthon, de a lányok az ő és gyerekei részére is tettek félre ruhákat. Ez az önzetlenségük jó érzéssel töltött el.

A lányok jobban odafigyelnek a szobájuk rendjére, már nincs szennyes pelenka a földön, és a gyerekek, ha esznek, apró partedli van a nyakukban. A cumisüvegek is szép lassan eltűntek a földről, kimosva és lefordítva a csap mellett sorakoztak.

A családról, a minta fontosságáról beszélgettünk gyakran. Csakhogy ezek a lányok mind állami gondoskodásban nőttek föl, ahol a család nem létezett, a gyakori otthonváltás következtében még tartós érzelmi kapcsolat sem alakulhatott ki gyermek és gondozója között. Legtöbbjük a gyermekszerepből rögtön az anya szerepébe került, kimaradt az életükből az az idő, amikor szórakozni jártak, baráti kisközösségi körben tapasztalatot gyűjtöttek volna a

kapcsolatteremtés formáiról és lehetőségeiről. Például a lányoknál a társadalmi mobilizáció egyik útja a házasság, amire esetükben – gyermekkel – kevés a lehetőség. Gyermekükkel való kapcsolatuk is ambivalens érzésekkel van átszöve. Például: orvoshoz mentünk az egyik anyukával és a kislányával; az anya reggel óta ideges, ingerlékeny volt. Megkért, öltöztessen fel a gyereket, addig ő is elkészül. Indulásnál a kislány az én kezemet fogta meg a lépcsőn, erre az anyuka: „ez a gyerek nem is szeret engem, nem is kell nekem. Mi bajom lenne nélküle?”

Valódi fájdalmat okozott neki, ahogy a kislány viselkedett. Nincs egy nagymama, egy rokon, akire rábízhatná, ha dolga van, vagy egyszerűen szeretne egy kicsit gyerek nélkül lenni. Ezt az érzést már biztos átélhette olyan anya is, akinek családi háttere van, megértő férje és nagyszülők, akikre számíthat. A feszült helyzetet a kislány oldotta meg azzal, hogy a buszon az anyuka ölébe ült, és ő sírva megpuszilta. Ez a jelenet indított arra, hogy felajánljam a lányoknak, ha olyan dolguk akad, ahova a gyerekeket nem tudják magukkal vinni, szívesen vigyázok a szállón rájuk. Eddig egy anyuka élt ezzel a lehetőséggel.

Megkezdtük az egyéni személyes megbeszéléseket. Ilyenkor leültünk egy szobába, és amennyire a gyerekektől lehetett, nyugodtan beszélgettünk. Készültem előre a beszélgetésekre, strukturált kérdéssort állítottam össze személyre szólóan. Ez már az első alkalommal kudarcot vallott, mert beépítettem a családdal kapcsolatos kérdéseket, de itt egy fallal találtam magam szemben. Reméltem, hogy az esetleg meglévő kapcsolatokat lehetne mobilizálni, de sajnos ez egy kivétellel téves elképzelés volt. Teljesen elzárkóztak attól, hogy erről beszéljünk, ezért egy időre ezt a témát „fekete dobozba” zártuk.

Nehezek voltak ezek a beszélgetések, féltem, hogy tapasztalatlanságom miatt a már meglévő bizalmukat a rossz kérdéseimmel elvesztem. Eleinte nagyon zavart a sajátos nyelv, amit használtak. Több napon keresztül folytattam beszélgetést egy anyukával. Ennek az lett a következménye, hogy egy másik anyuka (az, aki elég önállóan érezte magát) vádlón a fejemhez vágta, hogy én csak az Évát és a Dávidot szeretem (mert hogy velük beszélgettem), és hogy a többiekkel nem foglalkozom. Úgy érzem, ez volt a legnagyobb hiba, amit idáig elkövettem. Nem lett volna szabad kizárólagosan csak egy emberrel foglalkozni napokon keresztül. Ez nem azt jelentette, hogy nem kérdeztem meg a többi anyukától, mit főznek, hogy aludtak a gyerekek, csak azt, hogy kevesebb idő jutott a konyhában a szokásos kávé közbeni beszélgetésre. Ők úgy élték meg, hogy egy embert kiválasztottam közülük. Én úgy, hogy kevés az időm az egyénre. Kértem, segítsenek Évának és nekem abban, hogy minél előbb elérjük a közösen kitűzött célunkat, mert akkor hamarabb tudunk másoknál is egyéni eredményeket elérni. Nem éreztem, hogy sikerült meggyőzőnöm Rózsát, de hasonló jelenetre nem került sor többet.

Éva Dávid édesanyja. Ő az, akiről az első találkozás alkalmával az volt a benyomáson, négyük közül ő a legelesettebb és a leginkább segítséget igénylő. Beszélgetésünk során ez az érzésem beigazolódott. Az ő alapvető problémája anyagi jellegű volt. Igaz, dolgozott főállásban takarítóként, de keresete a folyamatos betegállományok miatt nagyon kevés volt. Kisfia kétszer volt kórházban. Jövedelme a fizetés és az egyedülállóknak járó megemelt családi pótlék együttes összege. A rendszeres nevelési segély megszerzését tűztük ki célul, amihez először az állandó és ideiglenes lakásbejelentéseket kellett tisztáznunk. Egy hónap várakozás után elértük az első igazi sikerélményt, az egyszeri 4.000-Ft-os és a rendszeres 3.000,- Ft-os nevelési segély biztosítását. Aztán meg kellett tanulni beosztani a pénzt.

Éva felelősséggel neveli Dávidot; amikor erről beszéltünk megkérdezi: „Szerinted bennem meg lehet bízni?” Éreztem, mennyire bizonytalan saját magát illetően, gondoltam, meg kell erősítenem abban, amit jól csinál. Elmondtam: azzal, hogy ilyen nehéz körülmények között is

vállalkozott Dávid felnevelésére, nem adta állami gondoskodásba, bizonyította, tud felelősségteljesen gondolkodni, és szerény lehetőségei mellett próbál mindent megadni fiának. Látszott, hogy ritkán dicsérik meg. Az eseménynaplómban erre a napra azt írtam be: Úgy érzem, sikerült (talán) Éva énerőit mobilizálni, és ezzel örömet szereztem neki.

Azóta Éva Dáviddal átkerült a Teleky téri anyaszállóra, ami egy magasabb színvonalú, nagyobb önállóságot követelő hely. Éva beilleszkedése eleinte nehezen ment, többször megkeresett azzal a kéréssel, hogy szeretne visszamenni a régi helyükre. Kértem, legyen türelmesebb magával szemben, néha nehezen megy egy jobb helyzet elfogadása is, de itt gyakorolni tudja a nagyobb önállóságot, és lakótársaitól a főzés tudományát is elsajátíthatja. Eleinte olyan nagy volt az ellenállása (rosszkedvű volt, agresszív, ingerlékeny), hogy elbizonytalanodtam a lépés helyességén, habár ezt a tereptanárom és a másik gondozónő is helyeselte. Lassan Éva megszokta új környezetét. Az új lakás szépsége, az ott lakó anyák kedvessége hozzásegítette a beilleszkedéshez és új helyzete elfogadásához. Örömmel újságolta, hogy Dávid mennyire szeret ott lakni, és már nyugodtan végigalussza az éjszakákat.

Kapcsolatunk nem szakadt meg, hetente meglátogatom őket, ilyenkor beszélgetni szoktunk a gyerekről, új élményeiről, de már nem mint kliens és segítő, hanem mint régi ismerősök.

A lányok közben készültek Rózsa születésnapjára. Jólesett, hogy megkérdezték tőlem, minek örülne Rózsa. Én is hivatalos voltam a bulira, Rózsa megkérdezte, hívhat-e vendégeket, hozzá közelálló barátokat. Kérdése meglepett.

Igaz a házirend szerint tilos vendéget fogadni, de a születésnap ünnep, és a lányoknak is joguk van az ünneplésre.

Együtt készültünk. A jaffás poharakat szépen feldíszítettük narancssal, sütöttem otthon egy gyümölcstortát, és 21 szál gyertyával feldíszítve köszöntöttük Rózsát. Próbáltam nem érzékenyülni. A buli jól sikerült, a kicsik még táncoltak is, csak a torta volt kevés. Gondoltam, a születésnap kapcsán Rózsával közelebb kerültünk egymáshoz. Az anyák közös problémameghatározásánál és a célok kitűzésénél ő is egyetértett azzal, hogy a fő cél az önálló otthonhoz való jutás – ehhez természetesen több pénzre van szükség, ezért a GYES mellett 4 órás munkát vállalnak. Rózsa volt az egyetlen, aki ehhez nem kért segítséget. Hangsúlyozta, hogy ő idáig is meg tudta oldani a problémáit, soha nem kért segítséget senkitől.

Hetek teltek el, Rózsa reggel vitte bölcsődébe Attilát, és a szabad délelőttökön otthon volt vagy sétált. Érdeklődésemre, hogy mit sikerült intéznie, teljesen kiborult, kikérte magának, hogy ne dedósként beszéljek vele, sírt és kiabált. A levegő vibrált körülöttünk, ijesztő volt, hogy a kérdés ennyi indulatot szabadított fel. Másnap Rózsa (megdöbbenésemre) bocsánatot kért. Ez (is) teljesen új helyzet volt számomra! Négyszemközt akart beszélni, tanácsot kérni. Éreztem, nagyon nehezebbre esett ezt kimondani. Nehéz helyzetbe került, úgy tűnt, ismét terhes. Figyelmesen végighallgattam, nem kérdeztem semmit. Amikor befejezte, elmondtam, szerintem ez olyan probléma, amiben egyedül kell döntsön, a jelenlegi lehetőségeit mérlegelve. Vázoltam a számomra adott esetben felmerülő megoldási lehetőségeket, ezt felháborodottan utasította vissza. Nagyon elgyötörtén mentem el, alig vártam, hogy tanfolyam társammal megvitathassam az esetet.

Két napot adtam magamnak, hogy végiggondoljam a történeteket és reméltem, Rózsa is talál megoldást. Tele szorongással léptem be a lakásba. Feltett szándékom volt, hogy nem beszélek a történetekről, hacsak nem kapok konkrét kérést. A két nappal ezelőtti jelenet

ismétlődött meg: kiborulás, bocsánatkérés. Elmondta, mással is megbeszélte a problémát, és belátja, felelőtlenség lenne részéről a helyzet vállalása.

Szerencsére a probléma „magától megoldódott”, így a kapott pénzt privát orvosi vizsgálatra fordíthatta.

Azóta már többször voltunk együtt munkahelyet nézni (Rózsa kérésére), többször előfordult az is, hogy nem tartotta be a megállapodásunkat. Ilyenkor nem teszem szóvá, próbálok időt adni Rózsának és magamnak is, hogy megismerjük és elfogadjuk egymást, ez feltétlenül fontos ahhoz, hogy együtt tudjunk dolgozni a közös célért, a stabil munkahely és az önálló otthon eléréséért.

Ica 4 éves kislányával együtt az anyaoththonba való bekerülésénél aktívan részt vehettem. Jelen voltam a környezettanulmány készítésénél és az első interjúnál. Jólesett, hogy kikérték a véleményemet. Rendkívüli rossz körülmények közül került kiemelésre, saját kérésére. Az interjú során kiderült, hogy méltányossági GYES-t kap és családi pótlékot. A kislány betegeskedése miatt meghosszabbították a GYES folyósítását. Ruhatárunk nagyon szerény, már az első találkozásunkon cipőt kért a kislánynak.

Első benyomásom Icaról az volt, hogy képes a beilleszkedésre és kéri a segítséget. Túl voltunk a bemutatáson, a házirend elolvasásán. Kérdeztem, el tudja-e fogadni az abban leírtakat. Mindennel egyetértett. Beilleszkedése természetesen nem megy zökkenőmentesen, teljesen érthető, ahol négy (csak állami gondozott múltjuk a közös) idegen ember négy aprósággal él együtt egy lakásban, ott elkerülhetetlenek a parázs viták, sértődések. Ica és Tímea pszichésen nagyon leromlott állapotban vannak.

A lányok jelzik, és a saját tapasztalatom is: Ica ingerült és feszült, türelmetlen a gyerekekkel. Ilyenkor a kislány riadt és fél, de ennek ellenére a helyzetet mindig ő oldja föl azzal, hogy odabújik az anyjához. Ismerve Ica korábbi körülményeit, úgy láttam, a probléma megoldását Tímea óvodába járása jelenthetné. Számára is elfogadható volt Tímea óvodai elhelyezése.

Az új anyuka és a kislány megjelenése a szállón a legnagyobb ellenállást Jutkából váltotta ki. Ő a legidősebb a négy lány közül, vele volt a legnehezebb kapcsolatot teremteni. Abból adódik-e vajon, hogy neki a legstabilabb az anyagi helyzete, bizonyos előnyökkel bír a többiekkel szemben? Tőle mindig lehet kölcsönkérni, és szívesen is segít. Természete nyers, csiszolatlan, eleinte, mikor beszélgettünk, azt hittem, hogy haragszik, azért kiabál velem. Később megszoktam, ahogyan ő is az én halk beszédemet. Nagyon szereti a kislányát, Zsanettet. A rendszeresség azonban, amire minden 1 éves kisbabának szüksége van, hiányzott az életükből. Zsanett volt az a kisbaba, aki túrórudin élt heteken keresztül, mert mást nem volt hajlandó enni, és egész nap a szájában lógott a cumisüveg. Előzetes információim szerint (amit tereptanáromtól kaptam) Jutka és Zsanett az egyetlen lakónk, akiket több-kevesebb rendszerességgel látogat a gyerek apja a szállón. A „gyermekem apja” kifejezéssel, amit az apa neve helyett használnak, a lányoknál találkoztam először. Ez az elnevezés nekem nagyon furcsa volt, elfogadtam, hiszen a helyzetüket ismerve jobb kifejezést a férfi megnevezésére, akihez valaha közel álltak, nem is találhattak volna.

Közben a szolgálatnak sikerült újra gyerekruhát szereznie. Amikor felvittem a ruhákat, Jutkáék nem voltak otthon. Ismerve Zsanett méretét, félretettem egy pár szép holmit. Váratlan volt, hogy örült neki, és ami szokatlan volt, megköszönte. „Gondoltál ránk?” – kérdezte. „A lányokkal együtt néztük, hogy jó legyen a méret” – mondtam. Ettől a naptól Jutkával jobb lett a kapcsolat. Gyakran beszélgettünk Zsanett bölcsődei elhelyezéséről és Jutka 4 órás munkába állásáról.

Sikerült megismerkednem Zsanett édesapjával. Szerettem volna tudni, hogy Jutka és Zsanett sorsában, helyzetük megoldásában tud-e segíteni. Kértem Jutkát, beszéljen meg egy időpontot az apával. Nagyon készültem a beszélgetésre.

Feszélyezetttségünk az első percekben feloldódott. Jutka nem kívánt ott lenni a beszélgetésünkön. Az apa kérdések nélkül fél órát beszélt, egyfolytában olyan dolgokról, ami kettőjük intim ügye. Próbáltam a beszélgetés irányítását átvenni, ami szép lassan sikerült. Amit szerettem volna megtudni a jövőt illetően – megtudtam, de nagyon felháborított. Abban a pillanatban, amikor arról esett szó, hogy elveszi Jutkától a gyereket, ha nem tud anyaként viselkedni, úgy éreztem, meg kell védenem Jutkát. Az igaz, hogy vannak nehézségek a gyermekneveléssel kapcsolatban, de ez bármely gyakorló anyának problémát jelenthet, és ez nem ok arra, hogy az apa elvegye tőle a gyereket, még akkor sem, ha az ő nevét viseli, és sokkal jobb anyagi körülményt tudna biztosítani számára. A szolgálat célja az, hogy erősítsük a gyermek kapcsolatát az anyával, és növeljük az anya felelősségérzetét. Csak végső megoldásként, veszélyhelyzetben kerülhet sor a gyermek elvételére. Ezt ő elfogadta, azzal a feltétellel, hogy egy hónap múlva ismét leülünk beszélgetni.

Tereptanárommal megkonzultáltam a beszélgetésemet az apával; ő már tudott erről a helyzetről és az egy hónapos időt, amely alatt Jutka megpróbálja eredményesebben ellátni anyai teendőit, helyesnek tartotta.

Vártam, hogy Jutka érdeklődjön. Éreztem, szeretné tudni, de nem kérdezett. Elmondtam neki, hogy örül az apuka a gyerek fejlődésének, hogy szépen eszik és jár bölcsődébe, de szeretné, ha egy kicsit jobban törődne a tisztántartásával és nevelésével. Jutka erre azt mondta „biztos szidott és el akarja venni tőlem Zsanit”; próbáltam megnyugtatni, és mondtam, 1 hónap múlva ismét fogunk beszélgetni, és hogy én alkalmasnak tartom őt az anyai teendők mélyebb elsajátítására. Láttam, tetszett neki a megelőlegezett bizalom.

Voltak helyzetek, amikor a problémáikat nem tudtam magam megoldani. Főleg az álláskeresés volt nehéz. Együtt kerestük fel a meghirdetett munkahelyeket, ahol vissza kellett volna menni egy későbbi időpontban, nem jelentek meg. Napokig ültek otthon elkeseredve, hogy nem sikerült megszerezni az állást, de volt olyan anyuka is, akinek a munkahelykeresése az Expressz újság megvásárlásában merült ki.

Az anyák közül Marika az, akinek a legkevesebb tanácsot kell adni az életvezetésben. Ő és kislánya, Niki, családként működnek. Nagyon szoros a kapcsolat kettőjük között. Marika kiválóan takarít és rendet tart a környezetében, szeret főzni, csak ritkán kérdezi meg, mit hogyan kell csinálni. Jövedelmük a méltányossági GYES-ből és a családi pótlékból áll. Az apa rendszertelenül segíti őket. Néha együtt mennek kirándulni. Ügyei intézésénél nagy segítség Irén, Marika utógondozója. Sikerült kijárnia egy XII. kerületi önkormányzati lakást, ami jelenleg már beköltözhető állapotban van, és Marika a magas életkezdesi pénzből a fürdőszoba kialakítását tervezi, a beköltözés előtt. Megkért, menjek el vele a lakásba, és próbáljuk együtt berendezni.

Megismerkedésünk után kérdésemre, hogy igényli-e a segítségnyújtást, azt válaszolta, szeretné Nikit bölcsődében elhelyezni, de nagyon bizonytalan, hogy a kislánynak jó lenne-e.

Mondtam, ebben neki kell döntenie-e, de jelen esetben én is nagyon előnyösnek tartom mindkettőjük szempontjából a bölcsődét. A költözködéssel járó hercehurca nem tenne jót a kislánynak, és neki is jobb lenne, ha nyugodtan, gyerek nélkül tudná intézni a hivatalos ügyeket. Az ilyen szoros anya-gyermek kapcsolatnál eleinte biztos mindkettőjüknek nehéz lesz, és abban egyetértettünk, hogy az anya maradjon a gyermekével, ameddig lehet. Valószínűleg a kezdeti elválási nehézségek után Niki örömmel fog bölcsődébe járni. Marika

maga választotta ki a bölcsődét a XII. kerületben, hiszen nemsokára odaköltöznek, és nem lenne jót Nikinek a bölcsődeváltás. A térítési díj, anyagi helyzetüket ismerve, magas volt. Van lehetőség a díj mérséklésére, illetve díjmentességre, meg kell kérvényezni, ezt Marika nem tudta. Megkért, írjam meg a kérvényt, én pedig szerettem volna, ha együtt készítjük el; ezek után ő fogalmazta meg, kis segítséggel. Niki térítésmentesen jár a bölcsődébe. Úgy érzem, Marika minimális segítséget igényel, inkább a közös programok hiányoznak neki.

Úgy érzem, sikerült kialakítanunk az anyákkal, gyermekeikkel egy olyan kapcsolatot, amelyben az anyák érzik, hogy megbecsülik őket, törődnek velük. Ha szükséges, tanácsot kapnak problémájuk megoldásához. Ez kiegyensúlyozottabbá, türelmesebbé teszi őket gyermekükkel és nehézségeikkel szemben. Természetesen ez jó hatással van a csöppségekre is, akiknek ez az átmeneti szálló jelenleg az otthonuk, és ők már életük kezdetén megtanultak alkalmazkodni a többi gyerekhez, a körülményekhez, hogy például este a fürdetésnél sorba kell állniuk, vagy nem mindig kaphatják meg a szobában lévő játékot, mert nem az övék.

Az anyákban felmerült az igény, hogy együtt tehetnének egy hosszabb egynapos kirándulást. Szerintem ez a legnagyobb eredmény, amit mi közösen elértünk. Az, hogy a kényszeregyüttlakás mellett a szabadidejüket is közösen szeretnék eltölteni. Ehhez segítséget kaptunk a GYIVI-től, ahol tereptanárom felajánlotta az intézet buszát a kiránduláshoz:

Szerintem azok a leányanyák, akik a gyermeküket egyedül is vállalnák, de az egyre nehezebb gazdasági helyzet a lakásproblémák és helyzetük kilátástalansága miatt a kórházban „felejtik”, vagy rögtön csecsemőotthonba adják a babákat, ha nagyobb számban igénybe vehetnék az átmeneti anyaothont, jobb esélyekkel indulnának.

NaNE!

NaNE!

Nők a Nőkért
EGYÜTT AZ ERŐSZAK ELLEN
Tel/fax: (36 1) 216 1670

SEGÉLYVONAL NŐKNEK

Egyre több nő és gyermek éli át az erőszak különböző formáit. Ön is úgy érzi, hogy szükség van egy olyan helyre, ahol támogatást és megerősítést kapnak azok, akiket megvertek, megerőszakoltak? Mi is!

Ezért segélyvonalat indítottunk, ahol lelki, orvosi és jogi tanácsadás mellett bárki olyan emberek meghallgatására talál, akik problémáit komolyan veszik, nem kételkednek szavaiban, és ahol ő döntheti el, hogy az adott lehetőségek közül mi a megfelelő számára. Ehhez olyan nőket keresünk, akik részt vennének egy hétvégi képzésen és önkéntes segítőként heti pár órát nyújtanának szabadidejükből.

Ha Ön is szeretne tenni valamit, érdeklődni lehet a 216-1670 telefonszámon, hétköznap délután 2-6-ig.

NaNE! Nők a Nőkért Együtt

1994-ben, a család évében sokszor szóba került, milyen fontos a család, ritkábban esik azonban szó arról, hogy a család nem mindig nyújt elég szeretetet, biztonságot tagjainak, gyakran megfélemlítésen és erőszakon alapul.

A társadalmi feszültségek sok esetben a családokban csapódnak le, ahol erőszakot válthatnak ki, évről évre emberek százezreinek okozva testi és lelki kínokat. Az erőszak mindig a gyengébbek, védtelenebbek ellen irányul – különösen a nők és a gyermekek ellen.

A rendelkezésre álló bűnügyi statisztikák alapadataiból megállapítható, hogy az összes 14 éven felüli női áldozatnak mindegy negyede családon belüli cselekmény sértettje. Különösen kiemelkedő a családon belüli erőszak a személy elleni bűncselekményeknél és ezen belül is elsősorban az emberölésnél, ahol a női áldozatok kétharmada otthonában válik sértetté, valamint a testi sértéseknél, ahol a női áldozatok 40%-a a családon belül szenved el a sérülést. Döbbenetes nemzetközi adat, hogy az erőszakos családban felnőtt gyerekek 52%-a felnőtt korára maga is erőszak áldozata vagy elkövetője lesz. A családban tapasztalt minták így öröklődnek és terjednek tovább.

Az erőszak áldozatainak helyzetét súlyosbítja, hogy a nyilvánosság – beleértve igen sok szakembert: rendőrt, bírót, orvost, tanácsadót – nem tanúsít elég együttérzést, megértést. Sőt, elterjedt az a vélemény, hogy maguk az áldozatok hibásak az ellenük elkövetett erőszakért. Emiatt gyakran magukra maradnak, nem találnak megfelelő segítséget, támogatást, kiutat.

Az erőszak csökkentése és megelőzése céljából hoztuk létre a Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NaNE) Egyesületet. Abban szeretnénk segíteni, hogy akit erőszak ér, tudja azt, hogy mit tehet ellene, tudja azt, hova, milyen jellegű segítségért fordulhat, milyen lehetőségei vannak.

Alapelvünk, hogy nem hozunk döntéseket mások helyett; a segélykérő mindig maga határozza meg lépéseit. Hisszük, hogy mindenkinek joga van a félelem nélküli élethez. Minden nőnek és gyermeknek joga van ahhoz, hogy védelmet, támogatást kapjon, hogy tiszteletben tartsák kívánságait, egyéni döntéseit.

A NaNE tevékenységei

Segélyvonalat működtetünk 1994. február közepe óta (216-1670). A segélyvonalon (melyen kizárólag önkéntes segítők nyújtják ezt a szociális szolgáltatást) meghallgatjuk a hozzánk fordulót, segítjük problémái reális megítélésében, amennyiben igényli lelki, jogi és orvosi tanácsokkal látjuk el, illetve tovább irányítjuk megfelelően képzett szakemberekhez. A hónap első szerdája „nyitott nap”, amikor csoportosan is megbeszélhetjük gondjainkat.

Tudva azt, milyen fontos szerepet játszik az erőszak mindenkori elfogadásában a nevelés, a média, a közvélemény és a jog, hosszú távú felvilágosító kampányt indítunk. Szeretnénk szembeszállni azzal a gondolattal, hogy az erőszak elkerülhetetlen, de legalábbis elfogadható társadalmi jelenség. Célunk az emberi konfliktusok erőszakos kezelésének csökkentése, a későbbiekben tananyagokat dolgozunk ki, törvénymódosításokat kezdeményezünk.

A fenti célok érdekében konferenciát szerveztünk 1994. május 27-29. között Budapesten *Erőszak és Demokrácia* címmel, a magyar résztvevőkön túl külföldi szakértők közreműködésével. E konferenciának komoly sajtóvisszhangja volt.

A segélyvonal eddigi működése egyértelműen bizonyítja, hogy nagy igény van ilyen jellegű telefonszolgálatra, nem csupán Budapesten, hanem vidéken is. Somogy megyében, Karádon rövidesen bejegyzik a helyi NaNE szervezetet, de Ajkáról, Veszprémből is megkerestek már hasonló tervekkel.

Azt szeretnénk, ha minél kevesebb embert érne erőszak, és ha munkánk minél hamarabb fölöslegessé válna. Céljaink megvalósításához kérünk támogatást és megértést az erőszak áldozatai számára.

A NaNE Egyesület nonprofit szervezet, amely a bántalmazott nők és gyermekek számára indított segélyvonallal új szociális szolgáltatást indított el Magyarországon. A szolgáltatást önkéntes segítők nyújtják, akik szakemberek iránymutatásával sajátítják el az ilyen tanácsadáshoz szükséges készségeket.

MIT JELENT A NŐK ELLENI ERŐSZAK?

- Fizikai erőszakot: ütések, fojtogatás vagy rendszeres verést; ki- vagy bezárást
- Nemi erőszakot: bármiféle, a nő hozzájárulása nélküli nemi aktust
- Lelki terrort: a nő szellemi leigázását, megfélemlítését, mely az önbecsülésnek elvesztését célozza.

Például:

Ha férjed, élettársad vagy barátod

- állandóan leszól, gorombáskodik veled, mások előtt megaláz;
- megpróbálja elhitetni, hogy ostoba, értéktelen vagy akár örült vagy;
- nem engedi, hogy eljárj otthonról, barátaid legyenek;
- szexuális tárgyként kezel.

Előfordult-e, hogy

- veréssel fenyegettek, ha megpróbálsz külső segítséget kérni, vagy ha válni akarsz?
- féltetted magad vagy gyermeked életét, testi épségét?
- kilátástalannak láttad a helyzetet?

A nők bántalmazása, életveszélyes megfenyegetése is bűncselekmény!

MIÉRT TŰRIK A NŐK A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKOT?

- Mert büntudatot éreznek, vagy szégyellik magukat
- Mert nem akarják, hogy mások is megtudják, ami velük történik
- Mert félnek, hogy nem hinnének nekik
- Mert reménykednek, hogy társuk megváltozik
- Mert nem akarják, hogy széthulljon a családjuk
- Mert félnek a férfi bosszújától
- Mert nem tudják, hova menjenek, miből éljenek majd.

HOLOTT

- mindenkinek joga van a félelem nélküli élethez. Minden nőnek és gyermeknek joga van ahhoz, hogy tiszteletben tartsák kívánságait, egyéni döntéseit, hogy biztonságban érezze magát az otthonában.

Senkinek nincs joga bántalmazni téged.

MIBEN SEGÍT NEKED A NANE?

- abban, hogy ne maradj magadra
- abban, hogy megtudd: van választási lehetőséged
- abban, hogy megtaláld azokat, akik segíteni tudnak neked
- minden nap 18-22h-ig 216-16-70

Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen, 1462 Budapest, pf. 660

Írta: Roth Mária

Az állami gondozás Romániában 1990 előtt és után

1989 decemberétől, amikor a világ kezdte felfedezni a romániai valóságot, hamar rosszhírvé vált a romániai gyermekgondozás. Az ide irányított segélyszállítmányok kísérői és riporterek sokasága egymás után fedezték fel a nyomorúságos csecsemőotthonokat, gyermekházakat, (szellemi, érzékszervi, mozgási) fogyatékos otthonokat, ideggondozókat. A szenzációéhes riporterek és közönségük nem győztek sajnálkozni azon, amit láttak, illetve amit a kamerák a szemük elé tártak. A legkülönbözőbb beállítottságú és eredetű szakemberek figyeltek fel a romániai állapotokra, előbb elborzadtak, majd elkezdték az okokat keresni. Már 1990-ben nagy nemzetközi nyomás nehezedett Románia akkori kormányára, hogy változtassa meg az állami gondozásra szoruló gyerekek életkörülményeit.

A kommunista rendszer visszaélései Ceausescu nevével, hírhedt népességszaporulati politikájával, gazdaságpolitikájával kapcsolódnak össze, az elvetemültségével, amellyel nem vett figyelembe semmi olyasmit, amivel nem lehetett dicsekedni. Az a kb. 90. 000, nulla és tizenhét év közötti gyerek, akik szüleiktől elválasztva, elhagyva vagy árván az állami gyermekgondozási hálózatban nevelkedve sínylődött a 80-as években – ebből kb. 40. 000 fogyatékos intézetben nevelkedett –, igazán nem válhatott dicsekvés tárgyává. Ezért vált ez az intézményrendszer annyira zárttá, ezért csökkentették minimálisra a külvilággal való kapcsolatokat.

Az állami gondozási hálózat

Az ilyen intézetekre szánt pénzt is a minimálisra, sőt az alá redukálták. Az esetek többségében az anyagi ráfordítás meg sem közelítette a szükségleteket. Sem az ételmezési költségeket, sem a téli fűtést, sem a ruházkodást, sem az áramellátást, sem a gyógyszeres kezelést illetően, hogy a több személyzetet és más minőségű foglalkozást igénylő pszichológiai szükségletek kielégítéséről egyelőre ne is beszéljünk.

A kommunista Románia állami gondozási intézményeinek egyes jellemzői

- Nagy (általában 100 és 400 közötti) gyermeklétszámú intézetekről volt szó.
- Alkalmatlan épületekben kaptak helyét (rég, hideg kastélyok, vastag falakkal – mint például a dicsői kastély, ahol súlyos szellemi fogyatékosok otthon-kórháza működik, vagy a gyalui kastély, ahol állami gondozottak számára kisegítő iskola működik).
- Gyakran kisebb, eldugottabb településeken, nehezen megközelíthető helyeken helyezték el őket (főleg, ha súlyos fogyatékosokról volt szó).
- Sok helyen nem volt bevezetve gáz és/vagy víz, tehát nehéz volt megfelelően megoldani a tisztálkodást, a mosást, a főzést.

- Kevés volt a tüzelőanyag, a gyakori téli nagy hidegben nem volt elégséges a fűtés.
- Kevés volt a személyzet, még kevesebb a képzett személyzet.
- A nevelés leginkább tekintélyközpontú volt, gyakori a gyerekek fizikai fenytése.
- Az intézetek zártak voltak, kevés volt a látogató, nem keresték a kapcsolatokat a szülőkkel, a gyerekek számára majdnem lehetetlen volt átkerülni egyik intézetből a másikba.
- A gyerekek minimális egyéni történettel, kevés adattal érkeztek az intézetbe, majd ugyanúgy kerültek onnan tovább.

Az állami gondozásban történt változások 1990 után

A komoly nemzetközi nyomás hatására 1990 nyaráig a kormány megtette a legsürgősebb lépéseket: jelentősen megnövelte a gyerekek napi ellátására és az intézetek fenntartására szánt összegeket, valamint megduplázta a gondozószemélyzet létszámát, lehetőséget adva a szakképzett és magasan képzett személyzet (pedagógusok, pszichológusok, beszédjavítók, gyógypedagógusok, szociális munkások) alkalmazására is. A fogyatékosok súlyos helyzete és az állapotukra odafigyelő nyugati szervezetek hatására új központi fórum jött létre, a Fogyatékosok Állami Igazgatósága, saját költségvetéssel, melynek helyi képviselője a Fogyatékosok Megyei Felügyelősége. Feladata minden fajta és korú fogyatékosra kiterjed, nevelési, egészségi, anyagi szükségleteiket hivatott biztosítani. Tehát az állami gondozott gyerekek valamennyien – függetlenül attól, hogy egészségügyiek vagy tanügyiek – a hatáskörükbe kerültek. Bár e hivatal egyes pozitív intézkedései vitathatatlanok (például az eddigieknél jelentékenyebb összegű nyugdíjak biztosítása a fogyatékosok számára, de főleg a súlyos fogyatékos gondozó családtag javadalmazása), a várt eredmények elmaradtak, 1994-ben pedig az intézmények egy része újra visszakerült az illetékes minisztériumok hatáskörébe.

1992-ben új országos („nemzeti” elnevezésű) Gyermekvédelmi Bizottság alakult, amely egyesíteni kívánja a gyermekekkel kapcsolatos különböző kezdeményezéseket és intézkedéseket: Erre azért volt szükség, mert a megfigyelők a gyermekvédelemben továbbra is felmerülő problémák egyik okát az e területen meghozott rendelkezések összehangolatlanságára vezették vissza. Az állami hatóságok úgy gondolták, hogy ezzel megtették minden rájuk tartozót. A külföldi szakemberek által követelt többi változtatást a helyi vezetőkre és szakemberekre bízták.

A változások fő mozgatóereje az a nyugatról jövő felhívás volt, hogy Románia nem hagyhatja figyelmen kívül az állami gondozásban nevelkedő gyerekek ügyét. A médiák által közvetített szomorú, elhanyagolt, a nyugati szem számára embertelen körülmények között (Európában) élő gyerekeknek, a koncentrációs táborok légkörét felidéző látványa segélyakciók özönét indította el. Számptalan szervezet, zömével az önkéntes szektorból, kezdeményezett programot a romániai gyerekek érdekében. Ezeknek egy jelentős része nem csak adományokat osztogatott, hanem önkénteseket és szakembereket küldött és alkalmazott, hogy a gyerekekkel foglalkozzanak, a munkaerőhiányt minden téren pótolják, és – amit legfontosabbnak tartok – hogy a vezető, valamint a gondozó személyzetet kiképezzék. Az egészségügyhöz és tanügyhöz tartozó intézmények nagy többségét bevonták különféle fejlesztő programokba. Magasan képzett külföldi szakembergárda intenzív, valamint hosszú távú kurzusokat szervezett, hogy a személyzettel megismertesse a gyerekek szükségleteit és ezek kielégítésének különféle módját, valamint, hogy a helyi és állami felelős személyeket az

intézményes gondozás lehetséges alternatíváival szembesítse. Neves nemzetközi szervezetek, mint a Medecins du Monde, Medecins sans Frontieres, Handicap International, Vöröskereszt, Máltai Szeretet Szolgálat, Johanita Lovagok, Christian Children's Fund, World Vision, Save the Children, Aid to Románia stb. befolyási övezetekre osztották az országot, és legjobb tudásuk szerint próbáltak hatni a gyermekvédelmi intézményekre és az ott dolgozókra. Ezeken kívül nagyszámú helyi jelentőségű nyugati szervezet rendezett nagyméretű gyűjtéseket és toborzott szakembereket, hogy egy bizonyos iskolát vagy otthont a gyermekek szükségleteinek megfelelően átalakítson. Általában a személyzet szakmai képzését is, a lehetőségeikhez képest, célba vették: elsősorban a vezető beosztásban lévők számára külföldi tanulmányutakat szerveztek, gyerekeknek és gondozóknak egyaránt ajándékokat hoztak, helyi tanfolyamokat indítottak.

Mindezek után jogos a kérdés, hogy mi volt a hatása ennek a nagyméretű nemzetközi hadjáratnak? Hogyan alakult az állami és a fogyatékos intézetekben gondozott gyerekek további sorsa?

Nyilvánvaló változások mentek végbe: az addig zárt intézetek kinyitották kapuikat a látogatóknak, tehát jobban vigyáztak, hogy a kifelé nyújtott kép a vendégek számára elfogadható legyen. Sok intézetben, nagymértékben a külföldi támogatók segítségével, elkezdtek felújítani a bútort, a mosdófelszerelést, új mosógépeket, kályhát, televíziót és egyéb olyan kelléket vásároltak, amitől az intézetek családisabbá váltak, a gyermekek mindennapi élete és a személyzet munkája pedig valamivel kényelmesebbé. A régi törvények fennmaradása mellett egyes új törvényeket is megszavaztak, például az örökbefogadás területén. Ennek a törvénynek az életbelépésétől még majdnem két év kellett elteljen, ameddig egy újabb törvény lépett életbe arról, hogy mikor lehet egy, a szülei által elhagyott gyereket hivatalosan is „elhagyott”-nak, tehát örökbefogadhatónak nyilvánítani. Csak amikor ez is megjelent (1993 nyarán), akkor derült ki, hogy rövid időn belül szembekerülünk számos „hivatalosan elhagyottnak” nyilvánított, legkülönbözőbb korú gyerekekkel, akiket senki sem akar örökbefogadni, és akik számára semmilyen legális, anyagi vagy további hivatalos gyermekvédelmi intézkedés vagy elgondolás a mai napig sem került nyilvánosságra.

A gyermekvédelem változásai nehézségei, akadályai – 1990 után

- Az anyagi feltételek messzemenően elégtelenek (mind a családokban, mind az intézetekben nevelkedő gyerekek számára).
- A törvények hézagosak, ellentmondásosak.
- Hiányoznak az anyagi lehetőségek és az adminisztrációs keretek a törvények betartására.
- A szociális munka bürokratikus jellegű.
- Hiányoznak a szakemberek, akik fel tudnák mérni a gyerekek valós helyzetét, életmódjuk minőségét, az ellenük esetleg elkövetett erőszakot.
- Egyelőre kevés a szakképzett szociális munkás, sok ilyen állást szakképzetlenek foglaltak el.
- Nincs tradíciója a rendőrséggel való együttműködésnek.
- A közvélemény nem elég érzékeny a védelemre szoruló gyerekek egyes csoportjai iránt.
- A politikusok érzéketlenek a gyermekvédelmi kérdések iránt.

Mivel e befektetések többsége nem az állami alaphól származott, ezért nem készült el egy, a gyermekotthonokban létrejött változások pontos leltára és sajnos azt sem lehet tudni, hogy melyek azok az otthonok, amelyek kevés segélyben és támogatásban részesültek. A romániai állami gondozásra szoruló gyerekek intézeti hálózatának talán legszembeötlőbb jellemzője az a kevés összpontosított információ, ami az intézeten belüli életminőséget és a társadalomba való beilleszkedést illeti.

Ami nyilvánvalóan érdekli a szakembereket, az nemcsak az intézetekben elhelyezett gyerekek száma, hanem az egészségügyi, élelmezési, anyagi, szellemi és szociális élet minőségi mutatói is. Az utóbbi négy évben történt változások eredményeit csak ilyen komplex, átfogó vizsgálatokkal lehetne valóságosan felmérni.

Az utóbbi évben Romániában ezt a feladatot ugyancsak a külföldi szervezetek vették magukra. A gyermekvédelem számára két fontos vizsgálat eredményeiről szeretnék ezúttal beszámolni.

Az első felmérést a világszerte ismert Medecins du Monde francia szervezet végezte 1991 őszen és telén. Az 1993-ban kiadott leíró jellegű, keresztmetszeti vizsgálatot három megye (Kolozsvár, Hunyad, Temesvár) állami gondozott gyermekintézetében végezték, társadalomtudományos módszerekkel. Egyrészt összegyűjtötték és elemezték az intézetekre vonatkozó összes statisztikai adatot, másrészt egyéni orvosi és pszichológiai vizsgálatok alapján a gyerekekről gyűjtöttek adatokat egy réteges, véletlenszerű mintavétel alapján. Az egyes gyerekekről az adatgyűjtés az iratokban fellelhető információkból indult ki, majd a személyzet feljegyzéseit összegezte, azután a gyermek alapos orvosi vizsgálata (az érzékszerveket is beleértve) és pszichológiai tesztelése (életkortól és az egyéni összetevőktől függően a Brunet Lézine, Mac-Carthy, Goodenough, Raven, WISC, Kohs és egyéb tesztekkel) következett. Érthető tehát, hogy e vizsgálat eredményei közül különösen azok érdekesek, amelyek a vizsgált populáció orvosi és pszichológiai adataira vonatkoznak.

Ezek szerint az intézményekben nevelkedő gyerekeknél gyakoriak a különböző testi megbetegedések. E tanulmány szerint, egészségvédelmi szempontból az a gyerekpopuláció tekinthető egészségesnek, amelynek az alultápláltság mutatója szempontjából, 2, 5%-nál kevesebb tagjánál található egy -2-nél kisebb „z” (standard értékben mért) eredmény. Ehhez a 2, 5%-hoz képest, a gyermekvédelmi intézményekben a helyzet a következőképpen mutatkozott 1991-ben:

Az alultápláltság aránya a gyermekvédelmi intézetekben (1991–IOMC, CDC Atlanta és UNICEF jelentése)

- súlyos fogyatékosok kórházában –19%
- csecsemőotthonban – 15%
- érzékszervi fogyatékosok
- iskolájában – 12%
- gyermekotthonban – 8%
- pszichiátriai gyermek
- kórházakban – 7%
- kisegítő iskolákban – 6 %

(i.m. 4. 56 o.)

Az iskolás korú intézményben nevelkedő gyerekek 35%-át jellemzik iskolai-tanulási nehézségek (bukás, ismétlés, a kornak nem megfelelő iskolai haladás).

A csecsemőotthonokban felvett mintából az esetek 52%-át a normális szociális kölcsönhatási mutató, míg 48%-át alkalmazkodási zavar jellemzi (18%-ban a kapcsolatot ajánló taszítása, 18%-ban a túlzott ragaszkodás és 12%-ban diszkordáns, zavart magatartás volt megfigyelhető).

Ami a pszichológiai fejlődést illeti, már a csecsemőotthonban nagy különbség van a kisebb, illetve az idősebb gyerekek között, az előbbieik javára:

Szellemi fogyatékoság gyakorisága a csecsemőotthonban

ÉLETKOR	<3	>3
vizsgált gyerekek száma	124	59
normalitás	46.9%	34.1%
enyhe sz. fogyatékoság	27.6%	20.6%
közepes sz. fogyatékoság	15.4%	21.7%
súlyos sz. fogyatékoság	7.5%	19.7%
nagyon súlyos szellemi fogyatékoság	2.6%	3.9%

Szellemi fogyatékoság gyakorisága a gyermekotthonban

vizsgált gyerekek száma	484
normalitás	67,1%
enyhe sz. fogyatékoság	25,9%
közepes sz. fogyatékoság	6,2%
súlyos sz. fogyatékoság	0,8%
nagyon súlyos sz. fogyatékoság	0

(Kolozs, Hunyadi és Temes megyék adatai szerint, Medecins du Monde, 1992.)

Az eredmények elemzéséhez tudni kell, hogy az iskoláskorú, intézetben nevelkedő gyerekek többszörös rostáláson estek keresztül. Azok, akik óvodába kerüléskor, majd iskolába kerüléskor nem felelnek meg a felmérésnek, fogyatékosok óvodájába vagy iskolájába kerülnek. Tehát elvben az iskolás korú állami gondozott gyerekek statisztikai mutatóinak az eloszlása egy átlagos gyerekpopuláció eloszlásának kellene megfeleljen, ami szerint a 3-4% szellemi fogyatékosági arány nagyon magasnak tekinthető.

Az intellektuálisan normálisnak minősített gyerekek sem mentesek bizonyos fejlődési rendellenességektől, főleg érzelmi zavaroktól. Az említett tanulmány szerint a gyerekek 30%-a viseli a hospitalizmus valamilyen nyomát.

Ugyanakkor, az 5 év alatti intézményi gyerekek 48%-a beszédfejlődésben elmaradott a korának megfelelő átlagtól.

Bármilyen aggasztóak is az idézett adatok, amelyek az állami gondozásban nevelkedő gyerekek szellemi fejlődésének jelenét (és egyben a jövőjét is) illeti, mégis nagy előrelépést jelentenek az általam a kolozsvári Csecsemőotthonban 1985. és 1989. között felvett adatokhoz képest:

Nyilvánvaló, hogy a kolozsvári adatok nem terjeszthetők ki az összes romániai intézményre az adott periódusban, de azért jól szemléltetik az elsősorban orvosi gondozás keretei között felnőtt gyerekek korai szellemi lemaradását, és ugyanakkor azt a hagyatékot,

amelyet a jelen periódusban magunk mögött kellene már tudjunk. Ehhez a szinthez képest a Medecins du Monde által közölt adatok sokkal jobb eredményt mutatnak, amelyek, ha egyáltalán nem is megnyugtatóak, mégis biztatóak a csecsemőotthonok fejlesztésére vonatkozólag. Ezek mellett a korábbi helyzet súlyosságának a reális felmérése, bármilyen késői is legyen, elgondolkodtat arról, hogy milyen melyek kellene legyenek azok a változások, amelyek normalizálhatnák a romániai állami gondozott gyerekek helyzetét.

Egy másik szükséges elemzési szempontunk az állami intézményekbe az utóbbi években beutalt gyerekek létszámának a dinamikája. Ha összehasonlítjuk a különböző forrásmunkák által közölt adatokat, meglepő különbségeket találunk, aminek az egyik elfogadható magyarázata az, hogy az adatok ugyanazon év különböző hónapjaiban lettek rögzítve.

IRODALOM

1. Anuarul Statistic al României. 1993., Comisia Natională de statistică.
2. D. Hornea: Studiu privind situația leagănelor de copii din România. Studiu privind situația caselor de copii din Rontania, Ocrotiti Copiii, iunie-iulie 1992.
3. N. Lotreanu, coord. editare: Situația copilului și a familiei în Rontania, UNICEF, Comitetul National pentru Protecția Copilului, Guvernul României, 1994.
4. Studiu privind copiii plasati în sejur lung în județele Hunedoara, Cluj, și Timis, vol. I. sill, Medecins du Monde, Comisia Comunității Europene, INSERM– unité 265, Observatoire Régional de la Santé du Languedoc-Roussillon, Liga Româna de Sănătate Mintală, Institutul pentru Copii și Fani, București, iunie 1993.
5. D. Tobi, J. Krant, J. Meltzer: Descrierea și analiza administrării sistemului de protecție socială pentru copii și familii din România cu recomandări pentru acțiune, UNICEF, România, august 1993.
6. Zamfir, J., Pop M. A., Zamfir, E., România '89-'93, Dinamica bunăstării și protecția socială, Editura Expert-Ūnicef, București, 1994.
7. Carta Alba a Asistenței Sociale, editat de Ministerul Muncii și Protecției Sociale, București, 1992.

Egy másik megbízható jelentés szerint, amit az UNICEF, a Nemzeti Gyermekvédelmi Bizottsággal együttműködve és az Egészségi Minisztérium adatai alapján adott ki, a csecsemőotthonra vonatkozó adatok a következők:

Ugyanebben a jelentésben 25737 kiskorú és kb. 2000 nagykorú gyermekotthoni gondozottat tart nyilván az Oktatásügyi Minisztérium.

Rajtuk kívül kb. 6000 gyermek tengődik huzamos ideje, a szülei által ideiglenesen elhagyva, különböző kórházakban (gyermek-ideggondozó, gyermekosztály, szülészeti, TBC, AIDS- és egyéb szanatóriumokban).

Az UNICEF által egy másik, 1993-ban közreadott jelentésben (5, 15.- q.) egy amerikai kutatócsoport a gyermekvédelmi intézetekben lévő 93000 gyerekről tudósít, ami jelentős növekedés az 1992-es adatokhoz képest. Sajnos, bár az adatok az illetékes minisztériumoktól származnak, nem teljesen egyértelműek, mert nem egységes és nem rendszeres az adatgyűjtés módja és központi osztályozása. Ennek ellenére mind a közvélemény tapasztalatai, mind a tudomásunkra hozott adatok szerint a gyermekvédelmi intézetekbe kerülők száma újra nő,

ahelyett, hogy csökkenne. A nemzetközi örökbefogadás és az abortusz legalizálása, vagyis a nem kívánt gyerekek számának csökkenése következményeként 1990-ben és 1991-ben ez a szám csökkent. Ezzel szemben 1992 óta az állami gondozásra szoruló gyerekek száma újra folyamatosan nő. A határokon túli örökbefogadás lehetőségeit erősen korlátozták. Romániában pedig a családok olyan, kicsi és egészséges gyereket fogadnak szívesen örökbe, aki szellemileg ép, problémamentes és nem cigány eredetű. Ezen kívül ugyancsak kézenfekvő magyarázat az általános anyagi körülmények romlása. Ezt néhány adattal is bizonyítani kívánjuk. (UNICEF-jelentés, 1994.):

1992-1993-ban egy elszegényedési áradat indult el Romániában. 1993-ban a reáljövedelem az 1989-beli reáljövedelem 66%-át jelentette.

A gyermeksegélyek jelentősége a jövedelmeken belül tovább csökkent: 1989-ben 2,9%-ot jelentett, míg 1993-ban ez 0,8%-ra csökkent.

A munkanélküliség komoly növekedése elsősorban a sokgyermekes és alacsony képesítésű szülőket érintette.

Jelentősen megnövekedett a szülők hozzájárulása a bölcsődék és napközik költségeihez, ezért sok család, főleg a sokgyermekesek, lemondtak arról, hogy gyerekeiket napközbeni gondozási intézetekbe helyezték el.

A sokgyermekes anyák támogatása, ami annak idején, bár kevés volt, de mondjuk két gyerekcipő árának megfelelt, számértékben nem változott, de most már csak egyetlen, félkilós kenyeret lehet rajta venni (400 lej).

Mindenféle támogatás megszűnt a legszükségesebb élelmiszerekre, valamint a gyerekruhákra, lábbelikre és tanfelszerelésekre vonatkozóan is.

„A régi szociális támogatási formákról való lemondás gondolata egy új gyermekvédelem fogalmával társult, amelyik sokkal jobban rá kellene irányuljon az egyes családok valós jövedelmezési lehetőségeire. Az új gyermek- és családvédelmi rendszert már 1992-ben életbe kellett volna léptetni, de még most, 1994 nyarán sincs meg az erre vonatkozó törvénytervezet.”

(UNICEF-jelentés 1994. 73. o.)

Az állami gondozott gyerekekkel kapcsolatos mai politika kilátástalanságát a más országokban elterjedt alternatívák hiánya jellemzi: az örökbefogadás és az elhelyezés (vér szerinti családoknál vagy nevelőszülőknél) nagyon csekély arányát képezi a családon kívüli gondozásra szoruló gyerekeknek. Több kezdeményezés bizonyult sikeresnek, és ezek arra hivatottak, hogy nagyobb támogatást nyerjenek az állami szervek részéről. Ezzel szemben a családok támogatása továbbra is a gyermekeknek járó segélyből áll, amit ezek esetében nem a természetes család kap, hanem az új családban élő gyermek. Nem kap támogatást a nem állami szféra; a családtámogatási, prevenciós szolgáltatások jelentőségét, ha fel is ismerik, pénzt nem lehet rá szerezni.

A fentebb említettekből kirajzolódik a romániai gyermekvédelem 1989. előtti és utáni helyzete, főleg ami a gyermekintézményeket illeti. A helyzet súlyosságát az az egyetlen körülmény enyhíti, hogy széleskörű nemzetközi érdeklődés követi az állami gondozott gyerekek helyzetét, melyet csak tágabb körű szociális intézkedések meghozatalában vélnék megoldhatónak.

Írta: Sörös László

Törvények közt bújócska

Az egyszerűség kedvéért nevezzük őt Ancsának! Illik rá ez a név, mert a szép cigánylányok közül való, s a természet megajándékozta bőkezűen mindennel, ami a szépséghez kell. Mindezekon felül értelmes is, jól kommunikál.

1990 nyarán érkeztek meg két hűgával az otthonba. Két öccsük a csecsemőotthonba került. A lányok az első időszakban megszeppentek voltak. Nehezen nyíltak meg, állandóan Anca közelségét keresték. Kapóra jött az öthetes táborozási program, így ők is elutaztak velünk. A tábor a Balaton partján, egy nevelőotthon területén szerveződött, s a két otthon növendékei között jó barátság szövődött már évek óta. Az első két héten minden a legnagyobb rendben volt, semmi sem zavarta a gondtalan nyaralást. A harmadik héttől azonban fel kellett figyelni a nevelőnek arra, hogy a paftner otthon növendékei közül, különösen a 14-16 év közötti cigányfiúk csapatosan szinte mindig a táborban vannak, s azokat a programokat látogatják előszeretettel, ahol Anca is ott van. Ekkor történt Ancsával az első komoly, négy szemközti beszélgetésünk, s még nem is sejtettem, hogy ez egy olyan sorozat része, mely az én gondolkodásomat formálja át. Megbeszéltük, hogy mi a barátság, meddig mehet el egy 13 éves lány a fiúkkal való kapcsolatokban.

Látszólag mindent megértett, sőt azt is megígérte, hogy igyekszik a fiúkat meggyőzni arról; hogy csak bizonyos programokra jöjjenek át hozzánk, s csakis akkor, ha a feladataikat már teljesítették, s nevelőik tudják, hogy hol vannak. Nagyfokú együttműködési készsége ellenére látszott, hogy nagyon hízeleg neki ez a helyzet.

Az első konfliktus a táboron kívül következett be. A fiúk nevelője keresett meg, s mondta el, hogy komoly verekedés tört ki két fiú között azért, hogy ki járjon Ancsával. Anca semmit sem tudott az ügyről, s kijelentette, igazából egyik fiú sem érdekli. Az éjszakai éber ügyeletet átszerveztük a kollégákkal, mert sejtettük, hogy most már nem lesz vége a zűröknek. A következő éjjel az egyik éjszakai nevelő elcsípte Gézát, amint Ancsáék sátrába akart bemászni. Anca két hűgával lakott egy sátorban, s mint kiderült, a két kislány aznap egy másik sátorba zsúfolódott be, az ott lakók egyetértésével és konspirációjával. A fiú semmit nem volt hajlandó mondani, Anca szerint beszélgetni akartak nyugodtan a fiúval, s nem érezte, hogy normát sértett volna a magatartása.

A nevelőkkel közösen úgy döntöttünk, hogy a hátralévő pár napra már nem küldjük haza Ancsát. Nyilvánvalóvá vált számomra azonban, hogy otthon Ancsával fel kell dolgozni a történeteket. A tábor végül is sikeresen zárult, s a mintegy 50 gyerek élményekkel gazdagon szállt buszra. Szívszorító volt nézni a 16 éves kisportolt, megtermett Gézát, amint félrehúzódva sírt.

Hazaérkezésünkkel az itthoni kollégák beszámoltak többek között arról is, hogy hetek óta délutánonként egy piros Zsiguli kering a nevelőotthon parkja körül, s a benne ülő cigány fiatal emberek több gyerekünkkel szóba elegyedtek; mint kiderült, Anca után érdeklődtek. Az itthoni gyerekek Anca nevét még nem ismerhették, hiszen rögtön eljött velünk táborozni. Pár nap múlva megérkezett a lányok édesapja, aki – bár kategorikusan támadta a gyámhatóságot intézkedéseért – hajlandónak mutatkozott együttműködni. Kérte, hogy hétvégére engedjem el vele a lányokat.

Pár hét eltelt, s elkezdődött az iskola. A gyerekek rendszeresen tanultak, a csoportban elfogadták őket. Sokat beszélgettem ebben az időszakban Ancsával. Kiderült, hogy már együtt élt egy fiúval. Anca szerint náluk minden lánynak van barátja 13-14 éves korban, s a szülők ezzel egyet is értenek.

Pár hét múlva az apa ismét meglátogatott bennünket, s a hét végére hazavitte a gyerekeket. Vasárnap estére nem hozta vissza őket. Hétfőn telefonált, hogy elromlott az autója, de hozza őket. Délután meg is érkezett. Ezután kéthetente elvitte a gyerekeket. De beszélgetéseinken a kisebbek elmondták, hogy szüleik gyakran veszekszenek és verekszenek. Ebben a helyzetben nem engedhetjük el a gyerekeket, s kértük az apát, hogy intézményen belül látogassa őket. Nehezen, de belenyugodott, s délután távozott az intézetből.

A három lány este eltűnt. Keresésünk eredménytelen volt. Másnap a rendőrség a szekrénybe bújva találta meg a gyerekeket.

Ezután a lányok nagynénje keresett meg bennünket, hogy mint rokon, szeretné szünetekre elvinni a gyerekeket. A gyámhatósággal egyeztetve erre lehetőséget is kapott. A szünet elején meglátogattuk őket. A két kicsi otthon volt, Anca moziba ment. Távozásunkkor a lépcsőházban Anca egy fiatalemberrel jött szembe, zavarban volt. „Ő a Tibi – mondta –, tudja, akiről már beszéltem magának.”

A szünet után ismét hosszasan beszélgettünk Ancsával. Lassan oldódott, s elmesélte, hogy az apja minden alkalommal elengedte a fiúhoz, és a nagynénitől is mindig hozzá megy, vele is alszik a fiú szüleinek lakásán, akik befogadnák szívesen, szeretik őt.

Meglátogattuk együtt a fiú családját. Egyszerű körülmények között, de rendezetten élő cigánycsaládot találtam, akik eleinte nem tudtak mit kezdeni a látogatásommal, védekeztek, háritottak, bizalmatlanok voltak velem. Másfél óra alatt eljutottunk addig, hogy megoldást kellene találni, s nem hagyni a dolgokat maguktól rossz irányba fejlődni.

Felajánlottam, hogy a fiú látogathatja Ancsát, akinek roppant fontos, hogy tanuljon, s legalább a nyolc általánosa legyen meg, bár szerintem Ancsának tovább kellene tanulnia, mert jó képességű, tehetséges gyerek.

A fiú látogatta Ancsát, s havonta egyszer a gyerekek mehettek a nagynénihez. Tavasszal, egy vasárnap délután, a tavaszi szünet után, a park mellett megállt a piros Zsiguli. Anca odaszaladt, és beült. A kocsit elindult, s mire a nevelők ocsúdtak, már el is tűnt. A keresés, a családok meglátogatása, rendőrségi segítség kérése eredménytelen volt. Anca eltűnt! Hónapokig nem jelentkezett. Bízunk abban, hogy előkerül, s ezért elértük, hogy az iskolában év végi osztályozó vizsgát tessen a pótvizsgák időszakában. Júliusban a rendőrség megtalálta, s visszahozta hozzánk. Nagyon sokat beszélgettünk, mindenről szívesen mesélt, kivéve, hogy hol volt, mindig azt mondta, hogy jó helyen. Intenzíven készült, augusztusban sikeresen pótvizsgázott, de másnap ismét elszökött. Ekkorra már az intézeti gyám és a gyámhatóság kezdeményezésére fel kellett őt terjesztenünk különleges intézeti elhelyezésre Esztergomba.

A körözés most sikeres volt, és két nap múlva Anca visszakerült hozzánk. Elmondtam neki, hogy sikerült Esztergomban megbeszélni, hogy ha jól tanul és nem szöki meg, akkor havonta elengedik hozzánk, és a szüneteket is itt töltheti, s én majd meg fogom engedni, hogy elmehessen a fiújához. Szeptemberben azonban telefonáltak Esztergomból, hogy miért utaltunk be terhes lányt hozzájuk? Kérték, hogy azonnal menjek el, mert a leány senkivel nem hajlandó tárgyalni, csak velem.

Másnap elmentem. Anca nagyon rosszul nézett ki. Sírt, zokogott. Megbeszéltük a lehetséges alternatívákat. Ha meg akarja szülni a gyermeket, akkor egy anyás otthonba kerülhet, ahol a szülés után is együtt maradhat a kisbabával. Meg is szakíthatja a

terhességét, Esztergomban. Ő egy harmadik megoldást javasolt, amivel meglepett. Megszakítatja a terhességét, de hadd kerüljön vissza hozzánk, mindenben elfogadja az én útmutatásomat, nem fog megszökni. Felhívtam a gyámot telefonon, s megbeszéltük, hogy Ancsa visszakerül hozzánk, az én felelősségemre – nem bíztak Ancsa szavában. Az igazat megvallva én sem, de reménykedtem. A terhességmegszakítást rövid határidőn belül meg kellett csinálni az időhatár miatt. Az orvosok megértőek voltak, elvégezték azonnal a szükséges vizsgálatokat, én beszereztem a szükséges papírokat és gyámi hozzájárulást a műtéthez. Kitzúzték a műtét idejét, s előkészítették Ancsát. Fialat kora miatt tágitókat alkalmaztak. Délután csörgött a telefon, s a nőgyógyász üvöltve követelte, hogy kerítsem elő a lányt, mert életveszélybe is kerülhet, maradandó károsodásokat szenvedhet el. Kiderült, hogy Ancsa a kórházból megszökött.

A doktor úr ilyen eseteinkben az elmúlt évek alatt emberségről tett tanúbizonyságot, s igyekezett bennünket támogatni, amikor a felelősségről és anyaság vállalásáról beszélgetett a lányokkal. Egy lehetőségem volt, Ancsát a föld alól is elő kell keríteni. Felkerestem a fiút és a szülőket, de ők azt állították, hogy nem tudják, merre van. Hiába mondtam, hogy a lány életveszélybe is kerülhet. Már indultam volna, amikor a fiú édesanyja utánam szólt. Várjon tanár úr egy kicsit! Tényleg életveszélyben is lehet az a gyerek? Sajnos igen, válaszoltam. Az anya beszólt a belső szobába, Ancsa gyere ki, s Ancsa előjött a nagy ruhásszekrényből. Összepakoltunk, és a fiú kíséretében visszamentünk a kórházba. A műtét után Ancsát visszahoztam az intézetbe. A megkezdett tanévben már nem tudtuk sehova beiskolázni, ezért a varrónőnk mellett a varrodán tanult varrni, rövid idő alatt nagyon jó eredménnyel. A karácsonyi szünetre elengedtem a fiú szüleihez. A szünet lejártakor Ancsa nem jött vissza. Elmentem a fiúékhoz, nem volt ott, kérés nélkül kinyitották a ruhásszekrényt, mindenhová néztek be nyugodtan. Itt volt, de innen időre visszament, legalábbis tőlük elindult. Feljelentés, körözés a szokásos módon. Eltelt három hónap, és a rendszeres körözés ellenére Ancsa nem került elő. Ekkorra már végleg elvesztettem a reményt. Áprilisban egy délelőtt váratlanul beállított Ancsa az irodába. Örültem, hiszen magától jött el. Rengeteg gondolat kavargott a fejemben, de elhatároztam, először hagyom beszélni. Mindenféléről mesélt, kiderült, hogy járták az országot, vásárokon árult, lakókocsiban laktak. Egyszer csak elkomorult az arca, s megkérdezte: „Miért nem élhetek én úgy, ahogyan szeretnék?” Megdöbbenett a kérdése, mert igazából erre választ adni nem tudtam. „Terhes vagyok, már a negyedik hónapban, s szeretném megszülni, és együtt felnevelni a társammal, aki a gyerek apja. A fiú szülei befogadnak, segítenek. A társam dolgozik, és mellette tanul a dolgozók esti iskolájában, hogy utána a jogosítványt is megszerezhesse. Nem akarok otthonba menni, nem akarok bujkálni, s nem akarom, hogy a gyereket elvigyék tőlem csecsemőotthonba...” Szinte megfogalmazhatatlan érzések és indulatok kavargtak bennem. Itt ül egy sokat megpróbált, 16 éves alig múlt cigánylány, akinek az életébe gyermekvédelmi megfontolásokból, s a törvények betű szerinti alkalmazásából beavatkoztunk. Akinek önálló véleménye van a vele kapcsolatos történésekről. Aki remek emberré cseperedett, de ez a stabil szocializáció egy etnikai kisebbség belső törvényeinek felel meg, nem a többség elfogadott társadalmi normáinak. Normasértő-e a magatartása? Mást kér-e önmaga számára, mint ami az emberi és gyermeki jogok szerint neki jár? Itt ülök vele szemben én, aki 18 éve dolgozom a gyermek- és ifjúságvédelemnek nevezett valamiben, ismerem társadalmunk vonatkozó törvényeit, hatósági eljárásait, ezek következményeit. Tudom a perspektívákat e rendszerből való kimenetekre. Mi az én szerepem, feladatom? A fennálló rendhez lojális közalkalmazott legyek-e? Segítő kapcsolatot nyújtó szociális partner? Hivatás-e az, amit csinállok immár lassan húsz éve? Jól látom-e vagy rosszul, hogy a két választás antagonisztikusan feszül szembe egymásnak ebben

a helyzetben? Kompetens vagyok-e a döntéshez egymagam, vagy a döntésben egyenrangú kompetenciái vannak Ancsának is? Be kell-e vonnom másokat is a döntésbe? Kell-e itt olyan döntést hozni, ami megváltoztatja az eddigieket? Elég-e egy jó megoldás, és az kinek jó? Kinek kell, hogy jó legyen, a társadalomnak, a törvényeknek, nekem, Ancsának, vagy mindenkinek egyszerre?

Valószínűleg mindezek meglátszottak kívülről is rajtam, mert Anca megszólalt: én nem akarok bajt Laci bácsinak, de eddig még senki sem próbált nekem úgy segíteni, ahogy Ön. Tessék megmondani, hogy mit lehet tennie, s majd eldöntjük, hogy jó-e az nekünk! Időt akartam nyerni. „Beszélnem kellene a fiúddal is” – mondtam. „Itt sétál kinn, nem mer bejönni!” Ilyen szégyent már régen éreztem. Mit képviselek én? Hatalmat tételeznek fel rólam, amelytől félni kell? Tettem én olyat eddig, ami hatalmi pozícióból történt? Rá kellett döbennem, hogy csak ilyet tettem, tettünk eddig Ancsával kapcsolatban.

Sokáig beszélgettünk, most már hármásban, s a beszélgetés végére kialakult bennem a megoldás lehetősége.

Anca visszatér az otthonba, de nem kell itt maradnia. Havonta egyszer jelentkezik személyesen, akkor megkapja pénzben azt az összeget, amit minden gondozottra ellátmányként megállapítottunk. Bármilyen problémája van, azonnal jöjjön, írjon, vagy telefonáljon, s mi is igyekszünk gyakrabban látogatni.

Azóta Anca megszülte a kisfiát. Kapja a méltányossági GYES-t, a családi pótlékot, tőlünk a havi ellátmányt. Rendszeresen látogatjuk őt, s ő is hűségesen kijárt hozzánk, amikortól ezt a pici életkora lehetővé tette. Társa még mindig nem törvényesen a férje. Anca most nemrég lett nagykorú, s iktatóba került a gyámhatósági határozat, mely megszüntette az intézeti nevelését.

A megkönnyebbülés, amit éreztem, nem adott igazi feloldozást. Egyértelművé vált előttem, hogy a család-, gyermek- és ifjúságvédelem egész rendszerét, struktúráját, gyakorlatát szabályozni, törvényekkel alátámasztani lehet, meg lehet közelíteni az elmélet és a gyakorlat oldaláról, sok mindent lehet, de egyet nem hagyhatunk figyelmen kívül! A kiindulási oldalnak mindig a gyermek mellett, s egyértelműen az ő érdekeit szem előtt tartva kell megfogalmazódnia. Egyáltalán nem biztos azonban, hogy a gyerek érdeke, joga és vágya azonos a társadalmi sztereotípiá rendszerben fellelhetőkkel, s az sem biztos, hogy egy többség képes helyesen gondolkodni egy jelentős kisebbség helyett.

Újabbán Anca nálunk nevelkedő 15 éves hűgát rendszeresen látogatja egy csinos, 17 éves fiú. Higgyék el nekem, őszintén izgulok!

Írta: Szávai Ilona

Napló – 1995.

Okos kis kiadványt jelentetett meg a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet kiskamaszok számára. Okos kiadvány, mert egyszerre napló, amibe be lehet írni minden napra a teendőket, rögzíteni lehet az eseményeket, ugyanakkor minden hétre ellátja olvasóit jó tanácsokkal.

Mire hívja fel a figyelmet e kiadvány, mi fér az egészségnevelés fogalmába a szerzők – Dr. Kishegyi Júlia, Monspart Sarolta, Dr. Buda Béla, Dr. Feledy Péter – szerint? Belefér a helyes táplálkozásra buzdítás mellett az is, hogy a tisztálkodás legalapvetőbb szabályait felsorolja – a WC korrekt használatáig, a sportra, mozgásra serkentés, a barátság, szex és szerelem veszélyzónáira, a dohányzás, alkohol és drog ártalmaira való figyelmeztetés, a természet védelmére való felhívás, de belefér egy kis figyelemfelkeltés a közösségi élet becsülésére, a kulturált szórakozás, művelődés fontosságára. Az egészségvédelem nem csupán testünkre vonatkozik, s jó ezt megtanulni már általános iskolás korban. Jó, ha minél korábban tudatosul, hogy lelki, érzelmi világunk is meghatározza, minősíti életünket.

Ízléses, átgondoltan szerkesztett kiadvány: 50 000 példányban jelentették meg, hogy ingyenesen eljusson az általános iskolákba, minden gyerek kezébe. Hisz a mindennapi útitárs, a titkainkat és vágyainak hordozó egyszemélyes Naplótól hajlandóak vagyunk elfogadni még a jó tanácsot is.

Írta: Szita Judit

Interkulturális tábor animátoroknak (1994. április 25. - május 8. Nápoly)

A találkozó résztvevői egy játszótér megtervezésében és kialakításában vettek részt. „A városi környezet átalakítása” project megvalósításához az Európai Unió „Gyermekek Európában” pályázatán kaptak támogatást. Az olaszországi szervezők (ARCIRA-GAZZI) a jelentkező francia, német, skót és katalán animátorok mellett, érdeklődésünkre meghívták a Szocio-nevelő Animátorok Egyesületének három tagját. Elképzeléseink szerint hasonló animátortalálkozóra Magyarországon is sor kerülhet, ezért szeretnénk munkánkat az érdeklődőkkel megismertetni.

Az animátor a nevelési folyamat speciális időszakában, a szabadidőben foglalkozik a gyerekekkel és a fiatalokkal. Velük együtt tevékenykedve teremt kapcsolatot, hogy felkészültségével, lelkesedésével, odaadásával az életkoruknak megfelelő módon ösztönözze őket a fejlődésükhöz szükséges élmények és tapasztalatok gyűjtésére. A foglalkozások tevékenységeinek sorrendjét, intenzitását úgy állítják össze, hogy az megfeleljen a gyermekek fizikai és szellemi teherbíró-képességének. Játékrepertoárjukkal, körtáncaikkal és önkifejező kézműves technikák segítségével egységes szabadidős fejlesztő foglalkozást nyújtanak a gyerekeknek. Szocio-nevelői tevékenységük összevethető a közösségfejlesztő, a napközis nevelő, a művelődés-szervező stb. tevékenységével, de korántsem azonosítható ezekkel. A különbség az animáció céljában, az animátor szemléletében és alkalmazott módszereiben rejlik.

Felmerülhet a kérdés az olvasóban, mi köze van az animátoroknak egy játszótér kialakításához. Meglepetésként ért bennünket is ez a lehetőség. Egyikünk sem találkozott korábban ilyen feladattal. Kik is vesznek részt a játszótérek tervezésében? Miért ne vonhatnák be az animátorokat is az ilyen fontos gyermekszabadidős játszóhelyek létrehozásába?

A játszótér az a hely Európa-szerte, ahol a gyerekek ingyen tölthetik el szabadidejüket. Olaszországnak ezen a táján azonban nem, így Nápolyban sem találnak a gyerekek erre a célra kialakított szabad területet. Hihetetlennek tűnt, hogy ilyesmi létezik Európában. Munkánk jelentőségét növelte, hogy elsőként animátorok kaptak lehetőséget egy terület átforgalmazására. A kéthetes interkulturális tábor résztvevői intenzív elméleti és gyakorlati munkájuk során létrehozták ezt – a maga nemében egyedülálló játszóteret – a gyerekek jogos igényének érvényesítésére.

A találkozó első napjai kommunikációs és szocializációs játékokon keresztül a csoporttagok ismerkedésével, a csoporton belüli összetartozás erősítésével, a nyelvi nehézségek leküzdésével teltek. Minden résztvevő ország csoportja bemutatta a szervezetet, amelyet képviselt, diavetítés vagy videofilm segítségével munkaterületét és projectjét.

Az animátorok számára azonban leginkább a közös animáció teremtett lehetőséget arra, hogy egy-egy játék vezetésével mindenki megmutathassa valódi értékeit és szakmai hozzáértését.

1. A franciák (FRANCAS) La Garde-ból érkeztek. Egy olyan épületkomplexumban dolgoznak, ahol az óvoda, az iskola és a szabadidős központ szakemberei együttműködve

közös pedagógiai célokat valósítanak meg. Az animátorok munkájukhoz előzetesen ún. nevelési tervezetet dolgoznak ki az óvónőkkel, tanárokkal és a helyi szervezet képviselőjével. Minden animációs foglalkozásra együtt készülnek fel, és a megvalósítást közös értékelés követi. Egyre népszerűbb az „animációs tanítás”, amikor az animátor és a tanár vagy óvónő által együtt vezetett foglalkozáson sajátítják el a gyerekek az ismereteket játékos formában. Ezek akár szét is feszíthetik az iskolai kereteket időben és térben egyaránt. Szerdánként pedig tanítás nélküli nap van, amikor számos szabadidős tevékenységet kínálhatnak a gyerekeknek. Az iskolai, óvodai rendezvények, kirándulások alkalmával is támaszkodhatnak a pedagógusok az animátorok munkájára, módszereire és szemléletére.

2. A skótok Edinburgh-i 17-25 éves munkanélküli fiúkkal egy várostörténeti szempontból fontos helyen parképítést vállaltak. Környezetátalakítás-projectjükkel anyagi támogatást kaptak arra, hogy az animáció módszerei segítségével közösségi munkát végezve foglalkozzanak a kallódó fiatalokkal.

3. A németek képviselői a sportklubok jelentőségét emelték ki, mint lehetőséget az animációra a gyerekek és a fiatalok szabadidejében.

4. A katalán fiú elmondta, hogy Barcelonában egy többnyire laikusokból, főként egyetemistákból álló egyesület (EXPLAC) foglalkozik a gyerekek szabadidős nevelésével, animációs technikák segítségével. Munkájuk során sikeres táborokat és gyermekfesztiválokat is rendeztek.

5. Az olaszok egyesülete (ARCI-RAGAZZI) a gyerekek jogainak érvényesítését és a játék szerepének növelését tartja szem előtt. Azért dolgoznak egy-egy projecten a gyerekekkel együtt, hogy elősegítsék egy új szemléletű és felfogású polgár felnövekedését. Így ők is megtapasztalhatják egy ötlet megvalósulását a tervezéstől a kivitelezésig.

A találkozó célunk megvalósításával folytatódott. Munkánk három fő részből állt:

Előkészítés – elméleti fázis

Ahhoz, hogy az általunk elképzelt játszóteret a gyerekek szívesen használják a későbbiekben, több szempontot is figyelembe kellett vennünk:

- a helyszín az Assisi St. Ferenc Nevelőotthon egyik tágas terasza
- a gyerekek életkora 3-18 év
- az intézeti bezártság és összezártság negatív hatásának ellensúlyozása
- lehetőséget teremteni közösségi élményekre a szabadidőben
- a helyszínen felhalmozódott kötőmelék, a termőföld felhasználása
- anyagi lehetőségeink korlátozottsága.

Ezek alapján dolgoztuk ki, milyen játszóteret képzelünk el erre a területre. Megterveztük, hogyan fogjunk hozzá az átalakításhoz, milyen munkafázisokban végezzük el, és milyen módszerekkel tudunk együtt dolgozni.

A tervezés során kétféle projectet fogadtunk el:

- hosszabb távú teljes kivitelezés (az intézmény feladata),
- a tábor időtartama alatt a munkacsoport által kivitelezhető terv.

Mindkettőhöz teljes dokumentációt készítettünk (tervrajz, játékleírások, költségvetés stb.)

Előkészítés – gyakorlati fázis

Ahhoz, hogy az itt lakó gyerekek kulturált körülmények között tölthessék szabadidejüket, a terep rendezésére volt szükség, amely több napos kemény fizikai munkát igényelt a résztvevőktől. A következő munkafolyamatokat végeztük el:

- a termőföld megtisztítása a fém, műanyag, rongy, papír stb. hulladéktól
- a szemét összegyűjtése, elszállítása
- a termőföld összegyűjtése, egy domb kialakítása
- a kövek összegyűjtése
- a lebetonozott terasz takarítása, előkészítése a játékok felfestéséhez
- az oldalfal gyomtalanítása, a kerítés tisztítása, a falfestés előkészítése.

Így a tengerre néző, eddig kihasználatlan és elhanyagolt tágas terület alkalmassá vált célunk megvalósítására.

Megvalósítás – alkotó fázis

A kőkerítésre elkezdtek felfesteni a tenger alatti világot úgy, hogy a gyerekek kedvük szerint folytathassák. A lebetonozott földre ugróiskolát festettünk, valamint olyan napórát, sakk-, dáma- és társasjátékot, melynek élő mutatói, figurái maguk a gyerekek lehetnek.

Akadálypályát készítettünk színesre festett fadesszákából és gumikerekekből, amely ügyességükhöz, mozgásfejlettségükhöz képest variálható és továbbfejleszhető.

Közösségi életre alkalmas tűzrakó sarkot alakítottunk ki a meglévő kövek felhasználásával, tenyérlenomatunkat és nevünket adva hozzá.

Virágokat ültettünk a dombra és kövekkel elkerített más helyekre.

Az általunk kínált játékokkal lehetőséget teremtettünk a gyerekeknek arra, hogy az együttjátszáson keresztül – a spontán együttléten túl – közösségi formák alakulhassanak ki. A játszótér befejezetlenségével kezdeményeztük, hogy az intézmény az általunk még kívánatosnak tartott változtatásokat, más játékokat terveink szerint kiviteleztesse, valamint hogy az itt élő gyerekek és fiatalok maguk is bekapcsolódhassanak a megvalósítás folyamatába. Így azonban szembe kellett néznünk azzal a szervezők részére hibaként felrőtt ténnyel, hogy a felavató ünnepség a gyermek számára elmaradt. Nekünk, animátoroknak ugyanis az elkészült játszótéren a gyermekanimációs program lett volna munkánk igazi gyümölcse. Gyakorlati tapasztalatunk hiányában azonban így csak feltételezhetjük, hogy ez az első és egyetlen játszótér Nápolyban tetszett a gyerekeknek, és el fogják érni, hogy sok hasonlóval találkozhassanak az intézeten kívül élő társaik is.

Az interkulturális tábor résztvevői számára befejezésként egy több napos szakmai találkozót szerveztek, ahol bemutatkozhattak nekünk a gyerekekért tevékenykedő olasz szervezetek és egyesületek, valamint ők is megismerkedhettek a mi munkánkkal. Számos előadás hangzott el, amelyekből néhány elgondolkodtató kérdést idéznék fel.

Az egyik olasz résztvevő ironikusan megjegyezte: Ha ennyien dolgozunk a gyerekek helyzetének javításán, miért van még mindig olyan sok gyerek Nápoly utcáin, miért olyan sok velük a gond és a baj. Meddig kell szembenéznünk azzal, hogy a politikusok manipulálnak bennünket a gyerekek, az ifjúság, a családok nehéz helyzetére hivatkozva, ha ennek anyagi vonzatát utóbb szőnyeg alá söprik? Ha a „látványos” problémákra és kézzelfogható bajokra mindig lesz anyagi támogatás, a megelőzésére pedig csak szellemi kapacitásunk marad, nem kerül-e társadalom a betegség és nyomorúság hatalmába?

A meghívott országok képviselőihez hasonlóan mi is ismertettük a magyarországi animátorok helyzetét, működésünk lehetőségeit és terveinket. Több éve szervezünk

animátorképző alaptanfolyamokat, melyek elindításában a francia animátorok szervezete (FRACAS) nyújtott szakmai és anyagi segítséget. Több tucat lelkes, 17 év feletti, a gyermekcsoportokkal való foglalkozás iránt érdeklődő fiatal és néhány, újabb ismeretekre és módszerekre nyitott, tapasztalt pedagógus vett részt a képzésben. A ma még Magyarországon kevésbé ismert szabadidős nevelési módszer szakszerű bevezetését és az animátorképzést Agostini Alain francia animátor két éven keresztül személyesen irányította a Csepeli Gyermekházban.

Ez a képzettség azonban hazánkban nem elismert, ezért hoztuk létre a Szocio-nevelői Animátorok Egyesületét. Alapvető célunk, hogy a gyermek- és ifjúsági korosztály szabadidős programjait, foglalkozásait úgy készítsük elő, hogy az, a hasznos és szórakoztató időtöltésen túl, az adott korosztály igényeinek, szükségleteinek és sajátosságainak megfeleljen. Ennek érdekében a különféle gyermekanimációs foglalkozásokra, rendezvényekre, táboroztatásokra készüljenek pedagógiai és nevelési tervezetek, melyek a fent említett célkitűzésekből indulnak ki. Elmondtuk, hogy jelenleg egy játszóbuszos project megvalósításán dolgozunk. Célunk, hogy animátoraink a játékkultúrát a gyerekek között saját lakókörnyezetükben, a lakótelepeken, az iskolaudvaron, a játszótereken népszerűsítsék. Terveink között szerepel, hogy az iskolai napközis tanárokat „átképezzük” intenzív alaptanfolyamainkon, ezáltal az animáció szemléletét, módszereit nyújtva nekik.

A nápolyi találkozó kézzelfogható eredménye lesz az Európai Unió gondozásában a későbbiekben megjelenő kiadvány, mely tartalmazni fogja munkacsoportunk tapasztalatait, és fontos szakmai információkat nyújt többek között a képzési lehetőségekről is.

Írta: Virág György

Áldozatsegítés Angliában

Egy, a British Council által szervezett és támogatott kéthetes viktimológiai tanulmányút résztvevőjeként lehetőségem nyílt a szexuális erőszak áldozatainak közvetlen segítésére, rehabilitására irányuló néhány megoldás megismerésére is. A külföldi tapasztalatok elsajátítása, az ismeretek hazai viszonyokra alkalmazott átültetése ma Magyarországon különösen jelentős, hiszen sem itt, sem a közép-kelet európai régió részében nincs múltja, hagyománya ennek a tevékenységnek. Csupán az utóbbi egy-két évben jelentek meg az első kezdeményezések, szerveződések, amelyek azóta is többnyire a fennmaradásukért küzdenek.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a bűncselekmények sértettjei között az erőszakos szexuális bűncselekmények áldozatai speciális, „többszörösen hátrányos” helyzetben vannak. Ebben a körben ugyanis nem „csak” a figyelem, az odafordulás, az intézményesített segítség hiányáról van szó. A társadalmi szinten működtetett védekező, elhárító mechanizmusok sajátosan tovább büntetik ezeket az áldozatokat: kimondva-kimondatlanul kétségbe vonják, tagadják a cselekmény megtörténtét, hibáztatják, vagy éppen vádolják a sértettet a vele történtek miatt. Ez a reakció fokozza az amúgy is meglévő szégyenérzetet, büntudatot, és nem ad lehetőséget a cselekmény súlyos lelki következményeinek feldolgozására. A szexuális erőszak körében igen magas a látencia, a feljelentetlenül maradó cselekmények száma, és az ismeretek, a megfelelő képzés teljes hiánya miatt jelentős a büntetőeljárás során elszenvedett ún. másodlagos viktimizáció is. Az életkori sajátosságokból adódóan mindez a negatív hatás hatványozottan jelentkezik a szexuális abúzust elszenvedett gyermekeknél.

A továbbiakban a tanulmányút két idevágó tapasztalatáról, a szexuális abúzus gyermekáldozatai számára működő SAFE WAYS programról, valamint a szexuális erőszak áldozataival foglalkozó rendőrök képzéséről adok rövid áttekintést.

SAFE WAYS

A leeds-i szociális osztályon (Social Service Department) 1987-ben felfigyeltek arra, hogy gyorsan nő a szexuális abúzust elszenvedett gyermekekről tett bejelentések száma, miközben az érintett gyermekek átlagos életkora csökken. Az egyes ügyekben – a szociális munkások sokirányú leterheltsége miatt – a kezdeti vizsgálódások után a gyerekekkel való foglalkozás rendre háttérbe szorult. Ráadásul, sok szociális munkás nemcsak kellemetlennek érezte ezt a feladatot, hanem úgy ítélte meg, hogy a kellő szakértelme is hiányzik ahhoz, hogy szexuális abúzust elszenvedett kisgyerekekkel foglalkozzon. Ugyanakkor annak lehetősége, hogy az érintetteket megfelelő szakemberhez (gyermekpszichiáter vagy pszichológus) irányítsák – a hosszú várólisták miatt – igen korlátozott volt. A másik problémát a szexuális abúzus magatartásbeli következményei jelentették. Rendszeresen érkeztek ugyanis nevelőszülői bejelentések a náluk elhelyezett gyerekek nyílt szexuális viselkedéseiről, és bár történtek kezdeményezések a nevelőszülők képzésére és támogatására, a gyerekekkel való munka felelőssége továbbra is a szociális munkásokra maradt. Ebben a helyzetben merült fel a SAFE WAYS program gondolata: megfelelő számú szakember alkalmazásával olyan rendszeres,

rövid távú csoport elindítása, amely levenné az elviselhetetlen terhet az érintett egyikét személy válláról.

A program három és nyolc év közötti gyerekeket fogadott, akiket életkoruk alapján osztottak el. Külön csoportba kerültek a szüleikkel élő, illetve a nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek, abból a megfontolásból, hogy az abúzus következményeivel való munka némiképpen eltérő hangsúlyokat igényel ebben a két csoportban.

Az abúzust elszenvedett gyerekeket az elszigetelődés, a lerombolt önértékelés, a zavarodottság és büntudat, a szélsőséges agresszív megnyilvánulások, az alvási és evési zavarok, a már kialakult szobatisztaság felborulása, a visszahúzódnak vagy éppen a diszkrimináció nélküli túlzott barátságosság, szexualizált viselkedés jellemzi. A SAFE WAYS-csoport célja, hogy helyreállítsa a gyerekek önértékelését, hogy segítsen abban, hogy visszanyerhessék a testük és az életvitelük feletti ellenőrzést, hogy megtanítsa őket a felnőttekkel és a gyerekekkel szembeni megfelelő viselkedésre, és hogy segítse őket abban is, hogy elkerüljék a további abúzust. A SAFE WAYS-csoportok zártak (tehát a csoport elindulása után már nincs változás a résztvevők személyében), és egy csoportban legfeljebb nyolc gyerek vesz részt. A csoportmunka hét héten keresztül tart, minden héten egy ülés van. A gyerekek szállításáról a csoport-ülésre és vissza a szervezők gondoskodnak. Egy csoporthoz három felnőtt tartozik: két csoportvezető – egy férfi és egy nő –, valamint egy felügyelő, aki az összes adminisztrációs teendőt és a gyerekek szállítását intézi.

Az első csoportot 1988-ban indították el. Azóta több mint húsz csoport fejezte be munkáját, és jelenleg is több csoport működik az elkerülhetetlen nehézségek ellenére, amit a különböző személyi és szervezeti változások okoztak. A program 1990-ben elnyerte a Social Work Today első díját az „Innovációk a Szociális Munka Gyakorlatában” kategóriában.

A rövid idejű, intenzív csoportélmény a gyerekek szükségleteinek csak egy részét képes lefedni. Ezért központi jelentőségű a nevelőkkel fenntartott szoros kapcsolat, valamint az, hogy a nevelő egyetértsen a csoport célkitűzéseivel és együttműködjön azokkal. Ennek hiányában a gyereket nem tudják felvenni a csoportba. Amennyiben ugyanis egy szülő például tagadja az abúzus megtörténtét, akkor az ellentmondó üzenetek a gyereket még konfúzusabbá, sérülékenyebbé teszik. A nevelők és együttműködésük segítségével a csoport működésével párhuzamosan egy gondozói csoportot is tartanak az érintett nevelők és szociális munkások számára. Ez, azon túl, hogy lehetőséget biztosít a szorongások és problémák megosztására, információt ad arról, ami a gyerekekkel történik, és így egyfelől megosztja a munkát, másfelől lehetővé teszi, hogy a csoportban elhangzottak otthon megerősítést nyerjenek.

A kialakított keretek határai között az alkalmazott technikák fokozatosan bővültek az idő során. Az egyes csoportok igényeinek megfelelően alkalmaznak pszichodramatikus jellegű szerepjátékokat, megbeszéléseket, rajzolást és festést, játékokat, éneklést, video-demonstrációt, bábdialógust, plakátkészítést, önérvényesítési tréninget és más technikákat. A szerepjáték az egyik állandóan alkalmazott technika, amelyik igen jól működik és még a legfiatalabbakból álló csoport is élvezi. A különböző technikák tartalmilag a következő tematikát ölelik át:

- az elfogadhatatlan fizikai kontaktussal való bánásmód stratégiáinak kialakítása,
- a jó és rossz érintések elkülönítése,
- a jó és rossz titkok megkülönböztetése,
- az önérvényesítés fejlesztése,
- annak megértése, hogy az abúzus nem az ő hibája volt,
- segítség abban, hogy a gyerek el tudja mondani, ha történik vele valami.

A gyerekek nemcsak a csoportvezetőktől tanulnak, hanem egymástól is. Sőt, az az egyszerű körülmény, hogy nincsenek egyedül az élmények átélése során, kivétel nélkül mindig felszabadító hatású. (A gyerekektől nem várják el, hogy beszámoljanak abúzusuk történetéről, esetenként ők mégis úgy döntenek, hogy megosztják az általuk megélteteket a többiekkel. Az egyetlen dolog, amit erről a vezető a csoport kezdetén elmond, hogy a csoporttagok egyik közös sajátossága az, hogy valamennyiüket bántotta egy felnőtt.)

A SAFE WAYS-csoportban való részvétel csupán a kezdeti, első lépés ahhoz, hogy a gyerek kezelni tudja azt a világot, amelyben őt korábban abúzus érte. Ez azonban fontos segítség, amely a további folyamatos törődéssel, gondozással, támogatással együttesen csökkentheti a már elszenvedett sérelmet és minimalizálhatja a további sérülés veszélyét.

Az első találkozás egy gyerekcsoporttal és az azzal való szembesülés, hogy ezek a gyerekek valamennyien súlyos abúzusok áldozatai voltak, valamint hogy az abúzus ennyire széleskörű, gyakorta még a tapasztalt szakemberek számára is megrázó élmény. Ezek a gyerekek ugyanakkor folyamatosan és állandóan érzelmi válaszokat, kapcsolódásokat igényelnek, és ezzel a típusú reakcióval többnyire takarékosan bánunk munkánk során. A csoportban résztvevő gyerekekre hatással van az, hogy a felnőttek tisztelik érzéseiket, és hogy nem szexualitásuk, hanem egyéb tulajdonságaik miatt fogadják el és szeretik őket. A gyerekek örömmel fogadják a csoport szabályait és határait, amelyek biztonságot jelentenek számukra.

A SAFE WAYS programban már több száz gyerek vett részt. Jóllehet a hatás korrekt tudományos értékelése nehéz, a szülőktől, nevelőktől és az iskolákból érkező visszajelzések egyértelműen azt mutatják, hogy a program hasznos, fontos és kedvező befolyást gyakorol a benne résztvevőkre.

Rendőrképzés

Szükség van-e speciális ismeretekre, készségekre, az erőszakos szexuális bűncselekmények nyomozásában eljáró rendőrnek, kell-e erre önálló oktatást, képzést rendszeresíteni? Az a széleskörű társadalmi felháborodás és nyomás, amely egy erőszakos közönség nyomozásáról készült dokumentumfilm televíziós bemutatását követte, az angliai rendőrség vezetőit meggyőzte arról, hogy csak igennel felelhetnek erre az eldöntendő kérdésre. A stílusváltásnak, amely a rendőröknek az áldozatokhoz való viszonyulását, a velük kapcsolatos magatartásukat jellemzi, talán legfontosabb eleme ez a személyi változás volt.

A szexuális bűncselekményekben eljáró nyomozócsoport egyik tagja az áldozat mellé rendelt kísérő (chaperone¹), aki sajátos feladatai ellátása során egyfajta közvetítő, kiegyensúlyozó szerepet is betölt a nyomozásvezető és az áldozat igényei között. A kísérőnek jelentkező rendőrnek egyhetes képzésen, a Szexuális Bűncselekmények Nyomozástechnikai kurzusán (SOIT) kell részt vennie, amelyet a rendőrképző iskolán tartanak. A képzés befejezése után a rendőr visszatér beosztási helyére.

1992 végén már mintegy 1200 kiképzett nyomozó volt a rendőrség állományában; a legtöbb divízióban 7-15 ilyen rendőr található. 1991 júniusa óta férfi rendőröket is képeznek erre a feladatra; 1992-ben mintegy 70 kiképzett férfi nyomozó volt, számuk azóta emelkedik.

¹ A szó pontos megfelelője a magyar nyelvhasználatban a „gardedám”, Ennek magyar nyelvi konnotációja miatt szerencsésebb a „kísérő” fordítás.

A belső szabályzat szerint a kísérő legfontosabb szerepe annak biztosítása, hogy a nyomozás megkezdésekor, lefolytatása során és befejezésekor a súlyos szexuális bűncselekmény áldozata az őt megillető legmegfelelőbb bánásmódban részesüljön. Ennek érdekében feladatait a szabályzat a következőkben jelöli meg:

- Úgy kell tudnia meghallgatni az áldozatot, hogy az képes legyen elmondani mindazt, amit a nyomozás érdekében el kell mondania, és közben biztosítania kell számára a szükséges támogatást és tanácsokat. Az áldozatot a kísérőn kívül csak a nyomozás vezetője hallgathatja meg.

- „Összekötő tisztként” kell működnie a nyomozócsoporthoz és az áldozat között; el kell látnia a szükséges szervezési feladatokat (azonosítás, szembesítés stb.).

- Ha az áldozattal azonos nemű, jelen van az orvosi vizsgálaton és biztosítja a bizonyítékok beszerzésének, felvételének folyamatosságát.

- Kihallgatja az áldozatot (a nyomozás vezetőjével történő konzultációknak megfelelően).

- Segít abban, hogy az áldozat várakozás nélkül kerülhessen vizsgálatra.

- Információkkal és tanáccsal látja el az áldozatot – és ha szükséges a partnerét vagy a családját – az elérhető sértett-segítő szolgálatokról és szolgáltatásokról.

- Folyamatos kapcsolatot tart fenn a nyomozás vezetője és az áldozat között, tájékoztatja őket az ügy állásáról. Elkíséri az áldozatot a bírói szakeljárás cselekményeire.

A fenti feladatok megvalósításával a kísérő mindenek előtt azonnali és szakszerű segítséget nyújt a súlyos szexuális bűncselekmény áldozatának

- Ismeretekkel, információkkal látja el a rendőrségi és a bírósági eljárásról, az ügy alakulásáról. Mindezt tapintattal, diszkrécióval és együttérzéssel teszi, így az eljárás az áldozat számára elfogadható és emberközelibe kerül, lehetővé teszi együttműködését és a másodlagos viktimizáció minimalizálását. Fontos annak hangsúlyozása, hogy a kísérő mindezzel együtt elsősorban:

- nehéz, de jól körülhatárolt feladatot ellátó és erre a feladatra kiképzett – rendőr, nem karitatív személy, nem feladata tehát az áldozat hosszú távú érzelmi segítése, támogatása. Ez a különböző segítő szervezetek (elsősorban a rendőrséggel igen jól együttműködő Victim Support Schemes) dolga; a kísérő feladata e tekintetben annyi, hogy ezekkel a szervezetekkel kapcsolatot tartson, és mindkét irányban tájékoztasson.

Kísérő csak az lehet, aki az említett képzést elvégzi. A képzés – amennyire ez a résztvevőkkel történt beszélgetések és az írott tananyag ismeretében megállapítható – átfogó és jól végiggondolt tematikájú, írásbeli oktató anyagokkal jól ellátott, korszerű és hatékony módszereket tartalmazó. Főbb témakörei vázlatosan:

- **Büntető anyagi- és eljárásjog** – az egyes szexuális bűncselekmények anyagi-jogi definíciója, a fontos dogmatikai fogalmak, kérdések egyszerű és világos példákkal is illusztrált magyarázatával. Bizonyítási és egyéb büntetőeljárás kérdések, büntetési lehetőségek. Valamennyi olyan hatályos jogi és joggyakorlatbeli ismeretekkel, amelyre az ügyben eljáró rendőrnek szüksége lehet. Az oktatási anyagból önkényesen kiemelt két jogszabályi helyet, amelyek törvényi szintű szabályozása a jogalkotó, a tananyag részévé tétele pedig a képzés létrehozóinak attitűdjét illusztrálja: „Az erőszakos közönséges tárgyalásán nem hozható fel bizonyíték és nem tehető fel kérdés a sértett korábbi (a vádlotton kívüli személlyel folytatott) szexuális életével kapcsolatban.” (1976-os Szexuális Bűncselekmények Tv. 2. par.)

„Az arra vonatkozó bejelentés után, hogy egy nő erőszakos közöszlész áldozata lett – akár ő, akár más tette ezt a bejelentést –, sem a nő neve, címe, sem bármilyen róla készült álló- vagy mozgókép addig, amíg a sértett él.

a) Angliában és Walesben a közönség számára elérhető írásos formában nem tehető közzé, vagy

b) nem sugározható és kábelen sem közvetíthető Angliában és Walesben, ha valószínű, hogy ennek alapján a sértett ilyen bűncselekmény áldozataként azonosítható lenne.” (1988-as Büntető Igazságszolgáltatási Tv. 158. par.)

– **Nyomozástechnika:** Ismét csupán illusztrációként az a két fő elv, amellyel a nyomozástechnikai anyag kezdődik, s amelyre a „nyomozás során fölmerülő kétségek esetében a nyomozónak emlékeznie kell”:

a) Az ilyen nyomozások során az áldozat érdekei a legfontosabbak, az áldozat kívánságait csupán kivételes körülmények között lehet figyelmen kívül hagyni.

b) A Fővárosi Rendőrség (Metropolitan Police) politikája az, hogy a szexuális bűncselekmény áldozata által tett bármely bejelentés valamennyi aspektusát valóságként fogadja el és kezeli. Bármely ilyen bejelentés vagy feljelentés csupán a megfelelő vizsgálat lefolytatása után tekinthető kellően meg nem alapozottnak.

Az ezzel a témával foglalkozó képzés tartalmazza a speciális kriminalisztikai ismereteket; ideértve az orvosi vizsgálat szükséges tudnivalóit is, egy a gyakorlatban jól használható listát vagy vezérfonalat a fontos tisztázandó kérdésekről, és egy sajátos kihallgatási technika elsajátítását, amely az irányított kommunikáció és a kognitív interjú-technika elemeit ötvözi.

– **Pszichológiai felkészítés:** A képzés fontos alkalmazott pszichológiai elemeket is tartalmaz, amelyek elsősorban a kísérő szerep megfelelő elsajátítására, az azzal való azonosság, az önbizalom és magabiztosság növelésére, valamint a feladat megvalósításához szükséges készségek és képességek kialakítására irányulnak! Így szó esik arról, mit jelent kísérőnek lenni, milyen tulajdonságok meglétét igényli és milyen érzéseket, érzelmeket mozgósít ennek a munkának a gyakorlása. Nagy hangsúlyt helyeznek a megfelelő kommunikációs készségek megtanulására, az értő figyelem és hallgatás elsajátításától kezdve a csendek elviselésén és felhasználásán keresztül a kommunikációt blokkoló és ezért elkerülendő kifejezések, közlések használatáig. Minthogy a kísérő sajátos kettős helyzetben van – nem csupán a nyomozás, a nyomozóhatóság része, de az áldozat igényeit is ki kell elégítenie –, ezért fontos, hogy alapvető ismeretei legyenek arról, akivel foglalkozik, hogy tudja, kivel és mivel fog szembekerülni munkája során. Az oktatás ezért tartalmazza annak a traumatikus lelkiállapotnak (Rape Trauma Syndrome – Megerőszakolási Trauma Tünetegyüttes) az ismérveit, amelyet az áldozatok a cselekmény következtében megélnak, felkészíti a hallgatókat arra, hogy milyen érzelmekre, magatartásokra számíthatnak az áldozatok részéről, hogy milyen érzéseket válthatnak ki ezek a nyílt vagy rejteti viselkedések, megnyilvánulások belőlük, és hogy hogyan kezelhetik a felmerülő problémákat. A képzés során kitérnek arra is, milyen speciális problémák merülhetnek föl egyes áldozati csoportoknál (idősebb nők, serdülők, gyerekek, férfi áldozatok stb.). Végül, a kurzus során áttekintést adnak a „másik oldalról”, az elkövetésről, illetőleg a szexuális elkövetők magatartásának különböző aspektusairól is.

Nem tartozik szorosan a képzéshez, de meg kell jegyezni, hogy a rendőrség vezetése figyelemmel kíséri a tevékenység alakulását; rendszeres vizsgálataik, kutatásaik eredményét – a tevékenység és a dolgozók közérzetének javítása érdekében – a szabályozáson és a képzés módosításán keresztül csatolja vissza.

A rendőrképzésről szóló ismertetés elején feltett, a képzés szükségességére vonatkozó kérdésre a magyar rendőri vezetés – többszöri próbálkozás ellenére – mindeközéig nemet mondott. Az elutasítás érthető, ha el nem is fogadható. Az amúgy is leterhelt rendőrség feladatait az elmúlt évek kiemelkedő bűnözési hulláma az elviselhetetlenségig fokozta. Nyilvánvaló, hogy számukra prioritást a nagyszámú, vagy a kiemelkedően veszélyesnek ítélt cselekmények (vagyon elleni bűncselekmények, szervezett bűnözés) jelentenek. Az évente regisztrált mintegy ezer erőszakos szexuális bűncselekmény nagyságrendjét tekintve nem sorolható ezek közé, talán még akkor sem, ha figyelembe vesszük a hozzávetőlegesen tízszeresre becsülhető látenciát (melynek egyik oka vélhetően éppen az a bánásmód, amely a büntetőeljárás során vár az áldozatra). Az is belátható, hogy az az érv, hogy a képzés bevezetésével, az attitűd változásával mindenütt csökken a látencia, mert nő a feljelentések száma, sem valódi ösztönző, hiszen ez ténylegesen további munkateher-növekedést jelent a rendőrök számára. Gazdasági szempontú érveléssel, társadalmi szintű költség-haszon elemzéssel talán igazolható lenne, hogy annak az anyagi veszteségnek, amelyet egy ilyen képzés bevezetése és alkalmazása jelentene a rendőrség számára, a sokszorosát fizeti ki a társadalom a feljelentést nem tevő, a cselekmény következményeivel sokszor egy életen át küszködő áldozatok különböző forrásokból finanszírozott társadalombiztosítási ellátásával. Morális szempontú megközelítésből fölvehetnénk az analógiát: azt jelenti-e mindez, hogy akkor a ritkábban előforduló betegségek gyógyítására nem kell szakembereket képezni, ezek ellátásáról nem kell gondoskodni, ezeket a betegeket sorsukra lehet hagyni?

Az érvek valószínűleg még tovább sorolhatók, és talán a viktimológusoknak is feladatuk, hogy megtalálják ezek között azokat, amelyekkel a rendőrség vezetői meggyőzhetőek. Hiszen mindaz, amiről itt szó van, része egy olyan kultúra és hagyomány kialakulásán és megszilárdulásán való munkálkodásnak, amely magától értetődő, inherens tevékenységének érzi – akár civil kezdeményezések, akár állami aktivitás formájában –, hogy ne csak üldözze a bűnt, hanem oda is álljon azok mellé, akik annak áldozatává váltak.

Írta: Virágh Gábor

MCD vizsgálat a Zirzen Janka Gyermekotthon és Általános Iskolában

1994-ben új módszerekkel bővültek vizsgálati eljárásaink és terápiás beavatkozásaink, eszköztárunk kiszélesedett. Nagy múltú gyermekotthonunkban és általános iskolánkban speciális problémákkal küszködő gyermekeket nevelünk, tanítunk, gyógyítunk. Neurotikusnak minősített gyermekek kerülnek hozzánk hosszú évek óta, de – főleg az utóbbi időben – problémássá vált ennek a kategóriának a pontos meghatározása.

A köztudatban a neurotikusok szorongó, visszahúzódo gyermekek, akik elsősorban a rossz családi miliő és a nem megfelelő nevelés hatására neurotizálódtak. A gyermekek másik csoportja közfelfogásunkban az antiszociálisnak minősített magatartászavaros gyermekek. Itt ugyanúgy kimutatható a családi probléma, melynek kapcsán létrejön a gyermekek szembefordulása a társadalmi problémákkal.

Amennyiben csak a magatartászavarokat és a családi problémákat nézzük, eljutunk azokhoz a gyermekekhez, akik „mások”, mint a többiek, és különböző gyermek- és ifjúsági otthonokban állandó problémákat jelentenek.

E gyermekek közös jellemzője, hogy igen nehezen képesek a normál iskolák elvégzésére, megbuknak, évekig bukdácsolnak, lemorzsolódnak. Ugyanakkor a gyógypedagógiai iskolahálózat sem képes őket felvállalni, hiszen nem organikus sérültek, értelmi problémákat az intelligenciatesztek gyakran nem jeleznek, így kiegészítő iskolákba sem kerülhetnek.

A szakirodalomban az utóbbi évtizedben jelent meg a **tanulási zavarok** kategóriája. A hagyományos neurotikus, antiszociális és egyéb pszichés kategóriákat kezdte felváltani egy új kategorizálási rendszer, melyben azokat az elnevezéseket keresik – gyermekekről lévén szó – melyek nem megbélyegző jellegűek.

A nehezen kezelhető gyermek, a pszichoorganikus szindrómás (POS), a minimális cerebrális diszfunkciós (MCD-s), a hiperaktív, a figyelemzavaros, a dyslexiás, dysgráfiás, dyskalkuliás stb. gyermekelnevezések jelentek meg.

Ha megvizsgáljuk ezeket a gyermekeket, általában azt találjuk, hogy olyan anyagi funkciódeficitekkel rendelkeznek, amelyek nem érik el ugyan az organicitás szintjét, de amelyekkel képtelenek eleget tenni az iskolai követelményeknek. Nem értik a tananyagot, nem tudják a tanultakat kellőképpen memorizálni, felidézni. Így ezek a gyermekek az iskolai szituációkban folyamatosan kudarcokat szenvednek, sikertelenségeiket lustaságnak, butaságnak titulálják a társak, de gyakran a pedagógusok is. Így ebben a helyzetben a gyermekek neurotizálódnak, vagy éppen aszociálissá, agresszívvé válnak.

Máris kész a képlet, ha csak a gyermekek magatartását nézzük, kialakul a véleményünk, ugyanakkor nem vagyunk tisztában azokkal az okokkal, amelyben a gyermekek magatartászavara gyökerezik. Nehezen találjuk a megoldásokat, ezek a gyermekek különtanárokhoz járnak, különböző pszichológiai és pszichoterápiás eljárásokon vesznek részt, gyakran több kudarc után is, és ugyanakkor szüleik, pedagógusaik is sokszor negatív minősítéseket kapnak, ugyanúgy hibáztatják őket, mint a gyermekeket.

A neuropszichológiai módszerek alkalmasak arra, hogy tisztázhassuk azokat a folyamatokat, amelyek az agyban lejátszódnak. Az utóbbi időben elvégeztük gyermekeink

neuropszichológiai szűrését, és azt állapítottuk meg, hogy a nálunk lévő gyermekek 85%-a minimális cerebrális diszfunkcióval jellemezhető agyműködéssel rendelkezik, MDC-s. (A szakirodalom szerint normál populációban 15-30% ez az arány.)

Intézetünkben Erdélyi Alisza neuropszichológus bevezetett egy olyan (Magyarországon még nem ismert, Lurija kutatásai alapján kifejlesztett) teszteljárást, amivel mérni lehet az MCD fokát az enyhe funkciózavaroktól az organicitásig. A mennyiségi értékelés mellett a tesztje kimutatja az MCD különböző típusát is, és így a diszfunkció lokalizálásával lehetővé vált, hogy oki módon határozzuk meg a dyslexia, dysgráfia, dyskalkulia, térbeli orientációs zavarok, szeriális tanulási képtelenség stb. típusú tanulási zavarok kialakulását.

A teszt (melynek sztentendizálását jelenleg folytatjuk gyermekek esetében) megismételhető eljárás. Ilyen módon egyedülállóan lehetőség nyílt arra is, hogy a terápiás hatások sikerességét kontrollálni lehessen.

E teszt és a hozzátartozó neuropszichológiai vizsgálóeszközök tehát igen nagy szolgálatot tehetnek a korrekciós pedagógia és a nevelőotthoni nevelés „megszállottjai” számára, akik évek óta ezeken a „halmozottan hátrányos helyzetű”, nehéz sorsú gyermekeken igyekeznek segíteni. Ki kell bővítenünk tehát a fenti kategóriát, hiszen egy született ép idegrendszerű gyermek számára néha a legsúlyosabb pszichés és környezeti ártalom is könnyebben elviselhető, mint egy olyan gyermek számára, aki agyi funkciódefektusokkal rendelkezik, viszont nem kap külön elbírálást, amelyet pl. a különböző fogyatékoságokban (mozgásos, érzékszervi, értelmi stb.), illetve az orvosilag meghatározott betegségekben szenvedők megkaphatnak. Az MCD a szó szoros értelmében nem betegség. Az irodalom megegyezik abban, hogy minimális organikus sérülést jelent, amely minden esetben a terhesség vagy szülés előtt, alatt vagy után, valamilyen külső ok hatására jön létre. Ezek a gyermekek legalábbis olyan túlérzékeny agyműködéssel rendelkeznek, mely okként szerepel a különleges viselkedésükben. Tehát nem az aktuális környezetünkben található személyek hatása (szülők, pedagógusok, vagy éppen rossz társaság stb.) hozta vagy hozza létre tanulási zavarait, magatartási problémáikat. Inkább arról van szó, hogy ezeket a gyermekeket még jobban megviseli a környezetük ellentmondásos, vagy nem kielégítő volta – így azt találjuk, hogy ezek a gyermekek a hagyományos vagy környezeti terápiákra nem reagálnak kellő mértékben. (A gyermekagy igen plasztikus és erős kompenzátoros mechanizmusokkal rendelkezik – emiatt a cerebrális diszfunkció jelei gyakran nem érzékelhetők, de egy kritikus életperiódusban vagy pszichés, illetve fizikai megterhelés esetén váratlanul felszínre törnek, ami a tanulásban megmutatkozik.)

Gyermekotthonunkban a diagnózis bevezetésével egyidejűleg elkezdjük feltérképezni azokat a pszichoterápiás és pedagógiai módszereket, melyek hatásosnak mutatkoztak. Speciális módszerekről van szó, de azt tapasztaljuk, hogy azok a pedagógusok, nevelők, pszichológusok, akik évek óta ezen a területen dolgoznak és képesek sikert elérni, alapvetően rendelkeznek e módszerek eszköztárával, és ösztönösen alkalmazzák őket.

„Neuropszichológiai tréning” néven folyamatosan gyűjtjük, meghatározzuk és kidolgozzuk azokat a módszereket, amellyel a gyermekeink sikerrel elvégzik az általános iskolát, beilleszkednek szűkebb és tágabb környezetükbe.

Intézetünkben hetente egy alkalommal eszmegbeszéléseket tartunk, amelyben mind az intézet vezetői, mind pedagógusok, pszichológusok részt vesznek, amelyeken közös oktatási és terápiás korrekciós stratégiákat dolgozunk ki, és részletes feladattervet határozzunk meg.

A délutáni egyéni és csoportos terápiák (család-, relaxációs-, játékcsoport stb.) kiegészültek a neuropszichológiai tréning, memória tréning, és egyéb korrekciós pedagógiai eljárásokkal. Így gyermekeink beilleszkedhetnek mind osztályközösségükbe, mind

gyermekotthoni csoportjukba, de ugyanúgy családjukba is, nem kerülnek peremhelyzetbe, illetőleg nem válnak bűnbakká, vagy tünethordozóvá.

Ha sikerülne megoldanunk már az iskola elkezdése előtt a gyermekek szűrését a gyermekotthoni hálózaton belül (5-6 éves kortól egészen öregkorig használható az eljárás), akkor a gyermekek már az iskolába kerülésük előtt lehetőséget kapnának, hogy tanulásuk sikerrel kecsegtető módszerekkel és iskolákban kezdődjön el. Mi is feltölthetnénk az alsó tagozatunkat is az önálló iskolánkban, ahol fele részben bejárós fiúk és lányok vannak. Ha viszont csak a 7. vagy 8. osztályban vagy éppen a középiskolában derülnek ki ezek a problémák, már kevesebb esélye van a korrekciós eljárásoknak.

Az a tapasztalatunk, hogy a neuropszichológiai eljárás által meghatározott deficitiek – a funkció lateralizáció, az agyfélteke működések, összeköttetések során a körülírt területeken (féltekék, lebenyek, agyterületek stb.) kialakult minimális – kémiai eredetű szinaptikus – eltérések igen pontos diagnózist adnak személyiségpszichológiai szempontból is.

Ki lehet mutatni a **diszfunkciókat mint okokat**, akár az érzékszervi modalitásokban, taktilis, kinezteziás modalitásokban is, térben való tájékozódásban, jobb-bal tévesztés, nagymozgások területén; ugyanúgy, mint az említett írás-, olvasás- és számolászavarok okaiként; de éppúgy az ingerszegénység, az emocionalitás problémáiban vagy éppen a deficitiek következtében kialakuló ún. „másodlagos neurotizáció”, az agresszió, önagresszió, zavarodottság stb. tünetekben is.

Ezzel megfelelő alap jött létre; egy olyan diagnosztikai megalapozás, mely a terápiás beavatkozások sikeres használatát is eredményezi.

Úgy gondoljuk, hogy az MCD vizsgálata nélkülözhetetlen hálózatunkban, és teret kellene adnunk ezen modern eljárások széleskörű alkalmazásának.